

Hanna-Leena Nissilä

"SANASSA
MAAHANMUUTTAJA
ON VÄHÄN KITKERÄ
JÄLKIMAKU"

KIRJALLISEN ELÄMÄN YLIRAJAISTUMINEN
2000-LUVUN ALUN SUOMESSA

OULUN YLIOPISTON TUTKIJAKOULU;
OULUN YLIOPISTO,
HUMANISTINEN TIEDEKUNTA, KIRJALLISUUS

B

HUMANIORA

ACTA UNIVERSITATIS OULUENSIS
B Humaniora 136

HANNA-LEENA NISSILÄ

**"SANASSA MAAHANMUUTTAJA ON
VÄHÄN KITKERÄ JÄLKIMAKU"**

Kirjallisen elämän ylijäristyminen 2000-luvun alun
Suomessa

Esitetään Oulun yliopiston ihmistieteiden tohtorikoulutus-
toimikunnan suostumuksella julkisesti tarkastettavaksi
Linnanmaan Keckmaninsalissa (HU106) 19. helmikuuta
2016 klo 12.00

OULUN YLIOPISTO, OULU 2016

Copyright © 2016
Acta Univ. Oul. B 136, 2016

Työn ohjaajat
Dosentti Olli Löytty
Professori Sanna Karkulehto
Yliopistonlehtori Jussi Ojajärvi

Esitarkastaja
Yliopistonlehtori Hanna Kuusela
Tohtori Kaisa Ilmonen

Vastaväittäjä
Yliopistonlehtori Hanna Kuusela

ISBN 978-952-62-1099-5 (Paperback)
ISBN 978-952-62-1100-8 (PDF)

ISSN 0355-3205 (Printed)
ISSN 1796-2218 (Online)

Kannen suunnittelu
Raimo Ahonen

JUVENES PRINT
TAMPERE 2016

Nissilä, Hanna-Leena, "The word migrant has a slightly bitter aftertaste". The transnationalization of literary life in Finland at the beginning of the 2000's

University of Oulu Graduate School; University of Oulu, Faculty of Humanities, Literature

Acta Univ. Oul. B 136, 2016

University of Oulu, P.O. Box 8000, FI-90014 University of Oulu, Finland

Abstract

Globalization, immigration and the multiculturalization of society have had a deep impact on Finland in the last few decades. But what effect did these altered cultural-societal circumstances have on literary life in Finland in the early 2000s? The object of research in this article-based dissertation is the transnationalization of literary life in Finland. This is investigated through what is called 'new transnational literature' in this study by means of analyzing literature published by writers with migrant backgrounds during the first decade of the 20th century in Finland. The study analyzes the reception of debut novels by Ranya ElRamly, Umayya Abu-Hanna, Zinaida Lindén and Alexandra Salmela. Furthermore, it considers how this reception has implicitly defined and canonized Finnish literature, and how transnational and cross-border writers are situated in the literary field in Finland. By problematizing how to approach the transnational in literary studies, this dissertation contributes to current debates on methodological nationalism.

The research material consists of works of fiction as well as texts published on internet and print media that deal with the reception of the novels. These sources are examined within the framework of cultural studies, mainly from the perspectives of close reading and sociological criticism, media studies-oriented reception theory, and the history of literature, as well as transnational approach that goes beyond national framework.

This research demonstrates that approximately 90 writers with migrant backgrounds, often writing in languages other than Finnish, Swedish or Sami, have published texts in Finland in the 2000s. Although many of them have been successful, most of them have continued working without due recognition hampered by prevailing monolingualism. New transnational literary works have been placed in rigid categories, and the reception has emphasized authors' backgrounds and national borders, thus concealing the literary dimensions and qualities of their works. New transnational literature questions the understanding of literature as nation-bound. According to this study, Finnish literary life appears to be a transnational and multi-lingual space, in which writers simultaneously belong to both transnational and national literary cultures. The significance of gender is also evident, in that women writers and their books have had a pivotal role in the transnationalization of Finnish literature.

Keywords: canon, cross-border, globalism, history of literature, literary institution, literary life, literature research, methodological nationalism, migrant literature, migration, transnationalism

**Nissilä, Hanna-Leena, "Sanassa maahanmuuttaja on vähän kitkerä jälkimaku".
Kirjallisen elämän ylijärjestyminen 2000-luvun alun Suomessa**

Oulun yliopiston tutkijakoulu; Oulun yliopisto, Humanistinen tiedekunta, Kirjallisuus

Acta Univ. Oul. B 136, 2016

Oulun yliopisto, PL 8000, 90014 Oulun yliopisto

Tiivistelmä

Globalisaatio, maahanmuutto ja yhteiskunnan monikulttuuristuminen ovat viime vuosikymmeniä luonnehtineet Suomea. Miten muuttunut kulttuuris-yhteiskunnallinen tilanne on vaikuttanut kirjalliseen elämään 2000-luvun alun Suomessa? Artikkeliväitöskirjassa tutkitaan suomalaisen kirjallisen elämän ylijärjestyksestä. Tätä hahmotellaan tarkastelemalla maahanmuuttajataustaisten kirjailijoiden julkaisemia tekstejä, joita kutsutaan tässä uudeksi ylijärjestykseksi kirjallisuudeksi. Tutkimuksessa analysoidaan myös teosten vastaanottoa, vastaanoton sisältämää suomalaisen kirjallisuuden määrittelyä ja kanonisointia sekä ylijärjestyksen kirjailijoiden sijoittumista kirjalliselle kentälle Suomessa. Pohtimalla sitä, miten tutkia kirjallisuuden ylijärjestyttä, tutkimus osallistuu kansainväliseen keskusteluun metodologisesta nationalismista.

Tutkimusaineisto koostuu kaunokirjallisuudesta, erityisesti Ranya ElRamlyn, Umayya Abu-Hannan, Zinaida Lindénin ja Alexandra Salmelan esikoisteoksista, sekä internetissä ja printtimediassa julkaistusta, kirjallisuutta käsittelevästä tekstimateriaalista. Aineistoa lähestytään tekstilähtöisen ja yhteiskunnallisen kirjallisuudentutkimuksen, mediatutkimuksellisesti painottuneen vastaanottotutkimuksen, kirjallisuushistoriallisen tutkimuksen sekä kansallisesta kehyksestä irtaantuvan ylijärjestyksen lähestymistavan suunnista.

Tutkimus tuo esille sen, miten Suomessa on 2000-luvun mittaan julkaissut erilaisia tekstejä noin 90 maahanmuuttajataustaista ja usein muulla kuin suomen-, ruotsin- tai saamen kielellä työskentelevää kirjailijaa. Vaikka moni on menestynyt hyvin, edelleen suurin osa työskentelee näkymättömissä erityisesti kieleen liittyvien esteiden keskellä. Vastaanotossa aineiston kirjallisuutta on aseteltu jähmeisiin kategorioihin ja kirjailijoiden maahanmuuttajuutta on tuotu esille, mikä on korostanut kansallisia rajoja ja häivyttänyt teosten kaunokirjallisia ulottuvuuksia.

Uusi ylijärjestyminen kirjallisuus on horjuttanut käsitystä kansallisesta kirjallisuudesta. Suomalainen kirjallinen elämä näyttyy tutkimuksessa transnationaalisena ja monikielisenä tilana, jossa kirjailijat kuuluvat sekä ylijärjestyksen kirjallisiin yhteisöihin että kansallisiin kirjallisuuspiireihin. Tutkimusaineisto havainnollistaa myös sukupuolen merkitystä. Kirjailijana ja heidän teoksillaan on keskeinen rooli kirjallisuuden ylijärjestyksessä ja neuvotteluissa suomalaisesta kirjallisuudesta.

Asiasanat: globalisaatio, kaanon, kirjallinen elämä, kirjallisuudentutkimus, kirjallisuushistoria, kirjallisuusinstituutio, maahanmuuttajakirjallisuus, maahanmuutto, metodologinen nationalismi, transnationalismi, vastaanotto, ylijärjestyminen

Isälle

Kiitokset

Kirjallisuudenopintojeni ensimmäisellä viikolla koputin kovin innokkaana oppiainemme silloisen professori (emerita) Liisi Huhtalan ovelle. Halusin päästä mukaan tutkimusryhmään ja käsiksi tutkimuksen tekoon. Vastaukseksi sain ystävällisen kuvauksen siitä, miten kirjallisuudentutkimusta tehdään ja kannustuksen kirjoittaa esseitä. Liisiä kiitänkin lämpimästi suhtautumisesta opiskelijoihin ja inspiroivasta kirjallisuuden opettamisesta. Kiitän myös siitä, että kun vuosia myöhemmin tulin uudelleen keskustelemaan halukkuudestani tehdä tutkimusta, sain hyväksynnän väitöstutkimusidealleni.

Tämän tutkimuksen teemoihin minut johdatti edesmennyt Matti Savolainen, jonka luennoilta ja seminaareista löysin kulttuurintutkimuksen ja jälkikolonialisen teorian. Matti ohjasi kriittiseen ja analyttiseen ajatteluun. Siitä ei voi kyllin kiittää.

Ilman rahoitusta väitöstutkimukseni ei olisi valmistunut. Kiitän Suomen Kulttuurirahastoa, Pohjois-Pohjanmaan rahastoa, Koneen Säätiötä, Oulun yliopiston rahastoja ja Majaoja-säätiötä tutkimukseni tärkeäksi näkemisestä ja rahoittamisesta. Rahoituksen ansiosta olen voinut tehdä tutkimusta päätoimisena työnäni.

Pääohjaajaani Olli Löyttyä kiitän paljosta: työni ohjaajaksi suostumisesta, minun saattamisesta osaksi tiedeyhteisöä, hienovaraisesta ja viisaasta ohjaamisesta sekä kärsivällisestä odottamisesta. Ohjaajiani Sanna Karkulehto ja Jussi Ojajarveä kiitän paneutuneista kommentteista sekä työhön kannustamisesta. Jussin analyttisen tarkka silmä on opettanut minua paljon! Työni esitarkastajat, Hanna Kuusela ja Kaisa Ilmonen, ohjasivat minua tarkoilla lausunnoillaan ajattelemaan työtäni vielä kerran – kiitokseni!

Ajatteluni ja tutkimusprosessini on saanut monelta ihmiseltä vauhtia mennä suvantovaiheiden yli. Suomalaisen kirjallisen kulttuurin ylijärjaisuus -tutkimusryhmämme yhteisaivot ovat minulle esimerkki siitä, mitä yhdessä työskentely ja ajattelu voivat parhaimmillaan olla. Ja miten hauskaa tutkimustyö onkaan kanssanne ollut! Kiitos Heidi Grönstrand, Ralf Kauranen, Olli Löytty, Kukku Melkas ja Mikko Pollari.

Eila Rantosta kiitän opettavaisesta yhteistyöstä *Suomen nykykirjallisuuden* lukujen kirjoittamisen yhdessä. Olin etuoikeutettu saadessani mahdollisuuden olla mukana kirjallisuushistoriaprojektissa. Sen merkitys tutkimukselleni on suuri. Ystäviäni akatemiassa ja elämässä kiitän monenlaisesta avusta, työtäni koskevista kommentteista ja elämää nostavista keskusteluista: Seija Jalagin, Ilmari Leppihalme, Heikki Raudaskoski, Maija Saviniemi ja Soile Veijola – kiitos!

Rakkaat ystäväni Elina Luukkonen, Elisa Teppo, Mari Kangasniemi, Pauliina Rauhala, Päivi Partanen, Riikka-Maria Saukkonen ja Satu-Riitta Hintsala. Teidän ansiostanne elämäni on paljon, paljon muutakin kuin vain työtä. Kiitän teitä loppumattomista keskusteluista, läsnäolosta ja rakkaudesta! Sauli Jaaralle iso kiitos kaikinlaisesta avusta ja aikaisten aamujen pelastamisesta. Siskojeni, Päiviä ja Juliaa, sekä vanhempiani kiitän avusta, paljosta avusta. Äitiä ja isää myös elämästä.

Juusoja kiitän tuesta ja työhön kannustamisesta. Ja rohkeudesta – esimerkin antamisesta sille, mitä on elää ja kuunnella itseään.

Taika Maleena ja Olga Iiona – maadoittajani. Olette rakkaimpani ja elämäni.

Omistan tutkimukseni isälleni, joka vei minut kirjojen, keskustelun ja kirjoittamisen maailmaan. Viimeistellessäni sydänyön tunteina käsikirjoitusta painokuntoon, sain isältäni tekstiviestin: ”Voimia loppurutistukseen. Itsekin olen vielä tekemässä kirjaa.”

Vaikka pitkä ja monivaiheinen tutkimusmatka saa tässä yhdenlaisen päätöksen, kantaa tutkimustyö tämän jälkeenkin.

”Laitan nyt tältä päivältä koneen kiinni ja herään taas aamulla jatkamaan”, vastasin isälleni.

12.1.2016

Hanna-Leena Nissilä

Osajulkaisut

Yhteenvedossa osajulkaisuihin viitataan niiden roomalaisilla numeroilla:

- I Nissilä, Hanna-Leena (2007) Jälkikoloniaalinen naiskirjoitus – suomalaisen kirjallisuuden uudet tulokkaat. Teoksessa Joel Kuortti, Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Kolonialismin jäljet. Keskustat, periferiat ja Suomi*. Helsinki: Gaudeamus, 209–226.
- II Nissilä, Hanna-Leena (2009) Ranya ElRamly ja *Auringon aseman* vastaanotto. *Kulttuurintutkimus* 1/2009, 39–53.
- III Nissilä, Hanna-Leena (2016a, tulossa) Women writers with im/migrant backgrounds transnationalizing Finnish literature – Perspectives on the reception of debut novels by Lindén, ElRamly, Abu-Hanna and Salmela. Teoksessa Satu Gröndahl & Eila Rantonen (eds.) *Migrants and Literature in Finland and Sweden*. Helsinki: SKS.
- IV Nissilä, Hanna-Leena & Rantonen, Eila (2013) Kansainvälistyvä kirjailijakunta. Teoksessa Mika Hallila, Yrjö Hosiaisuus, Sanna Karkulehto, Leena Kirstinä & Jussi Oja-järvi (toim.) *Suomen nykykirjallisuus 2. Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*. Helsinki: SKS, 55–71.
- V Nissilä, Hanna-Leena (2016b, tulossa) Vuotoja kansallisessa säiliössä – muistiinpanoja tutkimusmatkaltani ylirajaiseen kirjallisuudentutkimukseen. Teoksessa Heidi Grönstrand, Ralf Kauranen, Olli Löytty, Kukku Melkas, Hanna-Leena Nissilä & Mikko Pollari *Kansallisen katveesta – Suomen kirjallisuuden ylirajaisuudesta*. Helsinki: SKS

Sisällys

Abstract	
Tiivistelmä	
Kiitokset	9
Osajulkaisut	11
Sisällys	13
1 Johdanto	15
1.1 Uusi ylirajainen kirjallisuus 2000-luvun alun Suomessa	15
1.2 Tutkimuksen esittely	31
1.3 Tutkimuksen rakenne ja artikkelien esittely	42
1.4 Tutkimuksen pääkäsitteet	47
2 Ylirajaisuus kirjallisuudentutkimuksen lähestymistapana	57
2.1 Metodologinen nationalismi ja sen kritiikki	57
2.2 Metodologisen nationalismin heijastumia kirjallisuudentutkimuksessa	63
2.3 Ylirajaisen lähestymistavan mahdollisuuksia	72
3 Johtopäätökset	85
Lähdeluettelo	93
Osajulkaisut	115

1 Johdanto

1.1 Uusi yllirajainen kirjallisuus 2000-luvun alun Suomessa

Kun Irakista Suomeen muuttaneen Hassan Blasimin novellikokoelma *The Iraqi Christ* (2013, *Irakin Purkkajeesus* 2013) voitti toukokuussa 2014 arvostetun brittiläisen *The Independent* -lehden kirjallisuuspalkinnon, otsikoi *Helsingin Sanomat* palkinnon tulleen Pispalaan.¹ Eri puolilla maailmaa asuvan lukijayleisönsä internetin välityksellä tavoitettava transnationaalinen arabiankielinen kirjallisuus sai historiansa ensimmäisen *The Independent* -lehden palkinnon, mikä osaltaan osoitti arabiankielisen kirjallisuuden elävän vireää elämäänsä. Kuitenkin suomalainen palkintouutisointi ja sitä seurannut kirjallinen julkisuus ylpeänä omi Blasimin ”Suomessa asuvaksi” ja ”Pispalaan kotiutuneeksi” arabiankieliseksi kirjailijaksi (mm. Nurmio 2014; Majander 2014b).

Blasim on oivallinen esimerkki tämän päivän kirjallisesta todellisuudesta, jossa globaali, transnationaalinen ja kansalliset kirjalliset elämät sekä niin ihmisten ja kirjallisuudenkin liikkuvuus kuin erilaiset paikallisuudet kietoutuvat monisyisellä tavalla yhteen. Samalla kansallinen edelleen pyrkii eri tavoin imaisemaan sisälleen Blasimin kaltaiset kirjailijat. Uutisoinnin voi tulkita osoittavan myös sitä, miten suomalainen kirjallinen elämä on monella tapaa muuttunut yllirajaiseksi siten vuosituhannen alkuvuosien, jolloin keskustelua käytiin selkeämmin ”suomalaisen kirjallisuuden” ja ”monikulttuurisen kirjallisuuden” välillä (artikkeli II).

Yllirajaistuneesta todellisuudesta huolimatta on kansallisen sisällä ”maahanmuuttajakirjailijoille” tarjolla vielä kovin rajattu, jopa näkymätön, paikka tai rooli. ”Maahanmuuttajakirjailija” saa mielellään värittää suomalaista kirjallista kulttuuria ja toimia ylpeyden aiheena etenkin silloin, kun hän pääsee medianosteseen tai menestyy Blasimin tavoin muualla kuin Suomessa. Kirjallisella kentällä hän kuitenkin joutuu edelleen taistelemaan monien yllirajaisten ja moni- tai muunkielisten kirjailijoiden työhön ja julkaisutoimintaan liittyvien esteiden kanssa. Tästä huomautti eräs internetin keskustelijakin kommentoidessaan, miten kirjallisuuspoliittisesti tärkeää olisi muistuttaa Blasimin edelleen olevan myös pakolainen,

¹ ”The Independent-palkinto Pispalaan” (Majander 2014a).

jolla on muukalaispassi ja joka kieliesteistä johtuvan syrjinnän vuoksi ei toistaiseksi pääse Suomen kirjailijaliiton jäseneksi² eikä Suomen kansalaiseksi.³

Väitöstutkimukseni käsittelee kirjallisen elämän ylijarajatumista 2000-luvun alun Suomessa. Tutkin tätä tarkastelemalla maahanmuuttajataustaisten kirjailijoiden julkaisemaa uutta ylijarajasta kirjallisuutta ja teosten vastaanottoa, suomalaisen kirjallisuuden määrittelyä ja kanonisointia sekä maahanmuuttajataustaisten kirjailijoiden sijoittumista kirjalliselle kentälle Suomessa. Esitän ylijarajatumisen tai ”transnationaalisen käänteen”⁴ kirjallisessa elämässä tapahtuneen Suomessa 2000-luvun mittaan erityisesti uudeksi ylijarajaiseksi kirjallisuudeksi nimeämäni kirjallisuuden ilmestymisen myötä. Tämän tutkimuksen yhteydessä uusi ylijarajainen kirjallisuus on rajautunut maahanmuuttajataustaisten ja usein myös muunkielisten, eli muilla kuin suomen, ruotsin tai saamen kielellä,⁵ työskentelevien kirjailijoiden julkaisemaksi kirjallisuudeksi.⁶

Suomessa maahanmuuttajataustaisten julkaiseman kirjallisuuden lisääntymisen liittyy kiinteästi maahanmuuttoon. Maailmaa, ja myös Suomea, on viime vuosikymmeninä luonnehtinut kasvava kansainvälinen joukkoliikehdintä ja laajat väestömuutot (vrt. Martikainen ym. 2013). Prosessia on kuvattu globalisaatioksi, jolla yksinkertaisimmillaan tarkoitetaan lokaalin eli paikallisen ja globaalin monimutkaista yhteenkietoutumista ja keskinäistä riippuvuutta (vrt. Heiskala 1999, 16; Kettunen 2008, 213).⁷ Pasi Saukkonen (2013, 27) pitää 1980-luvun lopusta vuositu-

² Vuonna 1897 perustettu kirjailijoiden edunvalvoja ja apurahojen jakajataho Suomen Kirjailijaliitto on ”suomenkielisten kaunokirjailijoiden ammatillinen ja aatteellinen järjestö”. Liiton jäseniksi pääsevät vain ne, jotka ovat julkaisseet vähintään kaksi ”itsenäisesti luotua alkuperäistä suomenkielistä kaunokirjallista teosta”, mikä käytännössä jättää useimmat maahanmuuttajataustaiset ylijarajaiset kirjailijat liiton ulkopuolelle.

³ Suomen kansalaisuuden saamiseksi on muiden edellytysten lisäksi täytyttävä myös kielitaitoedellytys, mikä tarkoittaa suomen tai ruotsin kielen tyydyttävää suullista ja kirjallista taitoa tai vastaavantasoisia suomalaisen tai suomenruotsalaisen viittomakielen taitoa (www.finlex.fi).

⁴ Vrt. *transnational turn* (Jay 2010).

⁵ Muunkielisellä Suomessa tarkoitetaan joissakin yhteyksissä sellaista henkilöä, jonka äidinkieli on jokin muu kuin suomi tai ruotsi ja toisissa yhteyksissä taas henkilöä, jonka äidinkieli on jokin muu kuin suomi, ruotsi tai saame. Tässä tutkimuksessa muunkielisellä tarkoitetaan jälkimmäistä.

⁶ Aava ja määrittelen ”ylijarajaisuuden” ja ”uuden ylijarajaisen kirjallisuuden” käsitteitä tämän yhteenve-toartikkelin edetessä sekä luvussa 1.4 ”Tutkimuksen pääkäsitteet”.

⁷ Globalisaatio (maailmanlaajuistuminen, maailmallistuminen, maapalloistuminen) on moniulotteinen ja monitulkintainen ilmiö ja käsite, eikä sille ole olemassa tarkkaa määrittelyä. Useimmiten se mielletään nykyaikaiseksi, 1960- ja 1980-lukujen aikana alkaneeksi prosessiksi. On kuitenkin tutkijoita, jotka näkevät globalisaation pitkäkestoisena, muodoiltaan ja sisällöiltään vaihtelevana muutoksena, johon olennaisesti liittyvät myös kolonisaation, dekolonisaation ja jälkikolonialismin kaltaiset historialliset, nykyistä maailmaa muovanneet ja edelleen luonnehtivat prosessit (Kettunen 2008, 214–215; myös Jay 2010).

hannen vaihteeseen sijoittuvaa ajanjaksoa yhtenä Suomen rauhanajan mielenkiintoisimmista siihen liittyvien, esimerkiksi juuri globalisaation vaikuttamien, muutosten vuoksi. Samalla kiihtynyt maahanmuutto osana koko maailmaa koskevaa liikkuvuutta on asettanut monet vakiintuneet käsitykset kansakunnista, kansakuntien rajoista ja kansallisista identiteeteistä kyseenalaisiksi. Suomalainen kansallisuus ja yhteiskunta ovat joutuneet viime vuosikymmeninä muutoksen kohteiksi. Etnisyys ja monikulttuurisuus ovat lisääntyneet ja nousseet näkyvään rooliin, vaikka Suomi onkin säilynyt moniin muihin Länsi-Euroopan maihin verrattuna kulttuurisesti, kielellisesti ja etnisesti suhteellisen homogeenisena maana. (Mm. Martikainen ym. toim. 2006; Ronkainen 2006, 244, 252; Martikainen ym. 2013; Saukkonen 2013, 25.)

Yhtenäinen suomalaisuus on kuitenkin ollut myös poliittinen konstruktio ja kansakunnan rakentamisen tulosta (mm. Ronkainen 2006; Saukkonen 2013, 19–25).⁸ Tosiasiassa Suomi on aina ollut ylitajainen ja monikulttuurinen, sillä Suomessa on aina ollut useita kulttuurikansoja, etnisiä ja uskonnollisia vähemmistöjä ja erilaisia luokkajajaisia kulttuureita sekä puhuttu suomen lisäksi ruotsia, saamea ja useita pienempiä vähemmistökieliä (Lehtonen 2004, 200; Saukkonen 2013, 14, 24).

Vaikka Suomea on pidetty vasta 1990-luvulta lähtien maahanmuuttomaana, ei maahanmuutto suinkaan ole uusi ilmiö. Kuten Antero Leitzinger (2008, 297) muistuttaa, Suomea ei nykyisessä merkityksessä ole edes ollut olemassa ennen vuotta 1812, jolloin Suomi sai tarkkaan määritellyt rajat. Vasta tämän jälkeen voidaan erottaa Suomen kansalaiset ruotsin- ja venäjänsuomalaisista ja ulkomaalaiset suomalaisista.

Suomen etniset ja kulttuuriset vähemmistöt voidaan jakaa perinteisiin ja uusiin vähemmistöihin sen mukaan, kuinka pitkään ne ovat olleet maassa. Ensimmäiseen ryhmään eli perinteisiin vähemmistöihin kuuluvat saamelaiset, suomenruotsalaiset, romanit, juutalaiset, tataarit ja vanhavenäläiset. (Martikainen ym. 2006, 28, 31.) Suomi kansainvälistyi Venäjän vallan alla, kun esimerkiksi sotilaiden mukana saapui maahanmuuttajia ja ulkomaalaisia yrittäjiä. Pakolaishistoria alkaa Suomessa ensimmäisestä maailmansodasta, jolloin Suomi vastaanotti pakolaisia pääosin Venäjällä tapahtuneen vallankumouksen ja ensimmäinen maailmansodan seurauksena. (Martikainen ym. 2013, 35.) Varsinkin väkilukuun suhteutettuna Suomessa on 1920- ja 1930-luvulla ollut enemmän pakolaisia ja muita ulkomaalaisia kuin muissa

⁸ Vrt. Anderson (2007).

Pohjoismaissa (Leitzinger 2012). Tuolloin Suomi toimi myös kauttakulku-
maana ”transit-pakolaisille”, kun 500 000 pakolaista käytti Suomea reittinä joh-
nin muuhun maahan. Taloudellisesta lamasta johtuen ulkomaalaisia lähti pois Suo-
mesta 1930-luvulla. Toisen maailmansodan aikana tuli tuhansittain pakolaisia Vi-
rosta ja Inkeristä: suurin ryhmä olivat vuosina 1943–44 Suomeen siirretyt 63 000
inkeriläistä, joista 56 000 palasi itärajan taakse ja useimmat Suomeen jääneistä ha-
keutuivat Ruotsiin. Suuremman pakolaisryhmän muodosti Neuvostoliitolle luovu-
tetuilta alueilta evakuoitu siirtoväki eli 430 000 suomalaista. Ulkomaalaisten
muutto Suomeen oli vähäistä toisen maailmansodan jälkeen ja määrä vakiintui
10 000:n tienoille. Sittemmin 1970-luvulla valtaosa maahanmuuttajista oli ruotsin-
suomalaisia paluumuuttajia. (Leitzinger 2008; Martikainen ym. 2013, 35–37.)⁹

Toiseen ryhmään eli uusiin vähemmistöihin kuuluvat virolaiset, venäläiset ja
1990-luvulta lähtien maahan asettuneet ryhmät. Suomen uusi maahanmuuttajavä-
estö on toisinaan jaettu länsimaista muuttaneisiin, entisen Neuvostoliiton ja Itä-Eu-
roopan alueelta saapuneisiin sekä muihin maahanmuuttajiin (Martikainen ym. 2006,
28, 31). Niin sanotun kiintiöpakolaisuuden aika alkoi jo vuonna 1973, jolloin Suo-
meen tuli ensimmäinen uuden ajan pakolaisryhmä Chilestä. Järjestelmällinen pa-
kolaisten vastaanotto alkoi vuonna 1979, jolloin ensimmäiset vietnamilaiset ”vene-
pakolaiset” vastaanotettiin Suomeen. Sittemmin viimeisen kolmen vuosikymmen-
en aikana pakolaisia on tullut eri puolilta maailmaa: Vietnamista 1980-luvulla,
Jugoslavian sodan jaloista 1990-luvulla, Somalian sisällissodan vuoksi 1990-lu-
vulla ja edelleen 2000-luvulla sotaa käyvistä maista, kuten Afganistanista ja Ira-
kista. Merkittävän maahanmuuttajaryhmän 1990- ja 2000-luvuilla muodostivat in-
kerinsuomalaiset. Tuona aikana ehti saapua arviolta 30 000 entisen Neuvostoliiton
alueella asunutta inkerinsuomalaista ja muuta suomalaista syntyperää olevaa muut-
tajaa. Euroopan unionin sisäisen suhteellisen vapaan liikkumisen politiikan hyväk-
symisen seurauksena Suomeen on tullut myös muita kuin aviopuolisoja ja pakolai-
sia, muun muassa opiskelijoita, työvoimasiirtolaisia sekä Romanian romaneja.
(Leitzinger 2008; Martikainen ym. 2013, 35–37.)

Väitöstutkimuksessani keskityn kirjallisen elämän lähihistoriaan 2000-luvun
alun Suomessa. Vuosien 1990–2010 aikana ulkomailla syntyneiden määrä on Suo-
messa kasvanut noin 25 000 henkilöstä 248 000 henkilöön siten, että maahanmuu-
ton lisäys on todellisuudessa tapahtunut 2000-luvun aikana. Samana aikana muu

⁹ Tavallisesti ”maahanmuuttajilla” tarkoitetaan muualla syntynyttä ja maahan muuttanutta henkilöä
(Saukkonen 2013, 95), kun puolestaan käsitteellä ”siirtolainen” tarkoitetaan sekä maahanmuuttajaa että
maastamuuttajaa.

kuin suomen-, ruotsin- ja saamenkielinen väestö on lähes kymmenkertaistunut noin 25 000 henkilöstä noin 224 000 henkilöön (Tilastokeskus 2014, 86–87). Valtaosa maahanmuuttajista on kotoisin läheltä: 65 prosenttia ulkomailla syntyneistä oli vuonna 2010 lähtöisin jostain Euroopan maasta. Vuonna 2010 suurimmat ulkomailla syntyneiden ryhmät ovat tulleet entisestä Neuvostoliitosta, Ruotsista, Virosta, Somaliasta, Venäjältä, Irakista, Kiinasta, Thaimaasta, entisestä Jugoslaviasta ja Saksasta. Muun kuin suomen-, ruotsin- ja saamenkielisistä ryhmistä puolestaan suurimmat ovat venäjän-, viron-, somalin-, englannin-, arabian-, kurdin-, kiinan-, albanian-, thain- ja vietnaminkieliset. (Martikainen ym. 2013, 38–39.) Suomessa puhuttujen kielten tai eri kielten puhujien määrästä ei ole yksiselitteistä tietoa, mutta usein puhuttujen kielten määräksi ilmoitetaan 150 (Latomaa ym. 2013, 166–167).

Kuten väitöstutkimuksessani tuon esille, Suomessa on 2000-luvun mittaan debytoinut koko joukko maahamme eri puolilta maailmaa muuttaneita kirjailijoita. Myös valtaväestösuomalaiset kirjailijat ovat käsitelleet maahanmuuttoa ja monikulttuurisuuteen liittyviä aiheita.¹⁰ Tänä päivänä Suomessa asuu keskenään hyvin erilaisista taustoista ja syistä tulleita ylijäisiä kirjailijoita, jotka ovat aikanaan läheneet synnyinmaastaan, ehkäpä julkaisseet teoksia muualla, tulleet myöhemmin Suomeen ja julkaisseet täällä usein muulla kuin suomen kielellä.

Vuosituhanne vaihteesta lähtien erilaisia tekstejä joko suomeksi tai muilla kielillä ovat julkaisseet ainakin seuraavat ylijäiset ja maahanmuuttajataustaiset kirjoittajat, joiden suhteita Suomeen voidaan luonnehtia jollain tapaa ylijäisiksi: Yousif Abu al Fawz (Yousif Haddad), Umayya Abu-Hanna, Mytham al-Hashmi, Sadik Al-Husseini, Aliakbar Almaspour, Moustafa Al-Yassin, Anwar Rashi Awla, Kiamars Baghbani, Hassan Blasim, Rosamaria Bolom, Paul Bourgeois, Carina Chela, Rozana Crisólogo, Abdi Abshir Dhoore, Ranya ElRamly (nyk. Paasonen), Shahla Ezadi, Zoila Forss (o. s. Crespo Moreyra), Kevin Frazier, David Gambarte, Hibo Garaad Ibraahin, Rauf Golbadan, Ainhoa Gonzáles Llano, Philippe Guicheteau, Neil Hardwick, Resad Hasanovic, Fatbardhe Hetemaj, Marcel Jaentschke, Viktor Jeganov, Chiman Karim, Andrei Karpin, Wilson Kirwa, Ljudmila Kol, Polina Kopylova, Susinukke Kosola (Daniil Kozlov), Hatiha Kouhestani, Alexis Kouros, Anita Kuronen, Azem Kurtic, Nzar Kwestani, Farzaneh Hatami Landi, Jelena Lapina-Balk, Raisa Lardot, Inna Latiševa, Zinaida Lindén, Tao Lin, Mindele London, Gerd-Peter Lücke, Ahmed M. Mahdi, Daniel Malpica, Christelle Mas, Hashim

¹⁰ Maahanmuuton ja monikulttuuristumisen kuvauksia valtaväestösuomalaisten kirjailijoiden kirjallisuudessa ovat tutkineet ainakin Rantonen & Nissilä 2013 ja Kuusela 2014.

Matouq, Verya Mazhar, Natalia Meri, Valeri Mikor, Diana Mistera, Amran Mohammed Ahmed / Amran Maxmade Axmed, Anu Rohima Mylläri, Harri István Mäki, Maritza Núñez, Ella Ojala, Sofi Oksanen, Mohamed Ahmed Haji Omar, Joseph Owindi, Miikul Pahomov, Arvi Perttu, Tatiana Petrseva, Cia Rinne, Douglas Robinson, Mathias Rosenlund, Toivo Rännäli, M’ammed Sabour, Mexhit Sadiku, Alexandra Salmela, Ardo Xaashi Samatar, Roman Schatz, Kensuke Shimizu, Julio Roberto Srur, Pajtim Statovci, Sabira Ståhlberg, Olga Svanberg, Tanja Tynjälä, Robert Vinonen, Saeed Warsame, Joop Wassenaar, Joel Willans, Hamdam Zakirov, Ye Yint Thet Zwe ja Sergej Zavjalov. (Mm. Rantonen 2011; artikkeli IV; Domokos toim. 2014.)

Lisäksi on ilmestynyt antologioita, kuten *Sama Taivas, eri maa* (1999), *Kassandra – Kertomuksia suomalaisuudesta* (2000), *Hedelmät jotka eivät tuoksu ruudille* (2000), *Yhdeksän syyssadetta* (2001), *Divaani-runokokoelma* (2004), *Mikä ihmeen uussuomalainen?* (2009), *Sivuväli. Onko tämä suomalaista kirjallisuutta* (2014), *2015: suuret tavoitteet, pieni ihminen: Kirjoituksia kodin kaipuusta ja uuden elämän hapuilusta* (2015) sekä *Runokohtauksia* (2015).

Julkaisujen joukossa on romaaneja, novelleja, runoja ja omaelämäkerrallisia tekstejä niin kaupallisten kustantamojen kautta kuin antologioissa, internetissä, erilaisissa lehdissä tai omakustanteina julkaistuina. Nämä tekstit eivät välttämättä tai useinkaan liity mitenkään Suomeen tai edes maahanmuuttajuuteen – ja joissakin tapauksissa taas liittyvät. Kirjallisuuden vastaanotosta on koko vuosituhannen alun ajan heijastunut selvä odotus ”maahanmuuttajakirjailijoita” kohtaan (artikkeli II; artikkeli III; Löytty 2013), vaikka samalla median ja osittain myös kirjallisen kentän hieman stereotyyppisetkin mielikuvat ”maahanmuuttajakirjallisuudesta” tai ”suuresta maahanmuuttajaromaanista” (Kylänpää 2010, 46) eivät olekaan täysin täyttyneet (artikkeli III; Löytty 2013, 268).

Maahanmuuttajataustaiset kirjailijat kohtaavat monenlaisia vaikeuksia ja esteitä työskennellessään uudessa ja usein itselle vieraskielisessä kulttuuriympäristössä. Valtion apurahojen jakamista monikulttuurisiin taidehankkeisiin tutkinut Katri Talaskivi (2013) osoittaa viisi seikkaa, jotka asettavat maahanmuuttajataiteilijat epätasa-arvoiseen asemaan valtaväestöön kuuluvien taiteilijoiden kanssa Suomessa. Nämä myös maahanmuuttajataustaisille kirjailijoille tutut esteet ovat kieli- taidon puute, julkaisukanavien löytäminen, suhde tiedotusvälineisiin, verkostojen puute ja vaikeus päästä taideapurahojen piiriin. Maahanmuuttajataiteilijoiden asemaa suomalaisessa taiteen tukijärjestelmässä kartoittaneen Paula Karhusen (2013, 111–112) tutkimus nostaa edellä mainittujen lisäksi esiin ulkopuolisuuden, kontak-

tien saamisen vaikeuden, vaikeudet tulla hyväksytyksi suomalaiseen taidemaailmaan, ongelmat rahoituksessa sekä koulutuksen puutteen.¹¹ Hän osoittaa, että suomalaisen taiteilijatuon hakijakunta on hitaasti moninaistumassa ja maahanmuuttajahakijoiden määrä on monilla taiteenaloilla kasvanut tasaisesti ja jopa ohittanut ruotsinkielisten hakijoiden määrän.

Suomessa maahanmuutto ja monikulttuurisuus ilmestyivät kulttuuripolitiikan käsitteistöön ja tavoitteisiin vasta 2000-luvun alussa (Saukkonen 2010, 39–40; Karhunen 2013). Ensimmäistä kertaa Opetusministeriön maahanmuuttopolitiittiset linjaukset kirjattiin vuoden 2003 aikana ja niissä otettiin kantaa taiteen ja kulttuurin tukimuotoihin. Vuodesta 2009 lähtien opetusministeriö on suunnannut Taiteen keskukselle¹² 100 000 euron erillisen määrärahan jaettavaksi monikulttuurisen taiteen tukemiseen.¹³ Karhunen (2013, 111–112) mukaan ylipäänsä maahanmuuttajataiteilijat eivät jää marginaaliin taiteen tukijärjestelmässä, vaan tulevat kohdelluksi varsin tasapuolisesti. Tästä kertoo muun muassa se, että apurahoja saaneiden maahanmuuttajien osuus noudattaa heidän osuuttaan hakijoista. Kuitenkin juuri kirjallisuuden alalla on ilmiötä, joihin tutkimuksen mukaan on tulevaisuudessa kiinnitettävä huomiota. Tällaisiksi Karhunen nostaa esimerkiksi vieraskielisten esteet saada taiteilija-apurahaa. Tätä vasten ei ole yllättävää, että Valtion kirjallisuustoimikunnan taiteilija-apurahan on toistaiseksi saanut muulla kuin suomen tai ruotsin kielellä kirjoittavista kirjailijoista vain Inger-Mari Aikio vuonna 2013 ja 2015 sekä Hassan Blasim vuonna 2015. Kolmivuotisen apurahan on saanut ruotsiksi kirjoittava Zinaida Lindén vuonna 2008 ja yksivuotisen taiteilija-apurahan suomeksi kirjoittava Arvi Perttu vuonna 2011. Alexandra Salmela on saanut Pirkanmaan rahastolta vuoden työskentelyapurahan vuonna 2011. Muita apurahoja, esimerkiksi kirjastoapurahaa, ovat muunkielisistä kirjailijoista saaneet ainakin Hassan Blasim, Nura Farah, Yousif Haddad, Baghbani Kiamars, Maritza Núñez ja Pajtim Statovci.

Kieli on keskeisessä ja korostuneessa roolissa etenkin kirjailijan työtä tekevien taiteilijoiden kohdalla. Kuten Talaskiven (2013, 39–40, 42) tutkimus osoittaa, erityisesti kirjailijat pitävät suomen kielen taitoa oman työskentelyn edellytyksenä.

¹¹ Maahanmuuttajataiteilijoiden asemaa sekä maahanmuuttajuuden ja kulttuuripolitiikan kytköksiä Suomessa on tutkittu ainakin seuraavissa yhteyksissä: Saukkonen 2007; Saukkonen ym. 2007; Saukkonen 2010; Saukkonen 2013; Talaskivi 2013 ja Karhunen 2013.

¹² Vuodesta 2013 alkaen Taiteen edistämiskeskus.

¹³ Apurahojen jakamista varten perustettiin kiistoja herättänyt monikulttuurisuusjaosto, jonka tehtävät siirtyivät vuoden 2013 alussa tapahtuneen organisaatiomuutoksen myötä monialaiselle taidetoimikunnalle. Monikulttuurisuusapurahojen jakamiseen muutos ei kuitenkaan vaikuttanut, vaan apurahoja jaettiin edelleen vuonna 2015. (Talaskivi 2013 3–4,18.)

Kieli vaikuttaa heillä yhtäältä omaan kirjoittamiseen ja toisaalta toimintaympäristön kautta, sillä kirjallinen kenttä saattaa jäädä vieraaksi kentälle pyrkivälle kirjailijalle, ellei hän pysty tutustumaan riittävän laajasti siellä aiemmin tuotettuun kirjallisuuteen. Konkreettisimmillaan kielikysymys on heti julkaisemisprosessin alkuvaiheessa, kun kirjailija kohtaa kustannustoimittajan, jonka pitäisi pystyä lukemaan usein muulla kuin valtakielillä kirjoitettu käsikirjoitus. Tämä tiedostettiin jo vuonna 2001 *Helsingin Sanomien* jutussa ”Vain sitkein kiertää kielimuurin”, jossa todettiin kielimuurin jättävän lukijoiden ulkopuolelle joukon ”uussuomalaisia kirjailijoita”, kuten tekstissä heitä kutsuttiin, kääntämiseen liittyvien hankaluuksien ja kalliiden kustannusten vuoksi (Isohella 2001).

Sinikka Sassin (2000) mukaan kulttuurisessa kansalaisuudessa jaetaan erilaisia resursseja, jotka mahdollistavat ja muokkaavat mutta myös määrittävät ja rajaavat ihmisten identiteettejä. Siinä on keskeistä yhteisöjen jäsenyys ja toisaalta jäsenyydestä poissulkemisen mekanismit. Osa maahanmuuttajataustaisista kirjailijoista työskentelee näkymättömissä taistellen resursseista ja apurahoista sekä kärsien julkaisu- ja käänösmahdollisuuksien puutteesta, toiset puolestaan ovat saaneet näyttävääkin kirjallista julkisuutta osakseen, joskin huomio on kiinnittynyt maahanmuuttajuuteen (artikkeli I; artikkeli II; artikkeli III; artikkeli IV; Talaskivi 2013). Maahanmuuttajataiteilijoiden esiintymistä sanomalehtien kulttuurisivuilla tutkinut Camilla Haavisto toteaa, että vaikka sinänsä kulttuurin saralla erilaisuuteen ja kulttuuriseen moninaisuuteen on suhtauduttu suopeammin kuin esimerkiksi talouselämässä ja politiikassa, todellisen toimijuuden tunnustamisen sijaan maahanmuuttaja on saatettu esittää taustansa eksoottisena edustajana. Erilaisuuden avoin hyväksyminen voi siis samalla sisältää myös erilaisuuden ja toiseuden kontrollointia, kesyttämistä (*appropriation*) ja lokerointia. (Haavisto 2010, 136–137.) Tämä on näkynyt myös tutkimukseni yhteydessä Ranya ElRamlyn ja *Auringon aseman* vastaanotossa tai esimerkiksi Umayya Abu-Hannan kommenttipuheenvuoroissa (Abu-Hanna 1999, 2000; artikkeli I; artikkeli II).

Laura Huttusen (2013, 256) mukaan yleisemminkin maahanmuuttajataiteilijoiden odotetaan kantavan oman ryhmänsä näkökulmaa tai traditiota mukanaan ja heidän mielletään helposti ryhmänsä edustajiksi mieluummin kuin luoviksi yksilöiksi. Talaskiven (2013, 45–46) tutkimus nostaa esiin samankaltaisia havaintoja, sillä hänen haastattelemiensa maahanmuuttajataiteilijoiden suhde mediaan näyttäytyi paradoksaalisena: yhtäältä taiteilijat toivoivat saavansa julkisuutta työlleen mutta toisaalta kokivat median tietoisuuden muuttamisen olevan hankalaa etenkin, jos halusi julkisuutta nimenomaan työlleen eikä etniselle taustalleen. Tiedotusvälineiden kohdelun Talaskivi kiteyttää positiiviseen ja negatiiviseen kierteeseen: Positiivinen

kierre viittaa medianosteeseen, joka kerran tartuttuaan taiteilijaan alkaa vahvistaa itseään. Negatiivinen kierre puolestaan kuvaa sitä umpikujaa, jossa tuntemattomuus ja ”nimettömyys” osaltaan johtavat teosten kustantamattomuuteen ja nimen näkymättömyyteen lehtijutuissa, mikä taas edelleen ruokkii näkymättömänä pysymistä.

Ylirajaisilla kirjailijoilla on erilaisia keinoja ja strategioita ylittää edellä kuvattuja esteitä ja liikkua todellisten ja näkymättömien kulttuurin tuottamista kehystävien rajojen yli sekä kuulua ylirajaiselle kirjalliselle kentälle. Yksi strategia on kaksi- tai monikielisyys, joka mahdollistaa sekä julkaisemisen usealla kielellä että erikielisten lukijayleisöjen tavoittamisen. Toisinaan kirjailija saattaa itse kääntää tai kirjoittaa tekstinsä uudelleen toisella kielellä, kuten Zinaida Lindén tai Alexandra Salmela ovat tehneet. Kieli myös tarjoaa ylirajaisille kirjailijoille erilaisia mahdollisuuksia identifioidua ja kuulua transnationaalisesti useisiin kansallisiin ja kielellisiin kirjallisuuksiin. Kirjallinen elämä näyttäytyykin heidän kauttaan ylirajaisena toimintana ja yhteisönä, joissa kirjailijat voivat elää ylirajaisesti toimivien verkostojen jäsenenä ja vaalia yhteyksiään myös lähtömaihin. Voi myös olla, että uusissa paikoissa ja kielellisissä tiloissa halu ylläpitää ja jopa kehittää oman kielen kirjallista kulttuuria korostuu. Näin on käynyt esimerkiksi diasporiselle somaliyhteisölle. Somaliankielisellä kirjallisuudella on iso merkitys diasporiselle ja transnationaaliselle somaliyhteisölle, jonka lukutaitoprosentti on matala ja jonka kirjallisuus on vahvasti muistamiseen perustuvaa ja vielä pitkälle suullista.

Virtuaalisesti joka puolella oleva, paikallisesti ei mihinkään kiinnittyvä internet tarjoaa oivallisen väylän julkaista ja saavuttaa lukijayleisöä teksteilleen. Internet on ylirajaisena välineenä ja kansalliset rajat ylittävänä verkkona rakentanut ylirajaista todellisuutta ja luonut transnationaalisesti levinneille ja diasporassa eläville yhteisöille mahdollisuuksia esimerkiksi samanaikaiselle monipaikkaisuudelle, erilaisten tilallisuuksien syntymiselle, sosiaaliselle yhteydenpidolle ja kommunikatiolle sekä merkitysten, kirjallisuuden ja instituutioiden välittämiselle tai vaikkapa poliittiselle aktivismille. Diasporisille ryhmille internet on keskeinen väline juuri yhteisen ja jaetun kuvittelun (*imagination*) jakamisessa. Jaettu kuvittelu puolestaan on elintärkeä etnisten yhteisöjen säilymiselle. (Faist 2010, 29.)

Vaikka tässä tutkimuksessa en ole keskittynyt internetin ja ylirajaisen kirjallisuuden suhteeseen, on internetin rooli tullut tutkimusaineistossani välillisesti esille. Internetin kautta transnationaaliset yhteisöt, esimerkiksi arabiankielinen kirjallisuus, välittävät tekstejään eri puolilla maailmaa asuville lukijoille. Internetissä on ilmestynyt Moustafa Al Yassinin runoteos *Nothing between me and here* (2010),

joka on julkaistu sitoutumattomassa ja epäkaupallisessa *Ovi magazine* -verkkolehdessä. Suomessa asuvien moni- ja muunkielisten runoilijoiden ja kirjailijoiden oikeuksia ja teosten näkyvyyttä edistävä Sivuväli-projekti on julkaissut internet-sivuillaan antologian *Sivuväli. Onko tämä suomalaista kirjallisuutta* (2014). Kirjailijoiden ja runoilijoiden yksittäisiä töitä on luettavissa verkkosivuilla, kuten esimerkiksi taiteilijanimellä Susinukke Kosola työskentelevän Daniil Kozlovin runoja Kiilan verkkosivuilla. Internet ei ole pelkästään väylä tekstien julkaisemiseen tai esilletuomiseen, vaan myös väylä yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Arvi Perttu on nyt jo hiljentyneellä Uussuomalainen-blogisivustollaan käsitellyt kirjailijantyötä kahden maan ja kielen välillä sekä ottanut kantaa kulttuuripoliittisiin kysymyksiin. Vastaavassa osallistuvassa ja vaikuttavassa roolissa ovat olleet myös yli-rajaisen kirjailijoiden kirjoittamat kolumnit sekä puheenvuorot erilaisissa tilaisuuksissa. Näissä Pertun lisäksi sellaiset kirjailijat, kuten Umayya Abu-Hanna, Roman Schatz tai Alexandra Salmela ovat keskustelleet, hännänneet, kyselleet ja hakeneet muutosta tuomalla aktiivisesti esille muun muassa sitä, millaista maahanmuuttajataustaisen ja muunkielisen kirjailijan on elää ja työskennellä Suomessa.

Koska harvinaisella kielellä kirjoittavan on hankala löytää kustantajaa, maahanmuuttajataustaiset kirjailijat ovat toisinaan päätyneet julkaisemaan kirjallisuutta myös omakustanteina. Kiamars Baghbani on ryhtynyt itse kustantajaksi perustamalla Kulttuuritarha-nimisen kustantamon, joka kustantaa persian, arabian, urdun, kurdin ja hindin kaltaisilla harvinaisilla kielillä kirjoitettuja teoksia. Hän on tuonut pienten kulttuurien kirjallisuutta esille myös järjestämällä Kulttuurikeskus Caisassa vuodesta 2000 alkaen kuukausittaisia kirjallisuussilloja ja kokoamalla tekstejä antologioiksi (Talaskivi 2013, 42).

Esteistä ja muunkielisten kirjailijoiden näkymättömyydestä huolimatta on myös toimia, joilla suomalaisen kirjallisuuden kentän ja suomalaisen yhteiskunnan suunnasta on pyritty kansainvälisyyden ja transnationalisoitumisen edistämiseen. Vuonna 2008 Euroopan unionin kulttuurienvälisen vuoropuhelun teemavuoden 2008 kansallinen toimikunta sekä Kustannusosakeyhtiö Teos järjestivät ”Mikä ihmeen uussuomalainen?” -kirjoituskilpailun, jonka avulla etsittiin tekstejä uussuomalaisilta kirjoittajilta. Kilpailuun lähetettiin 108 kirjoitusta, joista 13 valittiin kilpailun nimeä kantavaan antologiaan *Mikä ihmeen uussuomalainen?* (Löytty 2012; 2013). Toiseksi sijoittunut Alexandra Salmela kirjoitti kilpailun innoittamana vuonna 2010 julkaistun esikoisromaaninsa *27 eli kuolema tekee taiteilijan*.

Osa palkintoinstituutioista, esimerkiksi Runeberg-palkinto, on huomionnut monikulttuurisia teemoja sekä ylijäisiä ja maahanmuuttajataustaisia kirjailijoita. Kirjallisuuteen kohdistuvien palkintojen tai palkintoehdokkuuksien lisäksi kirjailijoita

on palkittu myös muilla kulttuuripalkinnoilla. Alexis Kouros sai Finlandia Juniorin jo vuonna 1997 teoksestaan *Gondwanan lapset* (1997). Lisäksi hän oli samana vuonna Savonia-kirjallisuuspalkintoehdokkaana ja hänet palkittiin Akateemisen kirjakaupan suosituimman esikoisteoksen palkinnolla. Umayya Abu-Hanna on saanut Bonnierin journalistipalkinnon vuonna 2002, Opetusministeriön Suomi-palkinnon vuonna 2003, Helsingin yliopiston Kristiinainstituutin Vuoden Kristiina -palkinnon vuonna 2004, Kansanvalistusseuran palkinnon vuonna 2004 ja Kalevalaisen naisten liiton Larin Paraske –palkinnon vuonna 2008. Ranya ElRamlylle myönnettiin esikoisromaanista *Auringon asema* (2002) Kalevi Jäntin palkinto vuonna 2002, Runeberg-palkinto vuonna 2003 ja Kiitos kirjasta -palkinto vuonna 2003, minkä lisäksi hän oli ehdolla Helsingin Sanomien kirjallisuuspalkinnon ja Olvi-palkinnon saajaksi vuonna 2002. Zinaida Lindén on saanut Svenska Litteratursällskapetin palkinnon vuosina 1997, 2005 ja 2014, Runeberg-palkinnon vuonna 2005, Varsinais-Suomen taidetoimikunnan taidepalkinnon vuonna 2006, Suomi-palkinnon vuonna 2007 sekä Längmanska kulturfondensin palkinnon vuonna 2010. Alexandra Salmela palkittiin esikoisromaanistaan *27 eli kuolema tekee taiteilijan* Helsingin Sanomien kirjallisuuspalkinnolla ja Kaiharin kulttuuripalkinolla vuonna 2010, minkä lisäksi hän oli samana vuonna myös Finlandia-palkintoehdokkaana. Erityisesti tv-töistään, mutta myös kirjailijana tunnettu Neil Hardwick palkittiin Pro Finlandia -mitalilla vuonna 2011. Pajtim Statovci voitti esikoisromaanillaan *Kisani Jugoslavia* (2014) Helsingin Sanomien kirjallisuuspalkinnon vuonna 2014 ja oli myös Tulenkantajat-palkintoehdokkaana vuonna 2015. Tuoreimpana Hassan Blasim ja Nura Farah saivat Suomi-palkinnon vuonna 2015. Blasimin kohdalla palkintoperusteissa korostettiin hänen olevan ”loistava esimerkki Suomessa asuvan muunkielisen kirjailijan integroitumisesta suomalaiseseen kirjallisuuskenttään ja omiaan vahvistamaan myös maahanmuuttajien omaa monikulttuurista identiteettiä.” (Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedote 2015.)

Ylirajaiset kirjailijat osoittavat ajankohtaisesti sen, miten kieli, kansallisuus ja kirjallisuus eivät itsestäänselvästi kuulu yhteen, vaikka meillä Suomessa kirjallisuus ja kansallinen ovatkin olleet vahvasti toisiinsa kytkeytyneitä.¹⁴ Suomalaisuuskäsityksen tapaan ymmärtää myös suomalaisen kirjallisuuden olevan historiallinen konstruktio, joka väistämättä heijastelee ja rakentaa suomalaista yhteiskuntaa ja käsitystä suomalaisuudesta tai kansallisesta identiteetistä. Todellisuudessa kirjalli-

¹⁴ Käsittelen kirjallisuuden, kielen ja kansallisen yhteenkietoutumista luvussa 2.2 ”Metodologisen nationalismin heijastumia kirjallisuudentutkimuksessa”.

set kulttuuritkaan eivät ole suljettuja ja tarkkarajaisia entiteettejä. Suomalainen kirjallinen kulttuuri ei ole syntynyt eikä pysynyt kansallisvaltion rajojen sisällä, ja toisaalta kansallisvaltiot sisältävät muutakin kuin kansalliseksi määriteltyä kulttuuria (Pollari ym. 2015; Grönstrand ym. 2016). Veli-Pekka Lehtola sanoittaa Suomessa asuneen saamelaiskirjailija Nils-Aslak Valkeapään yllirajaisuutta seuraavasti:

Taiteilija, maailmankansalainen Nils-Aslak Valkeapää kuvaa omaa taustaansa elämiseksi monen valtion ja kulttuurin rajoilla. Siitä on juontunut halu ja taipumus ylittää rajoja myös taiteessa ja kulttuuripoliittisessa toiminnassa. Kyse ei Valkeapään sanoin ole 'internationalismista', tietoisesta kansainvälisyydestä, vaan luonnollisesta tavasta elää. Rajojen ylittäminen luo uudenlaisia muotoja ja jännitteitä, joita ilman kehitystä ei voi tapahtua. (Lehtola 2000b, 185.)

Kuten esimerkki Valkeapäästä kieli, kirjallisen elämän yllirajaisuus on paljon muutakin kuin maahanmuuttajataustaisten kirjailijoiden julkaisemaa kirjallisuutta. Eri-alaisten rajojen yli tapahtuvaa monensuuntaista liikettä on ollut jo aiemmin paitsi Suomen ja muiden maiden välillä myös Suomen sisällä ja rajoilla. Tätä kirjallisen elämän yllirajaisuutta on mielestäni mahdollista hahmotella seuraavan kolmen näkökulman kautta, jotka avaavat kirjallisen elämän yllirajaisuutta niin ajallisessa (*temporal*) kuin tilallisessa (*spatial*) mittakaavassa (*scale*).

Ensinnäkin olen tämän yhteenvetoartikkelin yhteydessä halunnut käsitteellisesti erotella uuden ja vanhan yllirajaisen kirjallisuuden toisistaan. Tällä käsitteen luomisella olen halunnut korostaa sitä, miten suomalainen kirjallisuus on jo vanhastaan ollut yllirajaista ja monikielistä, sillä Suomessa asuneet niin etniset, kulttuuriset kuin kielellisetkin vähemmistöryhmät ovat kautta aikain julkaisseet kirjallisuutta (Savolainen toim. 1995; Gröndahl toim. 2002a; Rantonen & Savolainen 2002; Grönstrand & Malmio red./toim. 2011; Rantonen toim. 2011; Domokos tulossa). Erotuksena tutkimusaineistoni 2000-luvulla ilmestyneelle ”uudelle yllirajaiselle kirjallisuudelle” viittaan siis termillä ”vanha yllirajainen kirjallisuus” siihen yllirajaiseen kirjallisuuteen, joka on jo varhemmin ollut olemassa, mutta joka on kansallistettu ja jonka yllirajaisuus on häivytetty, tai joka on kokonaan jäänyt kansallisen katveeseen Suomessa.

Tällaisia jo varhastaan kieli- ja kulttuurirajoja ylittäneitä yhteisöjä ovat olleet ainakin suomenruotsalaiset,¹⁵ saamelaiset,¹⁶ tornionlaaksolaiset ja meänkieliset,¹⁷ jiddišinkieliset Suomen juutalaiset,¹⁸ tataarit¹⁹ ja Suomen romanit²⁰ (Savolainen toim. 1995; Hirvonen 1999; Grönstrand & Malmio red./toim. 2011; Rantonen toim. 2011; Domokos tulossa). Myös lähiseuduilta saapuneiden inkeriläisten, virolaisten,

¹⁵ Ks. esim. Wrede (utg.) 1999; Zilliacus (utg.) 2000; Ekman (red.) 2014.

¹⁶ Ensimmäiset saamenkieliset runot olivat muistiinmerkittyjä joikuja jo 1600-1700-luvun vaihteesta. Sen jälkeen tuotettiin pääasiassa uskonnollista kirjallisuutta. Kaunokirjallisuuden alkuna on pidetty Anders Posangerin 1800-luvun alkupuolella julkaistuja norjankielisiä runoja. Ensimmäinen saamelaisromaani on Matti Aikion norjaksi ilmestynyt *Kong Akab og Naboths vingard* (1904, ”Kuningas Ahab ja Naabotin viinitarha”). Saamenkielisen kirjallisuuden läpimurto elettiin 1970-luvulla, jolloin myös saamelaisnaiset astuivat kirjailijoina esiin. Tuon ajan kirjailijoita oli suomalaistaustaisista saamelaisista Kirsti Paltto, Rauni Magga-Lukkari ja epäilemättä tunnetuin saamelaiskirjailija Nils-Aslak Valkeapää. Saamelaiskirjallisuuden kulta-aikana 1980-1990-luvuilla ilmestyi saamelaisten lukumäärään nähden iso määrä kaunokirjallisuutta esimerkiksi sellaisilta kirjailijoilta kuin Kirsti Paltto, Eino Guttorm, Hans-Aslak Guttorm, Jovna-Ånde Vest, Ellen Marie Vars, Rauna Paadar-Leivo ja Kerttu Vuolab. Kirsti Paltton *Voijaa minun poroni* (1986, *Guhtoset dearvan min bohccot*, 1987) oli Finlandia-palkintoehdokkaana vuonna 1987. Vuosituhannen vaihteessa saamelaiskirjallisuuden määrä on vähentynyt ja 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä julkaistiin vain muutama romaani, mutta runous on palannut tärkeimmäksi lajiksi. Suomen puolella nuoria runoilijoita edustaa esimerkiksi Niillas Holmberg. (Lehtola 2013; Hirvonen 1999; 2011a; 2011b). Saamelaiskirjallisuudesta ks. Lehtola 1995; 1999; 2000a; 2013; Hirvonen 1999; 2002; 2011a; 2011b; Kuokkanen 1999; Ahvenjärvi 2005; 2012; 2013; Domokos 2011; 2013.

¹⁷ Ensimmäinen tunnettu meänkielinen teksti on Anders Mickelsson Kexin vuonna 1677 kirjoittama eepinen runo *Keksin laulu jäänlähdestä Tornionväylässä vuonna 1677* (Viinikka-Kallinen 2010, 157). Tunnetuin meänkielinen kirjailija Bengt Pohjanen on kirjoittanut suomeksi, ruotsiksi ja meänkielellä romaaneja, runoja ja näytelmiä sekä kehittänyt teoksissaan meänkieltä kirjakieleksi. Muita tunnettuja kirjailijoita ovat mm. Hilja Byström, Eila Enbuske, Gunnar Kieri, Ann-Kristin Lundström, Mikael Niemi, Antti Jalava, William Snell ja Paula Vartiainen. Termillä ”Tornionlaakson kirjallisuus” viitataan raja-alueen (Tornion- ja Muonionjoenvarressa Suomen ja Ruotsin rajalla molemmin puolin jokia sijaitsevat kunnat) kirjallisuuteen, jota ei välttämättä ole kirjoitettu meänkielellä, vaan myös suomeksi tai ruotsiksi. Tornionlaaksolaisesta kirjallisuudesta on erotettavissa ruotsalainen ja suomalainen kaanon. (mm. Jama 1995; Gröndahl ym. 2002; Gröndahl 2005; Pohjanen & Johansson 2007; Heith 2009; Viinikka-Kallinen 2010; Gröndahl 2011b).

¹⁸ Jiddišin kieltä puhuttiin Helsingissä 150 vuoden ajan 1830-luvulta lähtien. Tunnetuin jiddišinkielinen kirjailija on Jac Weinstein, joka on julkaissut runoja, näytelmiä, kupletteja ja monenlaisia artikkeleja (Muir 2011).

¹⁹ Tataarit saapuivat Suomeen 1800-luvulla ja toivat mukanaan kielen, kulttuurin ja uskonnon. Uudessa kotimaassa oman kielen merkitys korostui. Arabialaisella ja latinalaisella kirjoituksella kirjoitettu tataarikirjallisuus sisältää yli 200 julkaisua, lähinnä uskonnollista ja historiallista kirjallisuutta, muistelmia, elämäkertoja, kertomuksia, runoja, näytelmiä, lauluja ja lastenkirjoja. Kirjailijoista tuottoisimpia olivat Hasan Hamidulla ja Sadri Hamid, jotka kirjoittivat yli puolet Suomessa julkaistusta tataarinkielisestä kirjallisuudesta. (Bedretdin 2011; Suomen tataareista ks. Leitzinger 2006; Elmgren 2014.)

²⁰ Romanitaustaiset kirjailijat ovat julkaisseet 1960-luvulta lähtien romaaneja ja sarjakuvia, mutta romanikielellä julkaistua kirjallisuutta on vähän. Suullisesti välittyvä ja muistinvarainen kulttuuri on siirtynyt lähinnä romanikielellä kirjoitetun romanimusiikin kautta. (Åberg 2011.) Romanitaustaisia suomenkielillä julkaisseita kirjailijoita ovat ainakin Veijo Baltzar, Armas K. Baltzar, Armas Lind ja Kiba Lumberg. (Gröndahl 2010; Parente-Čapková 2011; Åberg 2011; Lappalainen 2012; Gröndahl & Rantonen 2013; Gröndahl 2011a.)

venäläisten, balttilaisten ja karjalaisten evakkopakolais- ja emigranttikirjailijoiden voidaan katsoa edustaneen Suomessa vanhaa ylijarajasta kirjallisuutta. Menetetyn Karjalan alueelta on tullut useita kirjailijoita, ja heidän jälkeläisistään, niin sanotuista toisen polven siirtolaisista, esimerkiksi Jutta Zilliacus on julkaissut useita teoksia.²¹ (artikkeli IV; Hakalahti 2003; Rantonen 2006; Pelvo 2013.) Tyypillistä vanhalle ylijarajaiselle kirjallisuudelle on siis se, ettei sitä ole mielletty ylijarajaiseksi, monikulttuuriseksi tai puhumattakaan ”maahanmuuttajakirjallisuudeksi”. Kirjallisuuden ylijarajaisia ja monikulttuurisia ulottuvuuksia – liikettä, monikielisyyttä ja ”monikulttuurisuutta” – on häivytetty kansallisen sisällä näkymättömiin ja kirjailijoita sekä kirjallisuutta on eri tavoin suomalaistettu ja kanonisoitu osaksi kansallista kaanonaa (Pollari ym. 2015; Grönstrand ym. 2016; Domokos tulossa). Ainur Elmgren (2014) muistuttaa, miten ylipäänsä vähemmistöjen historiaa on joutunut etsimään erikoisteoksista ja se on jäänyt vielä 1990-luvulla myös historian opetuksessa sivuun. Tämä kertoo siitä, ettei vähemmistöjä ole nähty olennaisena osana Suomen historiaa. Miikka Tervonen (2014, 147) kuvaa vähemmistöjen asemaa historian yleisesityksissä seuraavasti: ”Jos ruotsinkielinen väestö jäi useimmissa historian yleisesityksissä vähäiselle huomiolle, muiden vähemmistöryhmien kohdalla hiljaisuus oli lähes täydellistä.”

Toiseksi kirjallisuuden ylijarajaisuutta on mahdollista hahmottaa suhteessa kansallisvaltioon ja sen rajoihin: ylijarajasta kirjallisuutta on kansallisvaltion (ja kielten) rajojen sisällä, rajoilla ja ulkopuolella. Rajakirjallisuudeksi luonnehdittua kirjalli-

²¹ Karjalaa on kuvattu rajamaana Suomen ja Venäjän välillä, ja se on miltei aina ollut jaettu maa. Karjalainen identiteetti on osittain jäänyt Karjalan jakojen jalkoihin, ja Suomessakin karjalaisia kutsutaan suomalaisiksi eikä heitä esitetä tilastoissa omana ryhmänään. Vanhat karjalaiset pääsivät vasta 1980-luvulla käymään menetetyillä kotiseuduillaan, missä useimmilla vastassa olivat tuhotut kodit ja kulttuurimaiset. Karjalaiset ovat kertoneet haudanneensa muistonsa ja kokemuksensa, ja esimerkiksi Eeva Kilpi on todennut karjalaisilta vaaditun vaikenemista. (Harle & Moisio 2000, 105–117). Suomen kirjallisuudessa on lukuisia Karjalan alueelta tulevia tai sinne identifioituvia kirjailijoita, kuten Jac Ahrenberg, Kersti Bergroth, Tito Colliander, Ritva Heikkilä, Heikki Hietamies, Laila Hirvisaari (ent. Hietamies), Ivo Härkönen, Lempi Jääskeläinen, Anu Kaipainen, Aino Kallas, Olli Karila, Elina Karjalainen, Eeva Kilpi, Eila Kivikk'aho, Viljo Kojo, Juhani Konkka, Aili Konttinen, Julius Krohn, Matti Kurikka, Iiris Kähäri, Niilo Lauttamus, Eeva-Liisa Manner, Veijo Meri, Usko Moilanen, Kyllikki Mäntylä, Olavi Paavolainen, Henry Parland, Ralf Parland, Simo Penttilä, Ilmari Pimiä, Armas J. Pulla, Tyyne Saastamoinen, Aarre Savolainen, Unto Seppänen, Göran Stenius, Edith Södergran, Heikki Turunen, Mikko Uotinen ja Hella Wuolijoki. (Ks. Pelvo 2013, 53–54; artikkeli IV; Leppihalme tulossa.)

suutta on tornionlaaksolaisen ja meänkielisen kirjallisuuden lisäksi ainakin Neuvosto-Karjalan suomenkielinen kirjallisuus²² ja muu Karjalan tasavallan kirjallisuus²³. Kansallisvaltion ulkopuolelle, mutta Suomeen, suomen kieleen ja suomalaisuuteen suhteessa olevaksi ylijarjaiseksi kirjallisuudeksi ymmärrän kirjalliset kulttuurit, kuten Pohjois-Norjassa asuvien suomensukuisten kveenien kveeninkielinen kirjallisuus²⁴, ruotsinsuomalaisten²⁵ julkaisema kirjallisuus sekä niin sanottujen ulkosuomalaisten eli Suomen ulkopuolella asuvien suomalaistaustaisten kirjailijoiden julkaisema kirjallisuus, josta vanhempana esimerkkinä voidaan mainita amerikansuomalaisten julkaisema kirjallisuus (mm. Pollari 2016). On myös Suomessa syntyneitä, suomea ja ruotsia äidinkielenään käyttäviä nykykirjailijoita, jotka kirjoittavat teoksensa Suomen rajojen ulkopuolella, kuten vaikkapa Satu Tasinen ja Hannu Väisänen.

Vaikka väitöstutkimuksessani olenkin keskittynyt maahanmuuttajataustaisten kirjailijoiden ja heidän julkaisemiensa tekstien tarkasteluun kirjallisen elämän ylijarjajoina, on olennaisen tärkeää huomata, että ylijarjajista liikettä tapahtuu Suomeen päin suuntautuvan liikkeen lisäksi myös Suomen sisällä ja Suomesta ulospäin.

²² Suomenkielistä kirjallisuutta ilmestyi Neuvosto-Karjalassa 1920-luvulta aina 1980-luvulle asti. Suomen kieli oli alueella virallisen kielen asemassa ei-venäjänkielisten keskuudessa, vaikka todellisuudessa ”suomalaiset” olivat kielellisiltä ja kulttuurisilta taustoiltaan heterogeeninen ryhmä, joka sisälsi entuudestaan alueella asuvat suomalaiset, Suomesta ja Pohjois-Amerikasta muuttaneet sekä Leningradin alueelta tulleet inkerinsuomalaiset, ja alueen ei-venäjänkielististä ihmisistä suurin osa puhui Karjalaa. Kurki kuvaa Karjalan rajaseutua (*borderland*) diskursiiviseksi moniääniseksi (*multivoiced*) tilaksi, jossa kirjallisuus ja narratiivit vahvistivat alueellista kuuluvuutta ja kytkeytyivät Neuvostoliiton kansallisen rakentamisen projektiin. (Kurki 2013; ks. myös Kurki 2005; 2007; 2010; 2012; Viinikka-Kallinen 2010, 166–171.) Neuvosto-Karjalan suomenkielisiä kirjailijoita ovat ainakin seuraavat: Toivo Flink, Lyyli Grönlund, Hellä Hellman, Matti Heurlin, Johannes Hidman, Topias Huttari (Lea Helo), Taisto Huuskonen, Nikolai Jaakkola, Oskar Johansson, Unelma Konkka (Katri Korvela), Jouko Korhonen, Gladys Laine, Nikolai Laine, Salli Lund, Matti Mazajev, Armas Mišin, Pekka Mutanen, Santeri Mäkelä, Eemeli Parras, Arvi Perttu, Pekka Perttu, Pekka Pöllä, Raija-Liisa Pöllä, Jaakko Rugojev, Urho Ruhanen, Ragnar Rusko, Ilmari Saarinen, Ortjo Stepanov, Taisto Summanen, Rudolf Sykiäinen, Reijo Takala, Hilda Tihl, Antti Timonen, Sulo Tuorila, Terttu Vikström, Uljas Vikström, Jalmari Virtanen. (<http://www.localit.net/index.html>.)

²³ Karjalan tasavallan alueella on julkaistu kirjallisuutta suomen lisäksi myös venäjän, karjalan, aunuksenkarjalan, vienankarjalan ja lyydin kielellä. (Viinikka-Kallinen 2010, 166–171).

²⁴ Kveenit (kutsutaan myös ruijansuomalaisiksi tai Norjan suomalaisiksi) ovat Pohjois-Norjan suomalaisperäistä väestöä. Kveenit hyväksyttiin Norjan kansalliseksi vähemmistöksi vuonna 1992, ja kveeninkielelle annettiin virallinen vähemmistökielen asema vuonna 2005. Kielellä ei ole kirjakielen perinnettä, ja sillä on vain harvoja puhujia, joten kieli on kamppailut olemassaolostaan. Kveenin kielellä kirjoitettu kirjallisuus onkin keskeisesti elvyttänyt kieltä sen jälkeen, kun ensimmäinen kveeninkielinen romaani ilmestyi vuonna 2004 (Alf Nilsen-Børsskog: *Elämän jatko 1. Kuosuvaaran takana*). Kveenin kielellä kirjoittavat myös Idar Kristiansen ja runoilija Agnes Eriksen (Maliniemi Lindbach 2001; 2002; Viinikka-Kallinen 2010; ks. myös Viinikka-Kallinen 2001a; 2001b; 2005; 2007.)

²⁵ Ks. ainakin Pynnönen 1991; 1995; Vallenius 1998; Wendelius 2002; Kivimäki & Rantonen 2010; Gröndahl 2002c; 2005; 2011b.

Kolmanneksi kirjallisen elämän ylitajaisuutta voi siis ymmärtää liikkeenä. Tutkimusaineistooni kuuluvien maahanmuuttajataustaisten kirjailijoiden 2000-luvun alussa julkaisema kirjallisuus on Suomeen ja kirjalliseen elämäämme päin suuntautuvaa ylitajaisuutta ja ylitajautumista. Sisällä liikettä tapahtuu esimerkiksi kielirajojen yli, josta esimerkkinä nykykirjailijoista Kjell Westön ja Zinaida Lindénin, varhemmista Elmer Diktoniuksen ja Henrik Tikkasen kaltaiset, saman teoksen kahdella eri kielellä ja kahdelle eri lukijakunnalle kirjoittaneet kirjailijat (Grönstrand 2016).²⁶ Westö on myös esimerkki kirjailijasta, joka käyttää teoksissaan useita kieliä. Grönstrand (ibid.) toteaa, miten vakiintuneessa tavassa puhua suomalaisesta kirjallisuudesta ei ole tuotu esille kirjailijan monikielisyyttä tai monikielisiä ratkaisuja koskien uraansa ja tai yksittäisten teosten tapoja sekoittaa tai yhdistellä kieliä.

Ylitajaista liikettä Suomesta pois päin havainnollistavat jo aiemmin mainitut Suomessa syntyneet, mutta Suomen rajojen ulkopuolella asuvat ja kirjoittavat kirjailijat, kuten Emmi Itäranta, Hannu Rajaniemi tai Cia Rinne. He ovat esimerkkejä kirjailijoista, jotka kirjoittavat ja julkaisevat eri maissa useammalla kielellä tai muulla kuin äidinkielellään. Suomen ulkopuolelle suuntautuvaa ylitajaisuutta havainnollistavat myös valtakulttuuriin kuuluvat ja Suomessa julkaisevat kirjailijat, jotka sijoittavat teostensa tapahtumat kokonaan Suomen rajojen ulkopuolelle ylitajastaen näin temaattisesti kirjallista elämäämme, kuten esimerkiksi Katri Lipson *Kosmonautissa* (2008) tai Olli Heikkonen *Jakutian auringossa* (2000). Niin ikään kirjallisen elämän ylitajaisuutta ja ylitajautumista on suomalaisen valtakulttuuriin kuuluvien kirjailijoiden sellaiset maahanmuuton ja monikulttuuristumisen kuvaukset, joiden tematiikka, muoto ja diskursiiviset strategiat ovat saaneet vaikutteita maahanmuuttajakirjailijoilta (vrt. Frank 2010; ks. Rantonen & Nissilä 2013).

Väitän tutkimukseni perusteella olevan paljolti maahanmuuttajataustaisten kirjailijoiden julkaiseman kirjallisuuden seurausta, että edellä kuvailemani moniulotteinen ylitajainen kirjallinen elämä Suomessa on mahdollista hahmottaa tässä laajuudessaan ja ymmärtää sen kansallista purkava luonne ja merkitys. Tämä johtuu siitä, että nykyisten ylitajasten, transnationaalisten ja monikielisten tekstien on nähty haastavan ja laajentavan kansallisia kaanoneita (vrt. Gebauer & Schwarz Lausten 2010, 3; Jay 2010, 8–9). Kirjallisuudentutkija Azade Seyhan (2001, 10) luonnehtii ylitajaista kirjallisuutta (*transnational literature*) kirjallisuuden lajiksi, joka operoi kansallisten kaanoneiden ulkopuolella, käsittelee kulttuureja deterritorialisoivia aiheita ja puhuttelee kansallisesta sivussa olevia yhteisöjä ja liittoutumia.

²⁶ Westön *Halkeamia, valikoituja tekstejä 1986–2011* (2011) ilmestyi samanaikaisesti ruotsiksi ja suomeksi Westön vastatessa pääasiallisesti tekstien kääntämisestä (Grönstrand 2016).

Samalla tämä kirjallisuus on tullut haastaneeksi nationalistista tutkimuslähtökohtaa ja kansallisia kategorioita, kuten tässä tutkimuksessani osoitan (ks. artikkeli V). Yksi esimerkki kategorioiden uudistumisesta on tässä tutkimuksessa käyttämäni jaottelu ”uuteen” ja ”vanhaan ylijarajaiseen kirjallisuuteen”. Tiivistäen totean, että käsitteellä ”uusi ylijarajainen kirjallisuus” viittaa tässä tutkimuksessa 2000-luvulla ilmestyneeseen maahanmuuttajataustaisten kirjailijoiden julkaisemiin teksteihin vanhan viitatessa varhempaan ja aina olemassa olleeseen moni- ja muunkielisten sekä vähemmistöjen kirjallisuuteen. Ylijarajainen kirjallisuus – niin uusi kuin vanha – on muutakin kuin maahanmuuttajataustaisten julkaisemaa kirjallisuutta, kuten aiemmin kirjallisilla esimerkeillä havainnollistin: Se viittaa etnisiä, kansallisia, valtiollisia, kulttuurisia ja kielellisiä rajoja moneen suuntaan ylittävään ja rajoja venyttävään, myös kansallisten rajojen sisällä olevaan kirjallisuuteen. Tällaiseen kirjallisuuteen liittyy usein kaksi- tai monikielisyys ja kirjailijoiden paikantuminen kulttuurien ja kielten väliin.

1.2 Tutkimuksen esittely

Keskeisenä esimerkkitapauksena tutkimuksessani on kategorisointeja horjuttaneen Ranya ElRamlyn (nyk. Paasonen) esikoisromaani *Auringon asema*, jonka vastaanotossa etnosentrinen ja kansalliseen perustuva käsitys suomalaisesta kirjallisuudesta osoittautui riittämättömäksi. Suomalaisen kirjallisuuden kentällä ilmestymisaikanaan vuonna 2002 uudella tavalla ”monikulttuurinen” *Auringon asema* herätti keskustelua suomalaisesta kirjallisuudesta ja sen rajoista. Kuten *Auringon aseman* vastaanottoa käsittelevässä artikkelissani (artikkeli II) totean, mediahuomion osasyys – ellei jopa pääsyys – oli epäilemättä se, millaiseksi kirjailijan suhde suomalaisuuteen kuviteltiin. *Auringon aseman* kategorisoiminen tuotti hankaluuksia – olihan ElRamly suomalainen, suomea äidinkielenään puhuva ja samanaikaisesti myös egyptiläistaustainen ja ”monikulttuurinen” esikoiskirjailija, jonka teos tarkasteli monipaikkaisen identiteetin muodostumista. Koska Ranya ElRamly ei ole maahanmuuttaja, *Auringon aseman* vastaanotto paljastaa hyvin ”maahanmuuttajakirjallisuuden” ja ”suomalaisen kirjallisuuden” eli kansalliseen sitoutuneen kirjallisuuden määrittelyn ja kanonisoinnin ongelmallisuutta.

Omalla tavallaan vastaanotto heijasteli jo 1990-luvulla alkanutta muuttuvaa yhteiskunnallista, kulttuurista ja kansallista tilannetta. Kirjallisuudentutkimuksessa suomalainen kirjallinen kulttuuri näyttäytyi vielä vuosituhaten vaihteen Suomessa kovin homogeenisena ja heijasteli kansallista käsitystä kirjallisuudesta. Oli ”suomalainen kirjallisuus” ja ”suomalaiset vähemmistökirjallisuudet”, joiksi

luettiin suomenruotsalaisten ja saamelaisten, toisinaan myös romanien, julkaisema kirjallisuus (Savolainen 1995, 8–11; Lassila 1999, 5). Tuolloin Suomessa julkaisevien ylijarajisten kirjoittajien joukko – tai ajatus ”maahanmuuttajakirjallisuudesta” – vasta orasti (Hakalahti 2001; 2002a; 2002b; Mikkonen 2001; Rantonen 2006; artikkeli I; artikkeli II).

Toinen suomalaisen kirjallisuuden määrittelyyn liittyvä kirjallinen keskustelu käytiin samaisen vuosikymmenen lopussa, kun slovakialaisen Alexandra Salmelan ”odotetuksi maahanmuuttajaromaaniksi” ylistetty romaani *27 eli kuolema tekee taiteilijan* asetettiin Finlandia-palkintoehdokkaaksi vuonna 2010 vastoin silloisia Suomen kansalaisuutta edeltäviä sääntöjä.²⁷ Kirjallisuusinstituution, kirjallisuuden kanonisointiprosessin sekä kirjallisuuden määrittelyn näkökulmasta merkittävää oli palkintosääntöjen muuttaminen: jatkossa palkinto voidaan myöntää tekijän kansalaisuudesta tai romaanin kirjoituskielestä riippumatta ”ansiokkaalle suomalaiselle romaanille”. (Artikkeli III.) Yhtäältä sääntöjen nopea muuttaminen oli merkki kansallisen palkintoinstituution joustavuudesta. Toisaalta voi myös ajatella niin, että Finlandia-palkinnolla olisi ollut aikaa päivittää sääntöjään omaehtoisesti jo aiemmin eikä vasta vahingon kautta. Sanna Karkulehdon (2007, 37–40) mukaan Finlandia-palkintoinstituutiolla on palkittujen ja palkinnon saajaksi ehdolla olleiden, sukupuolen ja suomalaisuuden aiheimat yhdistävien mieskirjailijoiden ansiosta ollut kovin kansallinen ja maskuliininen leima. Tämän rinnalla on kuitenkin kasvava ”raameihin mahtumaton” joukko finlandisteja, jonka tuotannon kautta esimerkiksi queer on hyväksytty kansalliskirjallisuuden kaanoniin.²⁸ Myös Salmela edustaa kansallisen ja maskuliinisuuden raameihin mahtumatonta kirjallisuutta. Ehdokasasettelun ja sääntömuutoksen jälkeen voikin iloita siitä, että queerin lisäksi myös kansalaisuuden ja kansallisen määritelmiä horjuttava kirjallisuus on alettu hyväksyä kansalliseen kaanoniin.

Näiden kahden teoksen – *Auringon aseman* ja *27 eli kuolema tekee taiteilijan* – vastaanoton välillä on 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana tapahtunut muutos ylijarajaisen tai maahanmuuttajakirjallisuuden paikantumisessa kirjallisuuden kentälle Suomessa (artikkeli III; artikkeli IV). Näkemykseni mukaan nämä vastaanotot ja niiden yhteydessä käydyt kirjallisuuskeskustelut edustavat keskeisesti kirjallisen elämän ylijarajistumista ja suomalaisen kirjallisuuden määrittelyyn

²⁷ Paradoksaalisesti samana vuonna Finlandia Juniorilla vuonna 1997 palkittu Alexis Kouros erosi Taiteen keskuustoimikunnasta ja sen

²⁸ Karkulehto (2007, 40) pohtii tämän voivan olla myös suostuttelumekanismi kirjamyynnin edistämiseksi ”queer-trendikkäänä” aikana. Nykykulttuurissa homouden ja lesbouden kuvaamisella on myös edistetty myyntiä.

liittyvää muutosta ja problematiikkaa. Suomalaisen kirjallisen elämän ylijärjestyksistä onkin perusteltua tarkastella uuden ylijärjestyksen kirjallisuuden ja sen vastaanottojen kautta, kuten tässä väitöstudiosuorituksessa teen. Tarkasteluni fokus on siis kirjallisessa elämässä,²⁹ johon ymmärrän sisältyvän niin kirjallisuuden, sen vastaanoton, kirjailijoiden toimijuuden, kirjallisuuskäsitykset, kirjallisuuden kanonisoinnin kuin kirjallisuuden teemat ja tulkinnatkin. Nämä ohjaavat ajattelemaan kirjallista elämää ja kirjallisuuskäsitystä metatasolla, vaikka tutkimuksessani luetaan myös kirjojen teemoja ja sisältöjä. Yleisenä tavoitteenani on tuottaa tietoa siitä niin sanotusta maahanmuuttajakirjallisuudesta Suomessa, jota kutsun usein ”ylirajaiseksi kirjallisuudeksi” ja ”uudeksi ylijärjestykseksi kirjallisuudeksi”.

Minua on lähtökohtaisesti kiinnostanut se, miten globalisaatio, kansainväliset muuttoliikkeet ja muuttunut kulttuuris-yhteiskunnallinen tilanne ovat heijastuneet kirjalliseen elämään 2000-luvun alun Suomessa. Tämän kysymyksen olen jakanut viiteen osakysymykseen, joiden kautta kirjallisen elämän ylijärjestyminen on hahmottunut tutkittavaksi. Ensinnäkin olen tarkastellut uutta ylijärjestyksistä kirjallisuutta ja kirjailijoita eli sitä, millaista on 2000-luvun alussa ilmestynyt maahanmuuttajataustaisten julkaisema uusi ylijärjestyksellinen kirjallisuus. Minua on askarruttanut se, miksi yhtäältä voidaan mielestäni puhua suomalaisen kirjallisen elämän ylijärjestyksestä tai transnationalisoitumisesta, mutta toisaalta maahanmuuttajataustaiset kirjailijat ovat kuitenkin viime vuosiin saakka olleet kovin näkymättömissä kirjallisella kentällämme. Toiseksi minua on kiinnostanut se, millä tavalla uuden ylijärjestyksen kirjallisuuden läsnäolo määrittelee uudelleen suomalaista kirjallisuutta ja kansallista kirjallista kaanonin ja miten maahanmuuttajataustaisten julkaisema uusi ylijärjestyksellinen kirjallisuus määrittelee oman etnisyytensä ja etnisen asemansa merkityksen. Tätä ymmärtääkseni olen kolmanneksi, tarkastellut sitä, miten kirjallisuusinstituutio on vastaanottanut teokset sekä määritellyt ja kanonisoinut uutta ylijärjestyksistä kirjallisuutta.

Tutkimusprosessini aikana tuntui myös, etten voi ohittaa kysymystä sukupuolesta. Neljänneksi olenkin kysynyt, miksi kirjailijana naisilla on niin keskeinen rooli suomalaisen kirjallisuuden ylijärjestyksessä, neuvotteluissa suomalaisesta kirjallisuudesta ja kirjallisuuden siirtymässä kansallisen tuolle puolen. Ja viidenneksi olen läpi tutkimusprosessini pohtinut sitä, miten voi tutkia kirjallisuuden ylijärjestyksistä ja erilaisten rajojen yli tapahtuvaa liikettä sekä purkaa metodologista nationalismia kirjallisuudentutkimuksessa. Kehitän siis omalta osaltani postnationa-

²⁹ Käsitteen ”kirjallinen elämä” määrittelen luvussa 1.4 ”Tutkimuksen pääkäsitteet”.

listista yllirajaisista lähestymistapaa eli metodologista yllirajaisuutta kirjallisuudentutkimukseen – toisin sanoen tapoja tarkastella kirjallisuutta sen yllirajaisissa ja transaationaalisisissa yhteyksissää.

Globalisaatiota tutkimuksissään käsitellyt Pauli Kettunen (2008, 211) tiivistää globalisaatiokeskustelun temaattisiksi juonteiksi globalisaation käsittelyn taloudellisenä ja teknologisenä, kulttuurisena, taloudellis-poliittisena ja ekologisenä ilmiönä. Sosiologi Ulrich Beck (1999, 59) on korostanut tarvetta erotella globalisaation erilaisia ulottuvuuksia, joiksi hän nimeää muun muassa kommunikaatioteknisen, ekologisen, taloudellisen, työnorganisatorisen, kulttuurisen ja kansalaisyhteiskuntaan liittyvän ulottuvuuden. Globalisaatiota teoretisoinut Arjun Appadurai (1996) puolestaan näkee kuvittelun nousseen teknologisten muutosten myötä keskeiseen rooliin osana nykyaikaista ja globaalia kollektiivisuutta. Hän listaa viisi kuvitteellista ”virtaavaa maisemaa”, jotka mahdollistavat globalisaation tarkastelun erilaisista näkökulmista. Näitä ovat etnomaisema (*etnoscape*), rahamaisema (*financescape*), teknomaisema (*tecnoscape*), mediamaisema (*mediascape*) ja ideomaisema (*ideoscape*). Etnomaisema kuvaa sitä muuttuvaa maailmaa, jossa ihmiset elävät ja liikkuvat yli rajojen. Mediamaisema puolestaan viittaa kuviteltuun ja kuvitteelliseen maailmaan sekä representaatioihin eli median kertomuksiin ja kulttuuri-teollisuuden tuotteisiin, kuten kirjallisuuteen, jotka uusintavat vanhastaan muotuneita arvoja ja maailmankuvia ja synnyttävät uusia. Oman tutkimukseni liitän globalisaation tutkimiseen kulttuurisena ilmiönä, jossa esimerkiksi vanhat identiteetit murtuvat ja uusia tehdään (Kettunen 2008, 211). Appadurain maisemista tulkitseen osallistuvani etno- ja mediamaisemien tutkimiseen.

Aineistoni tarjoaa monipuolisen perspektiivin tutkimuskohteeseeni eli yllirajaiseen kirjalliseen elämään 2000-luvun alun Suomessa. Kaunokirjallisuus käsittää erityisesti Ranya ElRamlyn *Auringon aseman* ja Umayya Abu-Hannan vuonna 2003 ilmestyneen esikoisteoksen *Nurinkurin*, joita tarkastelen muita teoksia lähemmin identiteettiteeman näkökulmasta (artikkeli I). Muu kaunokirjallinen aineisto käsittää 1990-luvulta lähtien eri yhteyksissä ilmestynyttä uutta yllirajaisista kirjallisuutta, tässä tapauksessa maahanmuuttajataustaisten kirjailijoiden julkaisemaa kaunokirjallisuutta ja runoutta. Olen rekonstruoinut kirjallisuuden ja kirjailijoiden kenttää työni eri vaiheissa. Olin mukana kirjoittamassa 1990–2010-lukujen kirjallisuutta käsittelevää teosta *Suomen nykykirjallisuus 1–2* (Hallila ym. toim. 2013). Kirjoitin yhdessä tutkija Eila Rantosen kanssa teokseen kaksi lukua, joista ensimmäinen (artikkeli IV) käsittelee maahanmuuttajataustaisten kirjallisuutta ja toinen (Rantonen & Nissilä 2013) suomalaisuuden ja toiseuden sekä vierauden teemoja kanta- tai valtavirtasuomalaisien kirjoittamassa kirjallisuudessa. Kirjallisuutta ja

kirjoittajia tarkastelen osana yllirajaisen kirjallisuuden rekonstruoinnista myös muissa artikkeleissani (artikkeli I; artikkeli II; artikkeli III). Olen pyrkinyt huomioidaan mahdollisimman systemaattisesti kaikki löytämäni kirjoittajat, kokoamaan heidät yhteen ja tekemään heidät näkyväksi tämän yhteenvetoartikkelin luvussa 1.1 ”Uusi yllirajainen kirjallisuus 2000-luvun alun Suomessa”. Tutkimukseni tuo välillisesti esiin myös sitä, miten suomalainen kirjallinen kulttuuri on aina ollut kansalliset ja kielelliset rajat ylittävää ja miten vaikutteet ovat kulkeneet siinä mo-
neen suuntaan samanaikaisesti.

Aineistoni mediatekstit sisältävät kirja-arvioita, kirjailijahaastatteluja, kirjallisuusartikkeleita sekä kirjailijoiden omia artikkeleita ja tekstejä, jotka pääosin ovat kolumneja. Internetissä julkaistu aineisto käsittää muun muassa kirjailijoiden blogeja, mutta myös tutkimukseni lopullisessa tekstimuodossa paljon näkymättömiin jäänyttä tietoa esimerkiksi kirjallisuustapahtumista, tekstien julkaisuyhteyksistä sekä kirjallisuuspalkintoehdokkauksista ja -perusteista. Ylipäänsä internet on ollut keskeinen kanavani kartoittaa tietoa kirjailijoista ja heidän teksteistään sekä erilaisista aiheeseen liittyvistä tapahtumista ja keskusteluista. Aineistostani olen lukenut esiin yhtäältä kirjallisuusinstituution ääntä ja toisaalta yllirajaisen kirjailijoiden omaa ääntä, mikä on ollut tulkittavissa esimerkiksi haastatteluista ja niiden repliikeistä sekä kirjailijoiden omista teksteistä joko blogeissa tai julkaistuissa kolumneissa (artikkeli I; artikkeli II; artikkeli III).

Uutta tutkimusta varten muodostetaan tavallaan aina oma menetelmänsä, sillä tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelmat määrittävät, millaisia menetelmiä tutkimuksessa käytetään (mm. Varto 1995). Yleisesti voin todeta menetelmällisen lähestymiseni olevan tutkimuskohteen käsitteellistä asettamista kontekstualisoituun, tässä tapauksessa yllirajastuneeseen kulttuuris-yhteiskunnalliseen, yhteyteen tutkimukseni metodologisessa viitekehyksessä. Avaan tätä tarkemmin tämän luvun ja laajemmin koko yhteenvetoartikkelin edetessä.

Kuten tutkimukseni lähtökohdista ja kysymyksenasetteluista voi päätellä, tutkimukseni lähestyy aiheitaan kulttuurintutkimuksellisesti orientoituneen kirjallisuudentutkimuksen suunnasta. Tarkastelen eri osatutkimuksissa tutkimuskohdetani sellaisten kontekstualisoivien lähestymistapojen kautta kuin yhteiskunnallisesti orientoitunut kirjallisuudentutkimus (artikkeli I; artikkeli II; artikkeli III; artikkeli IV), mediatutkimuksellisesti orientoitunut vastaanottotutkimus (artikkeli I; artikkeli II; artikkeli III), kirjallisuushistoriallinen tutkimus (artikkeli IV) ja yllirajainen tai postnationalistinen lähestymistapa (artikkeli V), minkä lisäksi lähiluen kirjallisia tekstejä temaattisesti ja tekstilähtöisesti (artikkeli I). Ensin mainitut ovat

keskeisiä kulttuurintutkimuksen ja kirjallisuussosiologian suuntauksia. Erkki Sevänen (2011, 12, 38) toteaa kulttuurintutkimuksen olevan kirjallisuussosiologian kanssa samankaltainen siinä, että kirjallisia tekstejä tai kirjallista elämää tarkastellaan suhteessa kulttuuris-yhteiskunnalliseen todellisuuteen, siis suhteessa kulttuuris-yhteiskunnalliseen kontekstiin, ja selitetään niitä tästä käsin. Taidejärjestelmän kehitystä tutkittaessa on Seväsen (1998, 19–20) mukaan tarkasteltava myös taidejärjestelmän muutosten yhteyttä sitä vastaavan arvo- ja merkkijärjestelmän kehitykseen, sillä ”[e]dellisessä tapahtuneet muutokset vaikuttavat usein jollain tavoin jälkimmäiseen, ja toisaalta arvo- ja merkkijärjestelmän piirissä tapahtunut kehitys muokkaa sitä vastaavaa toimintajärjestelmää”.

Lähdin tutkimustyöni alussa liikkeelle jälkikoloniaalisen ja feministisen kritiikin viitekehyksistä. Ajatuksenani oli tarkastella tutkimusaineistoani kahdesta suunnasta: yhtäältä lähilukea kirjallisia tekstejä ja niiden teemoja sekä toisaalta kulttuurintutkimuksellisesta lähtökohdasta käsin analysoida vastaanottoa ja sen media-tekstejä. Lähiluvulla tarkoitetaan yksinkertaisimmillaan kaunokirjallisen tekstin tarkkaa ja analyttistä lukemista, tekstin formaalien elementtien ja sen teeman välisen suhteen tutkimista (vrt. Koskela & Rojola 2000, 24; Laine 2015, 89).³⁰ Mänttinen sekä tekstilähtöinen että kirjallisuussosiologinen tutkimuslähtökohta näkyy erityisesti ensimmäisessä artikkelissani (artikkeli I), jossa lähiluvun keinoin tarkastelin *Auringon asemaa* ja *Nurinkurin*-teosta jälkikoloniaalisina romaaneina ja identiteettitarinoina. Kuitenkin jo siinä kiinnitin huomiota myös vastaanottoon ja keskusteluun suomalaisuudesta sekä suomalaisesta kirjallisuudesta. Kirjallisten tekstien sisältämien merkitysten tarkastelu kuuluttaa vielä väitöstutkimukseni myöhemmissä artikkeleissa (artikkeli III; artikkeli IV), mutta tekstien lähiluku ja tulkinta jäävät taka-alalle tutkimuksellisen kiinnostukseni suuntautuessa laajemmin kirjallisen elämän ylijärjestykseen. Aineistossa olisi ollut paljonkin kaunokirjallista materiaalia, joka teemoissaan sijoittuu eri tavoin kansallisen ulkopuolelle ja jonka tarkastelulla olisin vahvistanut argumenttiani kirjallisuuden kansalliset rajat ylittävästä luonteesta. Tämä tutkimus ei kuitenkaan pyri olemaan kaikenkattava analyysi kirjallisuuden ylijärjestyksestä, vaan tarkastelee sitä valitusta ja rajatusta kirjallisen elämän näkökulmasta.

Alusta alkaen keskeisiä näkökulmia ja käsitteitä tutkimukselleni antoivat kriittistä nationalismitutkimustakin edustavat, identiteettiä, kansallista, kansakuntaa ja kolmatta tilaa käsittelevät tekstit, joita ovat kirjoittaneet Stuart Hall (1999), Homi

³⁰ Palaan lähilukuun tuonnempana luvussa 2.3 ”Ylijärjestyksen lähestymistavan mahdollisuuksia”.

K. Bhabha (1994), Benedict Anderson (2007) ja Nira Yuval-Davis (1997). Keskeiseksi nousi erityisesti ”kolmannen tilan” (Bhabha 1989) kaltainen diskursiivinen, tekstuaalinen tai kulttuurinen tila, jossa on mahdollista rakentaa useampaan kulttuuriin sidoksissa oleva, hybridiyteen perustuva identiteetti ja jossa ymmärtän myös ylijärjaisen kirjallisuuden elävän. ”Kansan” ja ”kansakunnan” olen ymmärtänyt kuviteltuna (Anderson 2007) ja kerrottuna konstruktiona, jota on mahdollista tarkastella kansasta eri yhteyksissä – esimerkiksi kaunokirjallisuudessa tai mediateksteissä – esitettyjen narratiivien, kertomusten ja tarinoiden kautta (Bhabha 1990). Tässä merkityksessä kansa toimii kulttuurisena tekstinä, joka on muiden tekstien tavoin avoin erilaisille lukutavoille.

Nira Yuval-Davisin (1997) kritiikki ”kansan”-termin näennäisen sukupuolineutraalista ja eurosentrisestä luonteesta on ohjannut pohdintojani.³¹ Ylipäänsä transnationaalisten ja jälkikoloniaalisten feministien tekstit ovat osoittaneet minulle, miten monella tapaa sukupuoli ja seksuaalisuus kytkeytyvät etnisyyden ja kansallisuuden representaatioihin ja määrittelyihin. Työni yhtä lähestymistapaa voisi luontevasti kutsua myös transnationaaliseksi feminismiksi. Tämä kytkeytyy kiinteästi kulttuuritutkimukselliseen ja kirjallisuussosiologiseen lähestymistapaan, sillä tarkastellessaan sukupuolta ja kirjallisuutta yhteiskunnallisessa kontekstissa feministinen kirjallisuudentutkimus on aina sosiologista (Malmio 2011, 184). Transnationaalisen feminismiin voi ymmärtää yläkäsitteenä useille jälkikoloniaalisen feminismiin kaltaisille, transnationaaliseen, monikulttuuriseen ja kulttuurienväliseen huomiota kiinnittäville feministisille suuntauksille (mm. Valovirta 2010, 98).

Transnationaalisuus on ohjannut kiinnittämään huomiota ylijärjaisuuteen sekä sellaisiin kulttuurin tuottamisen muotoihin, jotka sijoittuvat tuskin havaittaviin tiloihin todellisten ja kuviteltujen rajojen välille (mm. Jay 2010). Kirjallisen kulttuurin ja kirjallisuuden tuottamisen näkökulmasta katsottuna nämä rajat eivät ole ainoastaan kansallisia, kulttuurisia ja kielellisiä, vaan liittyvät myös sukupuoleen, uskoon, luokkaan tai vaikkapa kirjallisuuden kanonisointia ohjaaviin kulttuurisidonnaisiin esteettisiin arvoihin. Tässä mielessä ylijärjainen resonoi intersektionaalisen lähestymistavan kanssa. Yhdessä ne muodostavat hedelmällisen näkökulman. Intersektionaalinen lähestymistapa osoittaa, kuinka sellaiset sosiaalisesti ja kulttuurisesti merkitykselliset ja identiteettiä leikkaavat kategoriat, kuten kansa, kansallinen, sukupuoli, rotu, luokka ja kieli, kietoutuvat ja vaikuttavat toisiinsa (McCallin 2005).

³¹ Luvussa 2.1 ”Metodologinen nationalismi ja sen kritiikki” käsittelem lisä nationalismia sekä kansalliseen liittyvää tutkimusta ja käsitteitä.

Intersektionaalisuuden avulla on 1970-luvulta lähtien kiinnitetty huomioita identiteettiä ja valtasuhteita asemoiviin, erilaisia taloudellisia, sosiaalisia, poliittisia, kulttuurisia, subjektiivisia, kokemuksellisia ja psyykkisiä eroja synnyttäviin merkityksiin ja kategorioihin. Sukupuolen lisäksi intersektionaalisuus viittaa feministisessä ajattelussa esimerkiksi rotuun, etnisyyteen, seksuaalisuuteen, uskontoon, yhteiskuntaluokkaan, ikään tai ihonväriin (Rossi 2010, 35; Valovirta 2010, 94). Kaisa Ilmonen toteaa intersektionaalisen tutkimusotteen pureutuvan muun muassa kysymyksiin siitä, ”miten eri tavoin sosiaalisesti ja kulttuurisesti muokkautuneet merkityskategoriat kytkeytyvät toisiinsa yhteiskunnassa ja ilmentävät erilaisia epä-tasa-arvoa tuottavia suhteita yhteisöissä.” Tärkeää sille on tiedon ja tietämisen konstruoituneisuus, kulttuuristen hegemonioiden tarkastelu sekä tarkasteltavan ilmiön sosiaalinen ja kulttuurinen konteksti. (Ilmonen 2011, 2, 5.) Intersektionaalisuuden käsitteen avulla olen pohtinut yhtenä yllirajaisiin kirjailijanaisiin ja heidän kirjalliseen toimijuuteensa liittyvänä näkökulmana sukupuolen, etnisyyden ja kansallisen kietoutumia ja yhteisvaikutusta sekä pyrkinyt ottamaan huomioon maahanmuuttajataustaisten kirjailijoiden toimijuuteen tai kulttuuris-sosiaaliseen asemaan kirjallisessa elämässä vaikuttavia erilaisia tekijöitä (artikkeli I; artikkeli III).

Suomalaisuuden, sukupuolen ja seksuaalisuuden kytkeytymisiä on tutkittu kiinnostavista näkökulmista eri tieteenaloilla (mm. Koivunen 1995; Gordon & Lahelma 1999; Gordon ym. toim. 2002; Komulainen toim. 2002b; Valenius 2004; Mahlamäki 2005; Urponen 2010; Kivimäki 2012; Vuolajärvi 2012). Suomalaisuustutkimus alkoi Anu Koivusen (2012, 18) mukaan lisääntyä 1990-luvulla yhteiskuntatieteissä, taiteentutkimuksessa ja perinteentutkimuksessa ja sitä on viime vuosiin saakka tehty runsaasti.³² ³³ Käsitys homogeeniseksi tulkitusta suomalaisuudesta ymmärrettiin poliittiseksi konstruktioksi ja jatkuvassa muutoksessa olevaksi kokonaisuudeksi. Tämä alkoi heijastua myös Suomessa. Aiempaa kulttuurista ja yhteiskunnallista tilaa kuvanneita käsitteitä tarkasteltiin kriittisesti. Kehitettiin uusia, yllirajaista tai ylikansallista tilaa kuvaavia, perinteisten kategorioiden välimaastoon sijoitettavia käsitteitä, tutkimusyksiköjä. Näin synnytettiin postnationalistista, yllirajaista lähestymistapaa. (Airaksinen & Ripatti 1999, 11–14; Martikainen toim. 2006,

³² Mm. Korhonen toim. 1993; Keränen 1998; Alasuutari & Ruuska toim. 1998; Alasuutari & Ruuska 1999; Löytönen & Kolbe toim. 1999; Liebkind 2000; Harle & Moisio 2000; Gordon ym. toim. 2002; Komulainen 2002a; Lehtonen ym. 2004; Hirsiaho ym. toim. 2005a; Löytty toim. 2005; Rastas ym. toim. 2005; Martikainen toim. 2006; Kuortti ym. toim. 2007; Kettunen 2008; Keskinen ym. 2009; Railo & Laamanen 2010; Urponen 2010; Puuronen 2011; Lehtola 2012; Kivimäki 2012; Koivunen toim. 2012b; Pulma toim. 2012; Saukkonen 2013 ks. tarkempi listaus tehdystä tutkimuksesta Koivunen 2012a, 24–27.

³³ Osa viitelistoista on siirretty tekstin luettavuuden helpottamiseksi alaviitteisiin.

10–11; ks. myös Lehtonen & Löytty 2003; Hirsiaho ym. toim. 2005a; Löytty 2005; Rastas ym. toim. 2005; Kuortti ym. toim. 2007.) Katson työni osallistuvan tähän suomalaisuuden tutkimuksen projektiin.

Läpi tutkimukseni on kulkenut ylirajaisen lähestymistavan hahmotteleminen ja nationalistisesta paradigmasta irrottautuminen (artikkeli V). Tätä tutkimukseni pääasiallista metodologista lähestymistapaani esittelen perusteellisemmin pääluvussa 2 ”Ylirajaisuus kirjallisuudentutkimuksen lähestymistapana”, joka keskittyy transnationaaliseen käänteeseen ja ylirajaiseen lähestymistapaan kirjallisuudentutkimuksen näkökulmasta. Se toimii tutkimukseni metodologisena lukuna ja laajentaa yksittäisissä artikkeleissa väistämättä ohueksi jäänyttä metodologian esittelyä. Samalla, kun artikkeleissani näkökulmat ja lähestymistavat vaihtelevat, luku 2 esittelee sen laajemman ajankohtaisen ja kansainvälisen metodologisen keskustelun, jonka yhteyteen oma tutkimukseni ja artikkelini luontevasti asettuvat.

Tässä tutkimuksessa rakentuva ylirajainen lähestymistapa, joka siis vahvasti kytkeytyy yhteen transnationaalisen lähestymistavan kanssa, ei ota huomioon pelkästään kansalliseen, kulttuuriin ja kieleen liittyviä vaan myös erilaisia kulttuurien sisällä olevia rajoja ja rajojen ylityksiä. Erityisesti yhteiskuntatieteiden keskuudesta lähtöisin oleva keskustelu metodologisesta transnationalismista on vielä suomalaisessa kirjallisuudentutkimuksessa vähän käsitelty mutta kansainvälisesti nouseva ja ajankohtainen aihe. Transnationaalista lähestymistapaa kehittäneet tutkijat Anna Amelina ja Thomas Faist (2012) puhuvat metodologisesta transnationalismista. He käyttävät metodologista transnationalismia laajana käsitteenä kuvaamaan niin transnationaalista kuin vaikkapa kosmopoliittista tutkimusotetta.³⁴ He kuvaavat ylirajaisuustutkimusta (*cross-border studies*) seuraavasti: ”We define cross-border studies as a broad set of concepts of addressing issues of cross-border mobility, global institutional restructuring, complex cultural transformations and cross-border histories. This introduction uses the term cross-border studies as an encompassing category to address a variety of cross-border relations.” He toteavat muualla käytetyn ilmaisua *transnational studies*, mutta kokevat termin *cross-border studies* olevan paras yhteinen nimittäjä monitieteisessä keskustelussa sosiologien, sosiaaliantropologien ja historioitsijoiden kanssa. Tutkimukseni yhteydessä ylirajainen merkityksellistyy kuitenkin laajemmin kuin vain suhteessa transnationaaliseen.

³⁴ Sosiologi Ulrich Beck (2006) puolestaan puhuu kosmopoliittisesta katseesta ja metodologisesta kosmopolitanismista, kun taas termejä *histoire croisée* (”risteävät tarinat”; Werner & Zimmermann 2006) ja *entangled history* (”kietoutumien historia”; Conrad & Randeria 2002) on käytetty historian tutkimuksessa (Pollari ym. 2015).

Tätä avaan luvussa 1.4 ”Tutkimuksen pääkäsitteet”. Tässä tutkimuksessa olen, kuten jo mainittua, päätenyt käyttämään käsitettä ”ylirajainen lähestymistapa” tai ”metodologinen ylirajaisuus”, jotka molemmat sijoitan kattokäsitteeksi niin transnationaalisen, kansallisen ulkopuolelle menevän kuin kansallisen sisälläkin olevan sekoittuneisuuden ja ylirajaisuuden tarkastelulle (vrt. Pollari ym. 2015, Grönstrand ym. 2016).

Tässä yhteydessä esitettäköön, että lähtökohtana metodologinen ylirajaisuus pyrkii löytämään niitä tutkimuksellisia ja käsitteellisiä näkökulmia ja tarkastelun lähtökohtia, joita yhtäältä sekoittuneen, liikkeen ja ylirajaisen tutkiminen sekä toisaalta kansallisesti ja etnisesti rajautuneesta tutkimusotteesta irrottautuminen edellyttävät. Sen tavoitteena on epäluonnollistaa kansallisen käsitettä ja löytää kansalliselle vaihtoehtoisia tutkimuskonteksteja (mm. Amelina ym. 2012; Grönstrand ym. 2012; Pollari ym. 2015). Myös transnationaalisen lähestymistavan kiinnostuksen kohteet, kuten vaikkapa globalisaatio, kolonisaatio, rotu, etnisyys, kulttuurinen identiteetti, kansallinen tai paikka, rakentuvat aina suhteessa ympäröivään kulttuuris-yhteiskunnalliseen todellisuuteen (vrt. Nyman 2011). Tutkimukseni siis osallistuu transnationaalisen käänteen tulkitsemiseen sekä ajankohtaiseen kansainväliseen keskusteluun metodologisesta transnationalismista ja sen kehittämisestä. Tavoitteenani on ollut purkaa kansallista katsetta sekä kansallisesti rakentuneita kategorioita kirjallisuudentutkimuksessa ja osoittaa, etteivät kirjalliset kulttuuritkaan ole suljettuja tai tarkkarajaisia kansallisia tai kulttuurisia entiteettejä.

Tutkimukseni metodologisen prosessin kannalta merkittävää oli osallisuuteni ”Suomalaisen kirjallisen kulttuurin ylirajaisuus” -tutkimushankkeessa (2011–2012).³⁵ Hankkeen tavoitteena oli kirjallisuudentutkimuksen kontekstissa kehittää metodologista ylirajaisuutta, jolla hankkeessa tarkoitettiin kulttuurien välisen jatkuvan liikkeen ja vuorovaikutuksen ottamista ajattelun lähtökohdaksi. Metodologisen nationalismin kritiikki ja ylirajainen tai transnationaalinen lähestymistapa tarjosivatkin tutkimukselleni sateenvarjon kaltaisen kontekstin, jonka alle alkuvaiheista asti läsnäolleet metodologiset mietteeni, kuten käsitteiden käyttöön ja määrittelyihin liittyvät pohdintani, alkoivat asettua. Käsitteisiin ja metodologiaan liittyvä jatkuva keskustelu ja muutos sekä tämän kaiken reflektointi ovatkin olleet keskeinen osa tutkimusprosessiani. Prosessi on haastanut minuun sisäistyneitä ja tieteenalallakin vallalla olleita kansalliseen sidottuja näkökulmia ja käsitteitä. Tätä

³⁵ Koneen Säätiön rahoittamassa hankkeessa olivat mukana Heidi Grönstrand, Ralf Kauranen, hankkeen johtajana toiminut Olli Löytty, Kukku Melkas, Hanna-Leena Nissilä ja Mikko Pollari.

kaikkea pohdin tutkimukseni metodologista prosessia ja itseäni tutkijana reflektovassa artikkelissani (artikkeli V).

Uuden ylijarjaisen kirjallisuuden ilmiötä ja kirjallisen elämän ylijarjaistumista kartoittavaa tutkimusta ei ole meillä aiemmin tehty. Myöskään maahanmuuttajataustaisten Suomessa julkaisemaa uutta ylijarjaista kirjallisuutta ei ole systemaattisesti tutkittu. Maahanmuuttajataustaisten julkaisemasta kirjallisuudesta ryhdyttiin keskustelemaan 2000-luvun alussa. Tietääkseni ensimmäisen kerran aiheesta kirjoittivat Niina Hakalahti (2001; 2002a; 2002b; 2003) *Kiiltomato*-verkkolehdessä ja *Lumoojassa* sekä Kai Mikkonen (2001) *Kanava*-lehdessä.³⁶ Maahanmuuttajataustaisten julkaisemaa kirjallisuutta tai ilmiöön liittyviä aiheita on tarkasteltu tieteellisissä artikkeleissa (artikkeli I; artikkeli II; artikkeli III; artikkeli IV; Rantonen 2006; 2011; Löytty 2012; 2013; Huttunen 2013; Domokos toim. 2014; Domokos tulossa) ja pro gradu -tutkielmissa (Kervinen 2011; Lielähti 2011; Tiensuu 2012; Hopkins 2013; Ropponen 2013; Parkkinen 2014). Painetuissa ja elektronisissa lehdissä maahanmuuttajataustaisten julkaisemaa kirjallisuutta on esitelty yleistajuisemmasta näkökulmasta muun muassa sanomalehtijutuissa (Hakalahti 2002a; 2002b; 2003; Mikkonen 2001; Dahl 2008; 2009; Hurme 2008; Pettersson 2009; Rantonen 2009; Paqvalén 2013). Maahanmuuttajataiteilijoiden sijoittumista suomalaisen taide- ja kirjallisuuspolitiikan kentälle on tarkasteltu useissa tutkimuksissa (Saukkonen 2007; Saukkonen ym. 2007; Karhunen 2013; Talaskivi 2013). Etnistä ja kulttuurista monimuotoisuutta kulttuurijournalismissa on tutkinut Camilla Haavisto (2010).

Vastaanoton tarkastelussani olen soveltanut mediatutkimuksellista näkökulmaa ja lähilukenuk kirjallisuuskritiikkejä ja kirjailijahaastatteluja niiden sisältämän retoriikan ja diskurssien näkökuolemasta (artikkeli II; artikkeli III). Tähän hain tutkimuksellista pontta erityisesti mediatutkimuksen piirissä tehdyistä tutkimuksista, jotka käsittelivät esimerkiksi maahanmuuttajien mediarepresentaatioita ja sanomalehtien suhtautumista etnisyyteen ja rasismiin.³⁷ Uuden ylijarjaisen kirjallisuuden vastaanottoa ei juurikaan ole tutkittu (ks. kuitenkin Kuusela 2014; Melkas & Löytty 2016). Ylipäänsä vastaanottotutkimusta on viime vuosina tehty harvakseltaan. Uudempaa kirjallisuuden vastaanottoa käsittelevää tutkimusta ovat viime vuosina edustaneet ainakin Leeni Tiirakarin *Taistelevat lukumallit: Minna Canthin teosten*

³⁶ Vaikka tekstien innoittajina toimivat uudet ylijarjaiset kirjailijat, Hakalahti muistutti jo tuolloin kirjallisuuden kentällä Suomessa aina olleen maahan muuttaneita kirjailijoita. Alusta alkaen keskusteluun siis sisältyivät sekä vanhat että uudet ylijarjaiset kirjailijat (Rantonen 2006; 2011; artikkeli I; artikkeli IV).

³⁷ Mm. Moring 2000; Raittila 2000; Raittila & Kutilainen 2000; Nieminen 2001; Lempiäinen 2002; Pietikäinen 2002; Raittila toim. 2002; Raittila & Vehmas 2002; Jokinen ym. toim. 2004; Juhila 2004; Juppi 2004; Horsti 2005; Raittila toim. 2005; Raittila toim. 2007; Haavisto ym. 2010.

vastaanotto (1997), Taru Väyrysen *Odysséia Ouluun. Kirsti Simonsuuren Pohjoisen yökirjan viesti ja vastaanotto* (1999), Tarja-Liisa Hypénin *Kuvassa oikealla Juhani Aho. Suomalaisen kirjallisuudentutkimuksen Aho-kuva 1880-luvulta 1990-luvulle* (1999), Sanna Karkulehdon *Kaapista kaanoniin ja takaisin. Johanna Sinisalon, Pirkko Saision ja Helena Sinervon teosten Queer-poliittisia luentoja* (2007), Johanna Mälkin *Mitä etevin runoteos. Dante Alighierin Jumalaisen näytelmän vastaanotto suomalaisessa kirjallisuusinstituutiossa 1851–2000* (2009), Jussi Ojajärven artikkeli ”Yhteiskunnallisen kamppailun näyttämöt. Linnan-Smedsin Tunte-maton sotilas ja vastaanotto” (2012), Ritva Ylösen 2013 *Tervaksinen toteemi. Kalle Päätalon Iijoki-sarjan vastaanotto ja vaikutus*, Hanna Kuuselan artikkeli ”Mikä tahansa Suomeen muuttanut muslimiperhe.’ Realistinen lukutapa Anja Snellmanin *Parvekejumalien* vastaanotossa” (2014) sekä Kukku Melkkaan ja Olli Löytyn artikkeli ”Sekoittuneita ääniä: Johanna Holmströmin *Asfaltsänglar* ja liikkuvat luke-miskontekstit” (2016).

1.3 Tutkimuksen rakenne ja artikkelien esittely

Väitöskirjani koostuu tutkimukseeni johdattavasta yhteenvedoartikkelista sekä viidestä artikkelin muotoisesta osatutkimuksesta. Yhteenvedoartikkeli jakaantuu kolmeen päälukuun, joista ensimmäinen esittelee ja kontekstoi aiheeni ja kohteeni sekä avaa tutkimukseni tavoitteet ja pääkäsitteet. Toinen luku esittelee metodologista tulokulmaa eli yllirajaista lähestymistapaa osana kirjallisuudentutkimusta. Samalla kun se avaa laajan kehyksen tutkimukselleni, se johdattaa lukijaa pohtimaan yllirajaista lähestymistapaa ja sen mahdollisuuksia kirjallisuudentutkimuksessa. Kolmas luku sisältää tutkimuksen johtopäätökset.

Kokonaaisuudessaan työni tarkastelee kysymystä siitä, miten globalisaatio, kansainväliset muuttoliikkeet ja muuttunut kulttuuris-yhteiskunnallinen tilanne ovat näkyneet kirjallisessa elämässä 2000-luvun alun Suomessa. Väitöstutkimukseen sisältyvät viisi artikkelia suuntaavat kukin oman tarkastelupisteensä kirjallisen elämän yllirajaistumiseen Suomessa. Artikkeleita sekä laajempaa kehystä tarjoavaa yhteenvedoartikkelia lukemalla hahmottuu kuva kirjallisen elämän yllirajaistumisesta sekä uudesta yllirajaisesta kirjallisuudesta 2000-luvun alun Suomessa.

Päädyin tekemään artikkeliväitöskirjan, koska halusin julkaista ajakohtaisesta aiheesta osatutkimuksia työni eri vaiheissa ja näin kartuttaa yhteistä tietoa uudesta yllirajaisesta kirjallisuudesta 2000-luvun alun Suomessa. Ratkaisu tekee tutkimuksen prosessiluontoisuutta paljaaksi: ensimmäiset artikkelit on kirjoitettu paljolti erilaisesta kohdasta kuin viimeiset (artikkeli V). Väitöskirjaan artikkelit on sijoitettu

siten, että ne etenevät järjestyksessään yksittäisestä yleiseen. Myös artikkelien järjestys tuo esiin työn prosessiluonteisuutta, sillä kirjoitusjärjestys on lähes identtinen väitöskirjassani olevan sijoittelun kanssa.

Edellisessä luvussa esittelemäni tutkimuskysymykset nivoutuvat toisiinsa artikkelikohtaisesti. Olen hahmotellut neljä tutkimuksellista tasoa, joilla kirjallisen elämän yllirajaistumisen tarkastelu tutkimuksessa tapahtuu: 1. yllirajaisen representaation taso, 2. instituution taso, 3. kirjallisuushistoriallinen taso ja 4. metodologinen taso.

Yllirajaisen representaation tasolla viitataan tutkimukseeni sisältyvään kaunokirjallisuuden temaattiseen ja tekstuaaliseen tarkasteluun. Instituution tasolla tarkoitan kirjalliseen kenttään ja instituutioon liittyvien asioiden, esimerkiksi vastaanoton, kirjallisuuden määrittelyn ja kanonisoinnin sekä kirjailijoiden kohtaamien esteiden, tarkastelua. Kirjallisuushistoriallinen taso liittyy uusien yllirajaisen kirjailijoiden ja kirjallisuuden kartoittamistyöhön sekä kirjallisuushistorian kirjoittamiseen ja pohdintaan kansallisesta kanonisoinnista. Metodologinen taso viittaa tutkimukseeni liittyvään metodologiseen pohdintaan sekä yllirajaisen lähestymistavan kehittämiseen.

Seuraavassa esittelen lyhyesti tutkimusartikkelit ja osoitan, millä tutkimuksellisilla tasoilla artikkelit liikkuvat.

Artikkeli I ”Jälkikoloniaalinen naiskirjoitus – suomalaisen kirjallisuuden uudet tulokkaat” (2007)

Artikkelissa tarkastellaan Ranya ElRamlyn *Auringon asemaa* ja Umayya Abu-Hannan *Nurinkurin*-romaanin identiteettitarinoina jälkikoloniaalisen teorian ja feministisen kritiikin viitekehyksestä. Samalla siinä hahmotellaan tuolloin vielä orastavaa ”maahanmuuttajakirjallisuutta” eli uutta yllirajaista kirjallisuutta Suomessa. Artikkelin kiinnittää alustavasti huomiota myös teosten vastaanottoihin sekä ElRamlyn ja Abu-Hannan kokemuksiin suomalaiskansallisen, homogeenisen etnisyyden sekä yksikielisyyden luonnehtimalla suomalaisen kirjallisuuden kentällä.

Jo tässä tutkimusprosessin ensimmäisessä artikkelissa ovat näkyvissä kaikki neljä tutkimusta kokonaisuudessaan luonehtivaa tutkimuksellista teemaa. Siinä hahmotellaan yllirajaista kirjallisuutta (kirjallisuushistoriallinen taso), sekä tarkastellaan yllirajaisen kirjallisuuden teemoja (yllirajaisen representaation taso). Lisäksi suunnataan katsetta myös instituutioon tarkastelemalla vastaanottoja ja kirjailijoiden kokemuksia määrittelystä ja etnisoinnista (instituution taso) sekä pohditaan tutkimuksen metodologiaa ja tutkimukseen soveltuvia käsitteitä (metodologinen taso).

Artikkelissa todetaan, miten muuttoliikkeiden myötä lisääntynyt monikulttuuristuminen on myötävaikuttanut kansallisvaltioiden ja kansallisten kirjallisuuden heikentymiseen. *Auringon asema* ja *Nurinkurin* osallistuivat jo 2000-luvun alkuvuosina monikulttuurisuuteen perustuvan kansallisen identiteetin luomisprosessiin kirjallisuudessa ja laajensivat käsitystä suomalaisesta kirjallisuudesta.

Artikkeli II ”Ranya ElRamly ja Auringon aseman vastaanotto” (2009)

Toinen artikkeli syventyy *Auringon aseman* vastaanottoon kirjallisuuden määrittelyn sekä suomalaisuuden määrittelyn, tuottamisen ja representoimisen näkökulmasta (instituution taso). Siinä lähiluetaan vastaanoton mediatekstejä eli kirja-arvioita, kirjailijahaastatteluja ja ElRamlyn omia tekstejä. Artikkelin osoittaa, miten vastaanoton huomio kiinnittyi kirjailijan monikulttuuriseen taustaan ja hänen suhteeseensa Suomeen, suomalaiseen kulttuuriin ja suomalaisuuteen sisältäen kirjailija ElRamlyn eksotisoimista, ulkomaalaistamista ja suomalaisuuden ulkopuolelle asettamista. Vastaanotto sisälsi keskustelua ja neuvottelua suomalaisuudesta ja suomalaisesta kirjallisuudesta ja sen rajoista. Suomalaisuutta ja monikulttuurisuutta määriteltiin, rajattiin ja tuotettiin retorisin keinoin kolmen diskurssin kautta, joista kaksi keskittyi ElRamlyn ”erilaisuuteen” ja ”eksoottisuuteen” paikantaen hänet suomalaisuuden reunamille ja kolmas oli määrittelyjä vastaan asettuva ElRamlyn vastapuhe. *Auringon asemaa* määriteltiin maahanmuuttajaromaaniksi, vaikka todettiin, ettei ElRamly ole maahanmuuttaja. Tämän lisäksi teosta luonnehdittiin myös monikulttuuriseksi ja jälkikolonialiseksi romaaniksi. Artikkelissa totean määrittely- ja termihämmennyksen tuolloin edelleen jatkuneen. Päätelin yhteiskunnan ja kulttuurin murroksen haastaneen käytössä olleet käsitteet ja houkuttelevan tarkastelemaan suomalaista yhteiskuntaa irti ”meihin ja muihin” perustuvasta jaosta (metodologinen taso).

Artikkeli III ”Women writers with im/migrant backgrounds transnationalizing Finnish literature – Perspectives on the reception of debut novels by Lindén, ElRamly, Abu-Hanna and Salmela” (2016)

Kolmas artikkeli keskittyy pohtimaan suomalaisen kirjallisen kentän ja kirjallisuuskäsityksen ylirajautumista neljän ylirajaisen kirjailijanaisten – Zinaida Lindénin, Ranya ElRamlyn, Umayya Abu-Hannan ja Alexandra Salmelan – sekä heidän medianäkyvyyttä saaneiden esikoisromaaninsa ja niiden vastaanottojen kautta (instituution taso, kirjallisuushistoriallinen taso). Tarkastelun kohteena ovat kirjailijat

ovat julkaisseet esikoisteoksensa vuosien 1996–2010 aikana, mutta suomeksi ne ovat ilmestyneet vuosien 2002–2010 aikana.

Artikkeli perustuu ajatukselle, että nämä neljä yllirajaista kirjailijanaista teokseen, kielivalintoineen, palkintoineen ja toimijuuksineen edustavat keskeisesti suomalaisen kirjallisuuden yllirajaistumista sekä maahanmuuttajataustaisten julkaisemaan kirjallisuuteen sekä sen vastaanottoon ja määrittelyyn liittyvää muutosta ja problematiikkaa. Artikkelia motivoi kysymys siitä, miksi kirjailijanaisilla on keskeinen rooli suomalaisen kirjallisuuden yllirajaistumisessa, neuvotteluissa suomalaisesta kirjallisuudesta ja kirjallisuuden siirtymässä kansallisen tuolle puolen. Lisäksi siinä tuodaan tutkimuksen metodologiseen lähestymiseen mukaan keskustelu metodologisesta nationalismista ja transnationalismista, joka artikkelissa yhdistetään intersektionaaliseen tarkasteluun (metodologinen taso).

Väitän artikkelissa näiden neljän kirjailijanaisen ja heidän esikoisromaaninsa vastaanottojen osoittavan sitä, miten erilaiset sukupuolen, etnisyyden, kansallisen ja kielen rajat kietoutuvat monisyisesti toisiinsa. Omaksi nationalismitutkimuksen alalajikseen kehittynyt sukupuolen ja kansallisuuden tutkimus, joukossa feministisesti suuntautunut tutkija Nira Yuval-Davis (1997), osoittaa, miten nationalismin tarkastelu naiseuden pohjalta avaa varsin toisenlaisia perspektiivejä ja synnyttää toisenlaisia johtopäätöksiä kuin nationalismin analysointi näennäisen sukupuolettomasta näkökulmasta (Pakkasvirta & Saukkonen 2005, 37–38). Sanna Kivimäen (2012) suomalaisuuden kulttuurisia järjestyksiä analysoivassa tutkimuksessa nais- ja mieskirjailijoiden kirjailijahaastatteluista hahmottui mieskirjailijoille kuuluva kansallinen asialista ja naiskirjailijoille kuuluva naisten asialista. Mieskirjailijat puhuivat kirjailijahaastatteluissa kansallisesta, kun taas naiskirjailijat keskittyivät yksilöllisiin tarinoihin eikä heitä juuri liitetty suomalaisuuteen (Kivimäki 2012, 67–73; 2002, 15). Kontrastina tälle artikkelini tarkastelemissa kirjailijahaastatteluissa Abu-Hanna, ElRamly, Lindén ja Salmela toistuvasti kutsutaan puhumaan kansallisesta ja määrittelemään kansallista identiteettiä, suomalaisuutta, kulttuurisia eroja ja kulttuurista identiteettiä. Artikkelissa pohdinkin, tarjoaako nimenomaan kansalliset rajat ylittävä sukupuolipositio erityisen tilan puhua kansallisesta ja suomalaisuudesta jopa sitä horjuttaen ja uudistaen. Niin ikään pohdin, johtuuko tästä intersektionaalisesta sukupuolipositioista se, että suomalainen kirjallisuus ja kirjallinen elämä on paljolti yllirajaistunut juuri kirjailijanaisten kautta.

Artikkeli IV ”Kansainvälistyvä kirjailijakunta” (Nissilä & Rantonen 2013)

Väitöskirjan neljäs artikkeli on kirjoitettu yhteistyössä tutkija Eila Rantosen kanssa teokseen *Suomen nykykirjallisuus 2. Kirjallinen elämä ja yhteiskunta* (Hallila ym. toim. 2013). Kirjallisuushistoriateoksen luvuksi kirjoitetussa artikkelissa rekonstruoidaan uutta yllirajaista kirjallisuutta. Siinä luodaan geneerinen katsaus yllirajaiseen kirjalliseen elämään Suomessa ja esitellään valikoidusti mutta kattavuuteen pyrkivästi maahanmuuttajataustaisia ja muunkielisiä kirjailijoita ja runoilijoita sekä heidän teoksiaan (yllirajaisen representaation taso, kirjallisuushistoriallinen taso). Luvussa esitellään myös sitä kirjallista kenttää, jossa usein muunkieliset tai monikieliset maahanmuuttajataustaiset kirjailijat kirjoittavat ja julkaisevat teoksiaan sekä avataan niitä esteitä, joita kirjailijat työssään kohtaavat (instituution taso). Luvussa todetaan kansainvälisen kirjailijakunnan vakiintuneen osaksi suomalaisen kirjallisuuden kenttää 2000-luvulla ja jo kymmenien maahanmuuttajataustaisen kirjailijoiden julkaisevan Suomessa. Siinä tuodaan myös esille kansallisen tulkintamallin ongelmallisuutta, sillä ulkomaalaistaustan tai maahanmuuttajuuden korostaminen voi johtaa tekstien lukemiseen ikkunoina uussuomalaisten elämään. Artikkeliki laajentaa aiempien kolmen artikkelin tarkastelua ja osoittaa maahanmuuttajataustaisen julkaiseman kirjallisuuden olevan olemassa 2000-luvun alun Suomessa. Samalla artikkeli tulee yhteenvetoartikkelin lisäksi tarjonneeksi muille artikkeleille ja koko tutkimukselle laajemman kirjallisuushistoriallisen ja kirjallisen elämän kontekstin.

Artikkeli V ”Vuotoja kansallisessa säiliössä – muistiinpanoja tutkimusmatkaltani yllirajaiseen kirjallisuudentutkimukseen” (2016)

Viidennessä ja viimeisessä artikkelissa reflektoidaan tutkimuksen metodologisia vaiheita, tutkimuksellisia valintoja sekä väitöstutkijaan ja kirjallisuudentutkimukseen sisäistynyttä metodologista nationalismia transnationaalisen lähestymistavan avulla. Samalla siinä hahmotellaan näkökulmia kirjallisen kulttuurin tutkimiseen transnationaalisesta lähtökohdasta (metodologinen taso). Artikkelissa pohdin tutkijaan kerrostuvaa metodologista nationalismia refleктоimalla erityisesti niitä metodologisia valintoja, joita väitöstutkimuksen eri vaiheissa olin tehnyt ja havainnollistan sitä, miten väitöstutkijana katseeni on yhtäältä ollut kiinni kansallisessa ja toisaalta irrottautunut siitä. Tutkimuksen tiedonrakentuminen samoin kuin paikantumiset erilaisiin tiedeyhteisöihin ja suhteisiin havainnollistavat sitä, kuinka tutkija

voi tulla tietoiseksi kansallisen vaikuttavuudesta ajattelussaan – samoin kuin omasta määrittelyvallastaan.

Artikkelissa siis pohditaan, miten kansallisesti rajautuneesta tutkimusotteesta irrottautuminen kyseenalaistaa käytössä olleet kansalliseen sidotut näkökulmat ja käsitteet. Se kiinnittää huomiota kansallisen kehityksen vaikuttavuuteen suomalaisessa kirjallisuuskäsityksessä, kirjallisuushistoriassa (kirjallisuushistoriallinen taso, metodologinen taso) ja ylipäänsä kirjallisuudentutkimuksessa, sillä tutkijan omat ajattelumallit on aina tuotettu instituution puitteissa. Itseen ja omaa tutkimusprosessiaan refleктоimalla kirjallisuudentutkija tulee näin ollen väistämättä puhuneeksi myös yleisemmin kirjallisuudentutkimuksesta, sillä metodologinen nationalismi vaikuttaa tutkijaan erilaisten instituutioiden kautta, joista tiedeyhteisö on yksi keskeinen esimerkki (instituution taso). Samalla väitöskirjani viimeinen artikkeli toimii metodologisella tasolla kokoavana artikkelina: se kerii yhteen ensimmäisestä artikkelista saakka kehittyneet metodologiset teemat ja pohdinnat. Se sulkee ympyrän väitöstutkimuksen rakenteessa ja palaa metatasolla keskustelemaan yhteenvetoartikkelin metodologisen esityksen kanssa.

1.4 Tutkimuksen pääkäsitteet

Väitöstutkimustani ja artikkeleitani kokoavaksi pääkäsitteeksi olen nostanut ”ylirajaisuuden”. Se viittaa työssäni ensiksikin ylirajaisiin kirjailijoihin ja kirjallisuuteen, toiseksi suomalaisen kirjallisuuden ja kirjallisuuskäsityksen ylirajautumiseen. Kolmanneksi se luonnehtii tutkimukseni ylirajaista lähestymistapaa eli kansallista purkavaa tutkimusotetta, jota kutsun myös metodologiseksi ylirajaisuudeksi ja toisaalla transnationaaliseksi lähestymistavaksi. Tutkimukseni otsikossa näkyvä ”uusi ylirajaisuus” siis viittaa käsitteenä ilmiöön, eikä vain kirjallisuuteen, vaikka tutkimuksessa ohjataankin lukemaan myös uutta ylirajaista kirjallisuutta ja sen teemoja ja sisältöjä.

Olen luvussa 1.1 ”Uusi ylirajainen kirjallisuus 2000-luvun alun Suomessa” hahmotellut kirjallisuuden ylirajaisuutta kirjallisten esimerkkien avulla. Ylirajaisuuden käsitteellisessä määrittelyssä lähden liikkeelle sen suhteesta lähikäsitteeseensä eli transnationaaliseen (*transnationalism, transnational*), sillä merkityksiltään nämä kaksi ovat osittain päällekkäisiä. Kansakuntien rajat ylittävää sosiaalista vuorovaikutusta transnationalismin käsitteen avulla teoretisoinut siirtolaisuustutkija Steven Vertovec (2009, 3–13) määrittelee transnationaalisen ei-valtiollisten toimijoiden, kuten yritysten, kansalaisjärjestöjen ja yksilöiden, valtiolliset rajat

ylittäviksi vuorovaikutuksen muodoiksi ja kytköksiksi. Tälle erotuksena hän määrittelee kansainvälisyyden (*international*) kansallisvaltioiden väliseksi kanssakäymiseksi ja kansallisvaltioiden väliin suhteisiin (ks. myös Hannerz 1996, 6). Vertovec vetää rajan valtiollisten ja ei-valtiollisten toimijoiden välille. Hän myös erottaa transnationaaliset käytännöt ja ryhmät transnationalismista, millä hän viittaa yleisemmin erilaisten transnationaalisten yhteyksien ja suhteiden ominaisuuksiin, muodostukseen ja laajempiin seuraamuksiin. (Vertovec 2009, 3–13.)

Suomenkieliseen keskusteluun ylijärjestyksen tuli Ulla Vuorelan lanseeraamana osana transnationaalisuus- ja monikulttuurisuuskeskusteluja 2000-luvun alkupuolella. Vuorela kuvasi termillä monipaikkaista, valtioiden ja poliittisten blokkien rajojen ylittävää ihmisten elämää ja todellisuutta eräänlaisena synonyyminä transnationaalisen käsitteelle (Bryceson & Vuorela 2002; Hirsiaho ym. 2005b, 12). Ylijärjestyksellä on sittemmin muissakin yhteyksissä esitetty suomenkieliseksi vastineeksi transnationaalisuudelle (mm. Hautaniemi 2004; Martikainen ym. 2006, 24; Davydova 2009; Urponen 2010; Gröstrand ym. 2016). Esitänkin tämän käsitteellisen risteyttämisen transnationaalisuus-termin kanssa väitöstutkimuksessani käyttämäni ylijärjestyksen käsitteen ensimmäiseksi määritelmäksi. Tätä määritelmää vasten on kuitenkin huomattava, että kansallisen tai ”nationin” poissaolo ylijärjestyksen käännekohdasta voi mielestäni vaikuttaa ongelmalliselta sellaisissa asiayhteyksissä, joissa kansallisten rajojen yli tapahtuvaa liikettä halutaan korostaa. Toisaalta myös transnationaalinen käsite on nähty ambivalenttina sen korostaessa kansallisuuden, kansakunnan ja rajojen läsnäoloa samalla, kun sen avulla pyritään irti kansallisesta kehityksestä (vrt. Davydova 2010, 105).

Kun transnationaalinen jää käsitteenä kiinni kansalliseen (*trans-nation*), ylijärjestyksen voima on sen mahdollisuudessa viitata moniin muihinkin kuin kansallisten rajojen ylittämiseen. Käsitteessänini ylijärjestyksestä ja samalla käsitteenmäärittelyni toisessa vaiheessa ovatkin olennaisia juuri rajat, jotka ymmärrän monenlaisiksi rajoiksi. Viime vuosikymmeninä rajatutkimus (*border/bordering, boundary, border studies, border theory*) on ollut aktiivista monilla tieteenaloilla. Maantieteilijä Anssi Paasin (2002) mukaan raja on ollut keskeinen poliittisen maantieteen käsite ja sittemmin monet muut tieteenalat, muun muassa antropologia, historia, sosiologia ja kirjallisuudentutkimus, ovat pohtineet rajojen konkreettisia, symbolisia ja metaforisia merkityksiä. Erilaisista tutkimusyhteyksistä riippuen rajat käsitteellistyvät ja tulevat ymmärretyiksi geopolittisten ja valtiollisten rajojen lisäksi diskursseina, symboleina, instituutioina ja sosiaalisina, konkreettisina, geografisina, kartografisina, kansallisina, kulttuurisina, kielellisinä tai etnisinä. Rajoilla on monen-

laisia funktioita esimerkiksi sosiaalisten identiteettien rakennetekijöinä ja haastajina. Ne ovat aina ideologioiden läpikäymisiä, samalla kun niihin liittyy materiaalisia käytäntöjä, diskursseja ja seuraamuksia – yksi materiaallinen käytäntö on rajoihin liittyvät poissulkemisen mekanismit, joiden kautta sosiaaliset ryhmät ja niiden identiteetit rajataan. Rajat ovat siis osa yhteiskunnallisen vallan diskurssiivista ilmiötä. Ne ovat myös yksi osa institutionaalistumisprosesseja, jossa rajat, symbolit ja niitä ylläpitävät instituutiot tekevät alueen eli territorion. (Paasi 2002, 155, 158, 174.) Kirjallisuus elää maailmassa, joka rakentuu erilaisista rajoista, joita kirjailijat ja kirjallisuus ylittävät. Myös kirjalliset kulttuurit synnyttävät omia alueita ja tiloja, jotka yhtäällä noudattavat kansallisia, kielellisiä ja valtiollisia rajoja ja toisaalla, kuten ylijajaiset kirjallisuudet osoittavat, eivät noudatakaan vaan synnyttävät uudenlaisia kirjallisia tiloja, kulttuureja ja sosio-spatiaalisia suhteita ja verkostoja.

Käsitteenä ylijajaisuus siis mahdollistaa huomion kiinnittymisen kansakuntien rajoilla tapahtuvien ylitysten lisäksi monenlaisten rajojen ja muiden vastaavanlaisten kategorioiden ylityksiin sekä esimerkiksi identiteettikysymysten intersektionaaliseen luonteeseen (mm. Davydova 2009; Grönstrand ym. 2012; Löytty 2013). Tiivistetysti määrittelen ”ylirajaisuuden” erilaisten rajojen – diskurssiivisten, symbolisten, instituutionaalisten, sosiaalisten, kansallisten, kulttuuristen, kielellisten, etnisten ja maantieteellisten – yli tapahtuvaksi liikkeeksi, toiminnaksi ja sosiokulttuuriseksi olemiseksi, joka venyttää olemassaolevia rajoja ja synnyttää kokonaan uusia alueita, tiloja, kulttuureja ja identiteettejä. Termit ”ylirajautuminen” ja ”ylirajautaminen” ovat edellä kuvattua toimintaa ja sosiokulttuurista elämää, joka samalla tulee purkaneeksi käsitystä homogeenisestä ja yksikielisestä kulttuurista, alueesta tai identiteetistä.

Ymmärrän ylijajaisuuden Olli Löytyn tavoin radikaalina terminä yhtäältä juuri sen heuristisuuden vuoksi – sen avulla voi puhua monenlaisista rajoista ja rajojen ylityksistä, kuten edellä havainnollistin – ja toisaalta siksi, ettei käsite oleta tai määritä etukäteen mitään. Se on siis avoin käsite, joka tulee kyseenalaistaneeksi tutkimuksen identiteettipoliittiset lähtökohdat ja edellyttäneeksi muutosta kansallisten, kulttuuristen ja etnisten kategorioiden muodostamaan lähtökohtaan tarkastelussa. (Löytty 2013, 263.) Ylijajaisuuden voima on myös siinä, että se mielestäni vie käsitetasolla huomiota vähemmistöjä ja maahanmuuttajuutta koskevasta diskurssista kohti kulttuurista diversiteettiä eli kulttuurista monimuotoisuutta korostavaan diskurssiin. Ylijajaisuuden toisena lähikäsitteenä ”kulttuurinen diversiteetti” tulee

osaksi ylirajaisuuden merkitystä etenkin, kun sitä käsitteellistetään suhteessa eroihin, rajoihin ja välitiloihin (*in-between, third space*), mitä tämän väitöstutkimuksen osatutkimuksissa teen (artikkeli I; artikkeli II; artikkeli III; artikkeli IV).³⁸

Tutkimuskohteenani on työni pääotsikossa käsitteellisellä tasolla läsnä oleva ”kirjallinen elämä”. Käsite toimii työssäni yleisenä ilmauksena, joka sinänsä ei sitoudu mihinkään teoreettiseen viitekehykseen tarkastellessaan kirjallista instituutiota. ”Kirjallinen elämä” on vakiintunut käytössä olevaksi ja osittain synonyymiksi ”kirjallisuusinstituutiolle”. Esimerkiksi uusin kirjallisuushistoriateos *Suomen nykykirjallisuus* (2013), johon myös yksi tämän tutkimuksen osajulkaisuista sisältyy, käyttää käsitettä sekä tekstissä (mm. Hallila ym. toim. 2013, 9; Jokinen 2013, 159) että nimen tasolla: toisen osan alaotsikko on ”Kirjallinen elämä ja yhteiskunta”.³⁹ Juhani Niemen (2000, 12) mukaan kirjallista elämää voidaan sosiologian kielellä kutsua kirjallisuusinstituutioksi, jolle puolestaan vaihtoehtoisia käsitteitä ovat ”kirjallinen järjestelmä”, ”kirjallinen kenttä” ja ”kirjallinen yhteiskunta”. Erkki Sevänen (1998, 19–20) määrittelee teoksessaan *Taide instituutiona ja järjestelmänä* ”järjestelmän”, ”instituution”, ”maailman” tai ”kentän” taidetta ylläpitäväksi sosiaalisen toiminnan ja vuorovaikutuksen kokonaisuudeksi, jolloin taide-elämä muodostuu toimijoiden välisestä vuorovaikutuksesta ja viestinnästä eikä niinkään taideteoksista. Hän kiteyttää taide-elämän näin:

Taide-elämä on muodostanut moderneissa läntisissä yhteiskunnissa eriytyneen sosiaalisen toiminnan osa-alueen. Sen eriytynyt asema on myös institutionalisoitu eli hyväksytty yhteiskunnassa laajasti. Paljolti juuri tämän vuoksi moderni taide-elämä voidaan teorian kielellä käsitteellistää omaksi sosiaaliseksi instituutiokseen tai järjestelmäkseen. (Ibid., 23.)

Sekä Niemi (2000, 13) että Sevänen (1998, 16) ymmärtävät normatiivisen tason, siis erilaisten sääntöjen ja normien sekä näiden muutosten, kuuluvan taidejärjestelmään instituution toimintaa ohjaavana ja pystyssä pitävänä tasona. Taidejärjestelmän pitkälle itsensä määrittämien normien avulla on mahdollista päästä yhteisym-

³⁸ Ylirajaisen kolmas lähikäsite on ”diaspora”, mutta koska se ei näy työni metodologisena välineenä, eikä määrittele käsitystäni ylirajaisuudesta, en esittele käsitettä tätä enempää. Totean, että diasporan ja transnationalismin merkitykset ovat osittain päällekkäiset, osittain samankaltaiset ja toisinaan viittaavat ihan eri suuntiin. Molemmat käsitteet viittaavat ylirajaisiin prosesseihin siten, että diaspora viittaa usein kotimaansa ulkopuolella asuviin uskonnollisiin ja kansallisiin ihmisryhmiin, kun taas transnationalismi viittaa yhtäältä siirtolaisten lujiin siteisiin maiden välillä sekä maiden yli ja toisaalta termi tavoittaa yhteisöt ja erilaiset sosiaaliset muodostumat. (Faist 2010.)

³⁹ Väitöstutkimukseen sisältyvä artikkeli kuuluu juuri tähän *Suomen nykykirjallisuuden* toiseen osaan.

märrykseen taiteen tai vaikkapa kirjojen arvojärjestyksestä tietyssä tulkintayhteisössä. Taidejärjestelmä on suhteellisen autonominen sosiaalinen muodostelma, jonka toiminta on sisäisesti itsemääräytynyttä – taidetta koskevat päätökset ja normit syntyvät tässä mielessä osin taidejärjestelmän sisällä. Normien muotoutumista sääntelee ja muutoksiin vaikuttaa Seväsen mukaan esimerkiksi taidekritiikki ja julkinen keskustelu, kun taas muu yhteiskunta vaikuttaa kausaalisesti niiden luonteseen. Yksittäisten teosten merkitys puolestaan syntyy erilaisten lukijoiden reaktioista, jotka hajaantuvat kirjallisuusinstituution kehittyessä yhä suuremmalle joukolle yhä pidemmällä aikavälillä. (Niemi 2000, 13, 24–25.) Tutkimuksessani tarkastelen kirjallisen elämän sisällä myös sen normatiivisia muutoksia. Nämä normatiiviset muutokset liittyvät tutkimuksessani kirjallisuuskäsityksen ja kaanonin muutoksiin, kirjallisuusinstituution muutokseen (esimerkiksi Finlandia-palkinnon sääntömuutos) ja kirjallisuuden aiheisiin ja teemoihin liittyviin muutoksiin (monikulttuurinen ja ylijäräinen tematiikka valtaväestösuomalaisten kirjoittamissa teoksissa).

Tutkimukseeni sisältyy implisiittisenä niin feministiselle kirjallisuudentutkimukselle kuin kirjallisuussosiologialle ominainen laaja ja demokraattinen kirjallisuuskäsitys (Niemi 2000, 28; Malmio 2011, 188). Malmion (ibid.) mukaan feministinen kirjallisuudentutkimus on kiinnittänyt huomiota perinteisessä kirjallisuudentutkimuksessa laiminlyötyihin ja marginalisoituihin kirjallisuuden alueisiin, teoksiin, kirjailijoihin ja lajeihin. Tämä kirjallisuuskäsitys on keskeistä myös ylijäräiselle kirjallisuudentutkimukselle, joka kiinnittää huomiota kansallisen katveisiin, marginaaleihin, välitiloihin, rajaseutuihin, hybrideihin ja rajojen ylityksiin. Kutsun aineistoni kirjallista materiaalia ”kirjallisuudeksi” ja kirjoittajia ”kirjailijoiksi” riippumatta siitä, onko tekstejä julkaistu kaupallisten kustantamojen kautta vai omakustanteina tai millaisia ne ovat lajityypiltään.

Olen työni mittaan kutsunut kirjailijoita ja kirjallisuutta vaihtelevilla termeillä. Näitä ovat tässä yhteenvedoartikkelissa ilmenevät ”uusi ylijäräinen kirjailija/kirjallisuus”, ”ylirajainen kirjailija/kirjallisuus”, ”maahanmuuttajataustaisten julkaisema kirjallisuus” ja ”maahanmuuttajakirjailija/-kirjallisuus”. Artikkeleissani olen käyttänyt myös ilmaisuja ”jälkikoloniaalinen” (artikkeli I), ”ylirajainen” (artikkeli V), ”transnational” (artikkeli III). Tässä kuvastuu yhtäältä se, miten aineistoni kirjallisuus ei mahdu yhden käsitteen alle, ja toisaalta se, miten käsitteiden valintaan vaikuttaa olennaisesti tarkastelukonteksti, sillä käsitteet ovat aina määrittelyn ohella myös metodologisia välineitä. Tutkimukseni osajulkaisuissa olen tarkastellut ylijäräistä kirjallista elämää ja uutta ylijäräistä kirjallisuutta erilaisista suunnista. Tarkasteluni luo kontekstin, jota vasten sama aineisto voi määrittyä eri tavoin siten,

että toisinaan on perusteltua tuoda esille kirjailijoiden maahanmuuttajataustaisuutta, toisinaan taas on tarpeen korostaa heidän ylijärjaisuuttaan ja kansallisten kategorioiden välissä liikkumistaan.

Pohjoismaissa niin sanotun maahanmuuttajakirjallisuuden katsotaan syntyneen viimeisen kolmen vuosikymmenen aikana. Pisin historia sillä on Ruotsissa 1960- ja 1970-luvulta lähtien, ja siellä maahanmuuttajakirjallisuutta myös julkaistaan eniten. Norjassa tämä kirjallinen traditio alkoi 1980-luvun puolivälissä ja Tanskassa 1980–1990-lukujen vaihteessa. (Kongslin 2005, 143–; 2006; Gröndahl 2002c; 2009, 177) Akateemista keskustelua termeistä ja siitä, miten sijoittaa ja määrittää maahanmuuttajataustaisten julkaismaa kirjallisuutta, on käyty eri maissa (esim. Gröndahl 2002b, 14–17; 2002b, 38; 2007, 22, 28; Kongslin 2005, 1; Ponzanesi & Merolla 2005, 4; Nilsson 2010). Vakiintuneiksi näyttävät muodostuneen erilaiset maahanmuuttoa tai siirtolaisuutta korostavat termit: Ruotsissa käytössä on ollut termi ”invandrarlitteratur” (vrt. Gröndahl toim. 2002a), joskin myös termiä ”multikultural litteratur” on käytetty (Gröndahl 2009, 175). Norjassa käytetään vastaavaa sanaa ”innvanderlitteratur” (Kongslin 2005). Saksassa on päädytty termiin ”Migrantenliteratur” ja Englannissa on käytössä ”migrant literature”, toisinaan myös ”migration literature”.

Kuten muuallakin, Suomessa on käyty keskustelua siitä, miten määrittellä ja nimetä maahanmuuttajataustaisten julkaisemaa kirjallisuutta. Tutkijat ovat pohtineet muun muassa sitä, määrittäykö kirjallisuus temaattisesti vai tekijyyden kautta ja onko kyseessä oma kirjallisuudenlajinsa. Vanhastaan siirtolaiskirjallisuuden käsite on kuvannut maahanmuuttajakirjallisuuden kaltaista kirjallisuutta, joskin sillä on erityisesti kuvattu Pohjoismaista Amerikkaan muuttaneiden julkaisemaa kirjallisuutta. Etnistä ja kulttuurista monimuotoisuutta kulttuurijournalismissa tarkastelleen Camilla Haaviston (2010, 150) mukaan käsitteitä ”maahanmuuttajaromaani” tai ”maahanmuuttajakirjallisuus” alettiin *Helsingin Sanomien* kulttuurijournalismissa käyttää vuodesta 1999 lähtien, kylläkin useimmat löytyneestä 17 lehtijutusta olivat ilmestyneet vuoden 2003 jälkeen. Akateemista pohdintaa maahanmuuttajataustaisten julkaiseman kirjallisuuden kategorisoinnista käytiin useissa artikkeleissa (artikkeli I; artikkeli II; artikkeli IV; Hakalahti 2002a; 2003; Mikkonen 2001; Rantonen 2006; Rantonen & Savolainen 2011, 29–32; Rantonen 2011, 166–167; Hopkins 2013; Löytty 2013). Näissä ja julkisessa keskustelussa, toisin sanoen sanoma- ja aikakauslehtien jutuissa, maahanmuuttajataustaisten julkaiseman kirjallisuuden yhteydessä on Suomessa käytetty ainakin seuraavia termejä: maahanmuuttajakirjallisuus, monikulttuurinen kirjallisuus, jälkikoloniaalinen kirjallisuus, ylijär-

jainen kirjallisuus, uussuomalainen kirjallisuus, suomalaistuneet kirjailijat, siirtolaiskirjallisuus, pakolaiskirjallisuus ja diasporakirjallisuus. Käytössä olleet käsitteet ovat määritelleet kirjallisuutta useimmiten ulkoapäin korostamalla kirjailijan taustaa ja samalla marginalisoiden ja häivyttäneen kirjailijuutta.⁴⁰

Paljon käytössä ollut maahanmuuttajakirjallisuuden käsite on koettu monessa suhteessa ongelmalliseksi niin Suomessa kuin muuallakin. Ensiksikin maahanmuuttajataiteilijat ovat, kuten Karhunen (2013, 109) kiteyttää, monella tapaa heterogeeninen ryhmä ja poikkeavat toisistaan äidinkieleltään, etniseltä taustaltaan, koulutukseltaan, ammatiltaan, uskonnoltaan, iältään ja sukupuoleltaan. Maahanmuuttajakirjailijoiden moninaisiin teksteihin ja erilaisiin lajityyppeihin viittaava termi on käsitteenä laaja ja muuttuu paradoksaaliseksi puhuttaessa maahanmuuttaneiden lapsista ”toisen tai kolmannen polven maahanmuuttajina” (esim. Hakalahti 2007). Inkeriläisten ”paluumuuttajien” ja suomalaisiksi sekä maahanmuuttajiksi tulkittavien henkilöiden kohdalla termi puolestaan osoittautuu liian kategorisoivaksi (Löytty 2005, 173). Lisäksi termi koetaan usein jähmeänä – toisinaan olisi jopa luonnollisempaa puhua ”maahan muuttaneesta” kuin ikuisesti ”maahanmuuttajasta”, kuten Hakalahti (2003) sanoittaa. Maahanmuuttajuudessa on kysymys myös identiteetistä: kaikki maahan muuttaneet eivät koe itseään maahanmuuttajaksi ja on eri asia olla maahanmuuttanut pakolainen Somaliasta kuin Suomeen opiskelemaan tullut ruotsalainen. Myös kokemukset uudesta maasta vaihtelevat. (Artikkeli I; artikkeli II; artikkeli III; artikkeli IV; artikkeli V.)

Maahanmuuttajakirjallisuudeksi määrittely on voitu kokea marginalisoivana ja taiteellisia pyrkimyksiä mustamaalaavana (Kongslin 2006). ”Maahanmuuttaja” synnyttää useissa maahanmuuttajataiteilijoissa negatiivisia konnotaatioita, kuten Talaskiven (2013, 22) maahanmuuttajataiteilijoita koskevassa haastatteluaineistossa sekä aineistoni aikakauslehtien kirjailijahaastatteluissa tuli ilmi (artikkeli I; artikkeli III). ”Maahanmuuttaja” on usein ollut leima, joka on langetettu eksoottisuuden ja etnisen eroavuuden johdosta merkitsemään erilaisuutta ja toiseutta (mm. Ponzanesi & Merolla 2005, 4; Gröndahl 2009; artikkeli II; Nilsson 2010, 201; 2012). Monet kirjailijat ovatkin arvostelleet käsityksiä kirjailijasta etnisen ryhmänsä puolestapuhujana ja kulttuurilähettäläänä (ks. artikkeli I; artikkeli II).

On kuitenkin muistettava, että vaikka maahanmuuttajan kaltaiset ryhmiä määrittelevät käsitteet luovat ja vahvistavat jakoa ”meihin” ja ”muihin”, ilman niitä

⁴⁰ Artikkeli I; artikkeli II; Rantonen & Savolainen 2011; Löytty 2012; 2013; artikkeli IV; artikkeli V; muualla esim. Gröndahl 2002c; 2009; Kongslin 2005/2006; Nilsson 2010, 201.

olisi vaikea puhua tietynkaltaisista aiheista (vrt. Martikainen ym. 2006, 25). Maahanmuuttajataustaisten julkaiseman kirjallisuuden määrittelymisellä on ollut strateginen merkittävyytensä, kun esitetystä kritiikistä huolimatta termien käyttöarvo maahanmuuttajataustaisten julkaiseman kirjallisuuden esilletuomisessa niin tutkijoiden, kirjallisuuskriitikoiden kuin mediankin toimesta on epäilemättä ollut tärkeää. Helposti assosioituvaa vertailukohtaa antavat ”työläiskirjallisuuden” ja ”feministisen kirjallisuuden” tai ”naiskirjallisuuden” käsitteet, jotka kirjallisuudentutkija Ingeborg Kongslienin (2005) mukaan mahdollistivat näiden kirjallisuuksien aikanaan löytää paikkansa kirjallisella kentällä.

Jussi Ojajärvi (2013, 127) viittaa naiskirjallisuuden käsitteen historialliseen ja emansipatoriseen rooliin, jossa on samankaltaisuutta maahanmuuttajakirjallisuuden käsitteen kanssa. Yhtäältä se oli keskeinen kirjallisuushistoriallinen väline kirjallisen kaanonin kriittiseen uudelleentarkasteluun 1980- ja 1990-luvulla. Toisaalta monet kirjailijanaiset ovat suhtautuneet käsitteeseen kriittisesti ja kokeneet ilmaisen hierarkisoivana jäänteenä aikaudelta, jolloin kirjailija oli mies. Maahanmuuttajakirjallisuuden käsitteen käyttämisen teosten vastaanotoissa on myös mahdollista nähdä lisänneen kirjallista julkisuutta, maahanmuuttajataustaisten kirjailijoiden henkilöjulkisuutta sekä ylipäänsä journalisoitunutta vastaanottoa, mikä kaikki on osaltaan tehnyt tätä kirjallista joukkoa tai ilmiötä näkyvämmäksi ja kiinnostavammaksi (vrt. Kantokorpi 2013).

Viime vuosina maahanmuuttajakirjallisuuden käsite on laventunut koskemaan myös muiden kuin maahanmuuttajien kirjallisuutta. Tällöin maahanmuuttajakirjallisuudeksi on tekijälähtöisyyden sijaan ymmärretty kaikki sellainen kirjallisuus, jonka tematiikka, muoto ja diskursiiviset strategiat ovat saaneet vaikutteita maahanmuuttajakirjailijoilta (Frank 2010). Suomalaisen kirjallisuuden yhteydessä tähän määritelmään kuuluvaksi voisi ymmärtää esimerkiksi viime vuosikymmenien aikana lisääntyneen toiseutta, maahanmuuttoa sekä kulttuurien yhteentörmäyksiä käsittelevän valtavirtasuomalaisten julkaiseman kirjallisuuden (Rantonen & Nissilä 2013).

Maahanmuuttajakirjallisuudelle rinnakkainen termi on ollut monikulttuurinen kirjallisuus. Monikulttuurisuuden ongelmallisuus liittyy yhtäältä termin epämääräiseen luonteeseen, toisaalta käsitettä on kritisoitu siitä, että se sisältää ongelmallisen käsityksen selvärajaisista ja homogeenisistä kulttuureista. Sen lisäksi, että termi tulee rajanneeksi kulttuuriltaan toisistaan poikkeavat ryhmät toisistaan ja näin estäneeksi näkemästä sekoittumista eli hybridisoitumista, se olettaa yhteisöt sisäisesti yhtenäisiksi (mm. Hall 2003; Kupiainen 2003, 244; Huttunen ym. 2005, 20–

21; Martikainen ym. 2006, 13–15).⁴¹ Toisinaan on myös käytetty ilmaisua uussuomalainen kirjallisuus, jolla on viitattu vakinaisesti Suomessa asuviin maahanmuuttajiin tai maahanmuuttajataustaisiin erotuksena väliaikaisesti maassa oleskelevista ulkomaalaisista. Uussuomalaisuuden vahvuutena on nähty sen mahdollisuus sisällyttää monenlaisia yksilö- ja ryhmäidentiteettejä. Samanaikaisesti termi kuitenkin tulee vahvistaneeksi eroa vanhan kansallisen Suomen ja uuden monikulttuurisen Suomen välillä ja korostaneeksi muutoksen uhkaa (Löytty 2012).

⁴¹ Monikulttuurisuuden rinnalle ovat yhteiskuntatieteissä nousseet käsitteet ”moninaisuus” (diversiteetti) ja ”kulttuurienvälisyys” (*intercultural, interculturalism*). Moninaisuudella tarkoitetaan etnisyyden lisäksi mm. kulttuurista, uskonnollista ja kielellistä moninaisuutta. Kulttuurienvälisyydellä puolestaan viitataan eri kulttuurisista taustoista tulevien yksilöiden kohtaamisiin eikä niinkään erilaisten kulttuurien kohtaamiseen. (Karhunen 2013, 18.)

2 Ylirajaisuus kirjallisuudentutkimuksen lähestymistapana

2.1 Metodologinen nationalismi ja sen kritiikki

Modernia aikaa on hallinnut maailmankuva, jossa maailman nähdään jakautuvan itsestäänselvästi valtion rajoja noudattaviin kansallisvaltioihin ja kansakuntiin. Nämä kansallisvaltiot on nähty säiliönkaltaisina, eli niiden sisään on mielletty koin yhtenäisen ja muuttumaton kansallinen kulttuuri ja kieli.⁴² Tällaisen maailmankuvahahmottamistavan taustalla oleva nationalismi on viimeisen kahdensadan vuoden aikana noussut keskeiseksi yhteiskunnalliseksi ja kulttuuriseksi ilmiöksi maailmassa.⁴³ Jussi Pakkasvirran ja Pasi Saukkosen (2005, 9, 60–61) mukaan nationalismille ei ole olemassa yleisesti hyväksyttyä määrittelyä. Monimuotoisuudessaan se on yhtä aikaa niin kulttuurinen prosessi, poliittinen ideologia, mentaalinen tila kuin uskonnon kaltainen ilmiökin, joka pyrkii vaikuttamaan valtioon kansakunnan nimissä. Pakkasvirta ja Saukkonen (2005, 15) itse luonnehtivat nationalismia muun muassa seuraavasti: ”[N]ationalismi on ajattelu- ja puhetapa sekä ideologia ja poliittisen yhteisön ohjeistus, joka jakaa ihmiskunnan kansoihin ja maapallon alueet kansallisvaltioihin sekä tekee ihmisten kansallisuudesta heidän identiteettinsä ja

⁴² Tilallisuuden näkökulmasta maailman jakautumista valtioihin, sekä valtioiden, territoriaalisuuden ja suvereenisuuden välistä hallitsevaa yhteyttä, on kutsuttu territoriaalisuuden ansaksi. Tällaisessa luonnollistuneessa ajattelussa maailma koostuu rajatuista, toisensa poissulkevista territorioista, joilla on oma kollektiivinen identiteetti. Ajattelulla on seuraamuksensa, sillä se on vakiintunut niin yhteiskunnan materiaaliin käytänteihin, kuten lukuisiin valtiokeskeisiin instituutioihin, kuin ideologisiin rakenteisiinkin. Esimerkiksi territoriaalisuuden ansan ideologisesta ilmentymästä on kansallisten kulttuurien ymmärtäminen homogeenisina ja koherentteina niin, että territorio ja poissulkevuus tulevat kulttuurien määrittelyn luonnolliseksi osaksi. (Paasi 2002, 160, 165.)

⁴³ Vaikka nationalismitutkijoiden keskuudessa on myös erimielisyyttä asiasta, nationalismin synty on usein ajoitettu 1700-luvulle, jolloin myös nationalismi-termi tuli käyttöön (Pakkasvirta & Saukkonen 2005, 15–18). 1800-luvulla romantiikka ja kansansuvereniteetti (valtion tulee perustua enemmmin kansakuntaan kuin esim. hallitsijasuvun tai Jumalan valtaan) nostivat nationalismin yhdeksi Euroopan merkittävimmistä yhteiskunnallisista ajattelutavoista. Ruuska (2005, 192) luonnehtii nationalismin kehittyneen globaaliksi kulttuuriksi pikku hiljaa alkaneena ja merkityksiltään tähän päivään saakka kullekin kansalle koskevana monikielisenä keskusteluna.

käyttäytymisensä kannalta tärkeän, ellei ratkaisevan seikan.”⁴⁴ Nämä kansaan ve-toavat tai kansaan kohdistuvat diskurssit, tuntemukset ja sitoumukset ovat usein hyvin arkisia ilmiöitä ja koskevat sitä miten maailma rakentuu ja toimii.⁴⁵

Juuri kansakuntien luonnollistuminen on yksi nationalismin keskeinen seuraamus. Tämän kiteyttää myös Pauli Kettunen (2008, 16) määritellään nationalismin ylikansalliseksi ideologiaksi, ”jossa kansakuntaisuus, jakautuminen kansakun-niksi kutsuttuihin toimijoihin, näyttäytyy todellisuuden rakentumisen olennaisena ja oikeana periaatteena”. Kuitenkin nykyinen nationalismitutkimus lähtee oletuk-sesta, jonka mukaan maailma ei jakaannukaan mitenkään itsestäänselvästi tai luon-nollisesti kansakuntiin ja kansallisvaltioihin – kansakunnat vain näyttävät luonnol-lisilta. Todellisuudessa ne ovat erottomattomasti moderniin aikaan kuuluvia kon-struktioita, joita nationalismi ylläpitää (Hobsbawn 1994; Gellner 1997; Anderson 2007; Nurmiainen 2007). Tilallisuuden näkökulmasta maailman jakautumista val-tioihin, sekä valtioiden, territoriaalisuuden ja suvereenisuuden välistä hallitsevaa yhteyttä, on kutsuttu territoriaalisuuden ansaksi. Tällaisessa luonnollistuneessa ajattelussa maailma koostuu rajatuista, toisensa poissulkevista territorioista, joilla on oma kollektiivinen identiteetti. Ajattelulla on seuraamuksensa, sillä se on va-kiintunut niin yhteiskunnan materiaalsiin käytänteisiin, kuten lukuisiin valtiokes-keisiin instituutioihin, kuin ideologisiin rakenteisiin. Esimerkki territoriaalisuu-den ansan ideologisesta ilmentymästä on kansallisten kulttuurien ymmärtäminen homogeenisina ja koherentteina niin, että territorio ja poissulkevuus tulevat kult-tuurien määrittelyn luonnoseksi osaksi. (Paasi 2002, 160, 165.)

Modernin keskeinen premissi, eli käsitys kansallisvaltioista suljettuina ja sul-jettavissa olevina tiloina, on Ulrich Beckin (1999, 61–63) mukaan toistuvasti ku-moutunut globalisaatioon liittyvissä kiistoissa. Juuri globalisaatio on hänen mu-kaansa asettanut kyseenalaisiksi metodologisen nationalismin ja sellaiset perusolet-tamukset, joiden varassa yhteiskunnat ja valtiot on tähän asti käsitetty alueellisina ja toisistaan erotettavina yksikköinä. Globalisaatiotutkimuksessa sekä etnisyyden

⁴⁴ Pakkasvirran & Saukkosen (2005, 40) mukaan erilaiset määritelmät jättävät avoimeksi sen, mitä kansalla, kansallisella, kansakunnalla tai muilla natio-käsitteen sovelluksilla ja johdannaisilla tarkoitetaan. Kansakuntaa ei ole mahdollista määritellä yksiselitteisesti, eikä voida kyseenalaistamattomasti päättää, mikä kansakunta on ja milloin se syntyy tai lakkaa olemasta.

⁴⁵ Michael Billig on kuvannut arkistuneita kansakuntien tuottamisen käytäntöjä ”banaaliksi nationalistisiksi”. Kansakunnan kategoriaa uusinnetaan jokapäiväisessä kielenkäytössä. Kansa ja kansakunnat ymmärretään rakennetuiksi ja kuvitelluiksi yhteisöiksi (Benedict Anderson 2007). Se on myös representaatiojärjestelmä, jossa kansakunta ja kansakunnan kertomus kerrotaan toistuvissa kertomuksissa, kuvissa, maisemassa, symboleissa, rituaaleissa ja historiallisissa tapahtumissa (Hall 1999, 48). Tähän representaatiojärjestelmään kuuluvat myös kansalliskirjailijat ja kansalliskirjallisuus. (Ibid. 40; Ruuska 2007, 45).

ja kansainvälisten muuttoliikkeiden tutkimuksessa on tapahtunut muutoksia globalisaation, globaalien muuttoliikkeiden vaikutuksen sekä nopean teoreettisen kehityksen seurauksena, joista keskeisimpänä lienee metodologiseen nationalismiin kohdistuva kritiikki.⁴⁶

Metodologisella nationalismilla tarkoitetaan pelkistetyimmillään edellä esitettyä oletusta siitä, että kansallinen/valtio/yhteiskunta olisivat modernin maailman luonnollinen yhteiskunnallinen ja poliittinen muoto (Wimmer & Glick Schiller 2002, 302; Chernilo 2011, 99). Se on tutkimuksellinen lähtökohta, jossa myös tutkittavan maailman nähdään jakautuvan luonnollisesti ja jäännöksettä kansallisvaltioihin tai toisistaan rajautuviin kansallisiin tiloihin. Metodologisessa nationalismissa kansallisen kategoria otetaan kyseenalaistamatta tutkimusta jäsentäväksi tai kontekstualisoivaksi perusyksiköksi. (Ks. Wimmer & Glick Schiller 2002; Beck 2003; Chernilo 2006; Chernilo 2011; Amelina ym. 2012; myös Alasuutari 1999, 49–50).⁴⁷ Kirjallisuudentutkija Paul Jay (2010) on kuvannut metodologista nationalismia tutkijan katsetta kehystävinä laseina. Sitä on luonnehdittu myös ”kansalliseksi paradigmaksi” (esim. Epple 2012), mikä osoittaa ”kansallisen” paradigman kaltaista hallitsevaa asemaa tutkimuksessa.

Metodologiseen nationalismiin kriittisesti suhtautuvat ja transnationaalista tutkimuksellista lähestymistapaa kehittäneet yhteiskuntatieteilijät Andreas Wimmer ja Nina Glick Schiller (2002, 302–308) esittävät kolme metodologisen nationalismin muotoa, jotka ovat relevantteja myös kirjallisuuden- ja kulttuurintutkimuksen yhteydessä huomioitaviksi. Näitä ovat välinpitämättömyys (*ignorance*), luonnollistaminen (*naturalization*) ja alueellinen rajautuneisuus (*territorial limitation*). Välinpitämättömyydellä he tarkoittavat sitä, ettei tutkimus useinkaan kiinnitä huomiota nationalismiin ja sen vaikutuksiin kansallisvaltion ja kansakunnan rakentamisen prosessissa. Pikemminkin tutkimus on ollut sokea modernin projektin todelliselle luonteelle ja sille, että nykyisyyttä kehystää kansallinen. Toinen muoto, kansallisvaltioiden luonnollistaminen, tarkoittaa kansallisten diskurssien, tavoitteiden, lojaliteettien ja historioiden ottamista ilman kyseenalaistamista tai ilman, että niistä olisi tehty analyysin kohteita niiden omista lähtökohdista käsin. Kolmanneksi muo-

⁴⁶ Mm. Hannerz 1996; Appadurai 1996; Beck 1999; Appadurai 2002; Wimmer & Glick Schiller 2002; Sassen 2003; Beck 2006; Vertovec 2009; Amelina ym. 2012.

⁴⁷ Pertti Alasuutari kirjoittaa samasta asiasta vuonna 1999 (s. 49–50) ”protonationalismina”, jolla hän viittaa klassisen sosiologian käsitykseen yhteiskunnasta eli tutkimuskohteestaan ja analyysiyksiköstään. Se on hänen mukaansa rajallinen tavalla, josta sosiologit eivät vielä tuolloin olleet riittävän tietoisia: käytännössä yhteiskunnalla tarkoitettiin kansallisvaltiota.

doksi he esittävät alueellisen rajautuneisuuden. Sillä he tarkoittavat tieteellisen ajattelun ja analyttisen tarkastelun rajoittumista kansallisvaltion maantieteellisiin rajoihin ja niiden sisälle. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että tutkimus rajataan koskemaan vain tietyn kansallisvaltion tai yhteiskunnan sisällä tapahtuvia asioita ja sitä, ettei juurikaan ole kiinnitetty huomiota siihen, miksi kansallisten säiliöiden rajat on piirretty tiettyyn kohtaan ja mitä seurauksia tästä analyttisen horisontin metodologisesta rajoittuneisuudesta on tutkimukselle. Tässä kolmannessa metodologisen nationalismien muodossa, eli alueellisessa rajoittuneisuudessa, kansallinen on tutkimuksen lähtökohta ja tyypillisesti myös tutkimuksen konteksti. (Mm. Wimmer & Glick Schiller 2002, 302–308.)

Sosiologi Daniel Chernilon (2006, 6–13; 2010, 88–91) mukaan kolmeen vaiheeseen jakautuvan metodologisen nationalismien kritiikin ensimmäisessä vaiheessa 1970-luvulla tutkijat eivät vielä kyseenalaistaneet kansallisvaltion asemaa keskeisimpänä modernin maailman jakamisperiaatteena, vaan he kritisoivat sitä, ettei kansallista tai kansallisvaltiota (*nation*) riittävästi tarkasteltu teoreettisena käsitteenä. Viime vuosituhaten loppuun sijoittuvan toisen vaiheen keskeinen väite oli, että maailma käy läpi käänteentekevää muutosta, globalisaatiota, mikä heikentää kansallisvaltion ja kansallisen asemaa ja tärkeyttä ajattelun kehyksenä. Parhailaan menossa oleva kolmas vaihe puolestaan on ensimmäisen ja toisen vaiheen uudelleenarviointia. Kolmas vaihe hylkää kansallisvaltion käsitteen itsestäänselvänä yhteiskunnan kuvaajana ja sisällyttää varovaisempaa näkökantaa kansallisvaltioiden heikentymisen hypoteesiin sekä metodologisen nationalismien todelliseen läsnäoloon aiemmissa tutkimuksissa.

Yhteiskuntatutkimuksen, kulttuurintutkimuksen ja myös kirjallisuudentutkimuksen aloilla ”transnationaaliseksi käänteeksi” nimetty, viimeisten vuosikymmenten aikana meneillään ollut vaihe, vastaa yllä esitettyä Chernilon toista ja kolmatta vaihetta (Levitt & Nyberg-Sørensen 2004; Jay 2010; Pease 2011). Transnationaalisella käänteellä on kuvattu meneillään olevaa muutosta, jossa metodologisen nationalismien kritiikin lisäksi tutkimuksellista huomiota on alettu kiinnittää ilmiöihin ja asioihin, jotka ovat eri tavoin ylijärjaisia, sekoittuneita sekä lokaalin ja globaalin paikallisuudet yhteen kietuvia. Sijoitan oman tutkimukseni osaksi tätä transnationaalista käännettä, jonka voi Suomessa katsoa virinneen jo 1990-luvulla,

jolloin ryhdyttiin tutkimaan globalisaatiota ja sen vaikutuksia suomalaiseen yhteiskuntaan.⁴⁸ Jukka Könösen (2012) mukaan metodologinen nationalismi on Suomessa näkynyt tutkimuksen painottumisena nimenomaan maahanmuuttajiin sekä heidän kotoutumiseensa ja monikulttuurisuuteen, mikä määritelmällisesti viittaa vastaanottavan valtion näkökulmaan. Transnationaalinen näkökulma, eli tässä tapauksessa valtioiden rajat ylittävien suhteiden huomioiminen, on tullut Suomessa tutkimukseen vasta viime aikoina,⁴⁹ mikä Könösen mukaan kertoo osaltaan kansallisen perspektiivin hallitsevuudesta.

Ymmärrän omassa tutkimuksessani metodologisen nationalismin eli kansallisen kehyksen olleen alkujaan tiedostamatonta tutkimuskohteeni ja tutkimusaineistoni tarkastelussa siitä huolimatta, että alusta saakka työni yhtenä keskeisenä pyrkimyksenä oli tutkia kirjallisuuden ja kirjallisen elämän ylijärjaisuutta. Näkökulmani oli aluksi ”vastaanottavan valtion näkökulma”, sillä tarkastelin suomalaisen kirjallisen elämän monikulttuuristumista, transnationalisoitumista ja ylijärjaisuudesta maahanmuuttajataustaisten kirjailijoiden kautta. Prosessin edetessä tulin tietoisemmaksi kansallisen vaikutuksesta minuun tutkijana ja sen episteemisestä merkityksestä tutkimukselleni samalla, kun tutkimuksellinen katseeni ylijärjästui tai transnationalistui. (Artikkeli V.) Katsonkin oman tutkimukseni liikkuneen Chernilon esittämästä toisesta vaiheesta kolmanteen, eli vaiheeseen, jossa hylkään kansallisen tai kansallisvaltion itsestäänselvänä kirjallisuuden kehystäjänä tai kuvaajana, mutta jossa myös – etenkin tutkimukseni loppuvaiheessa eli tässä yhteenve-toartikkelissa – pohdin sitä, millä tavalla metodologinen nationalismi todellisuudessa on heijastunut aiempaan kirjallisuudentutkimukseen.⁵⁰

Metodologinen nationalismi on siihen kriittisesti suhtautuvassa keskusteluissa ollut jopa eräänlainen leimakirves, kuten Daniel Chernilo (2011, 100) ilmaisee. Hän kuitenkin muistuttaa kaikkien ”sortuvan” siihen sillä hetkellä, kun yrityksenä on tavoittaa kansallisvaltion perustavanlaatuisia piirteitä ja kansallisvaltion aseman problemaattista luonnetta osana modernia. Tulkitsen tämän tarkoittavan kaikkea kansalliseen ja kansallisvaltioon kohdistuvaa tutkimusta. Chernilo toteaa metodologisen nationalismin paradoksin liittyvän siihen, ettei kukaan mielellään tunnusta

⁴⁸ Mm. Alasuutari & Ruuska toim. 1998; Väyrynen 1998; Alasuutari & Ruuska 1999; Lepola 2000; Liebkind 2000; Hirsiaho ym. toim. 2005a; Lehtonen ym. 2004.

⁴⁹ Avaan transnationaalista tai ylijärjaisiä lähestymistapaa lisää luvussa 2.3 ”Ylijärjaisen lähestymistavan mahdollisuuksia”.

⁵⁰ Totean metodologisen nationalismin tiedostamisen olevan sellainen tutkimuksellinen prosessi, jonka suhteen olen vielä kovasti matkalla sen jatkuessa vielä pitkään tämän väitöstutkimuksen valmistumisen jälkeen (vrt. Nissilä 2016b).

sen vaikuttavan omassa tutkimuksessaan, mutta tästä huolimatta sen läsnäolo on löydettävissä ”yhteiskuntatieteellisen maiseman joka kulmasta” (ibid.).

On kuitenkin tärkeä muistaa, että vaikka metodologisen nationalismin kritiikki ohjaa irrottautumaan kansallisesta kehyksestä, ei transnationaalisen lähestymistavan tarkoituksena suinkaan ole hylätä kansallista, vaan löytää sitä täydentäviä ja laajentamaan pyrkiviä uusia lähestymistapoja ja tutkimuksellisia metodeja (Jay 2010; Amelina & Faist 2012; Grönstrand ym. 2016; Pollari ym. 2015). Metodologisesta nationalismista irrottautumisessa Amelina ja Faist (2012) näkevät mahdollisena toiseen äärilaitaan ajautumisen eli eräänlaisen ”naiivin normatiivisuuden”, transnationaalisen ilmiön esittämisen ylettömän positiivisessa valossa. Kansallinen sinänsä ei ole ongelma. Ongelmalliseksi se muodostuu silloin, kun metodologinen nationalismi alkaa johdattaa tutkimusta tavalla, joka on sokea muille merkittävälle muuttujille, kategorioille ja vaikuttaville kehyksille (mm. Martikainen 2009; Amelina ym. 2012; Grönstrand ym. 2016; Pollari ym. 2015). Tämä on myös eettinen kysymys, kuten maahanmuuttotutkija Tuomas Martikainen (2009, 4) muistuttaa, sillä metodologinen nationalismi luonnollistaa kansalliset asiointilat normaaleiksi (ks. myös Wimmer & Glick Schiller 2002; Amelina ym. 2012; Amelina & Faist 2012).

Väitöstutkimukseni yhtenä keskeisenä juonteena on ollut kansallisen kriittinen tarkastelu niin osana uuden ylijarjaisen kirjallisuuden vastaanottoon liittyvää tutkimusaineistoa kuin tutkimusprosessini edetessä osana tutkimukseni ja kirjallisuudentutkimukseen sisäistynyttä kirjallisuuden hahmotustapaa. Vaikka tutkimukseni alkuvaiheessa en ollutkaan tietoinen metodologisen nationalismin kritiikistä siinä laajuudessa kuin keskustelua periaatteessa jo käytiin yhteiskuntatieteissä, tulin omalla tutkimusaiheellani valinneeksi tien, joka johti pohtimaan kansallisen heijastumista ei pelkästään kirjallisuuden määrittelyyn ja kanonisointiin, vaan myös omaan tutkimukseeni (artikkeli V). Suomalaisen kirjallisuuden tutkimuksessa kansallinen ja sen tutkimus ovat olleet keskeisiä teemoja ja myös keskustelua kansallisen vaikutuksesta kirjallisuudentutkimukseen, etenkin kirjallisuushistoriaan ja kanonisointiin, on käyty eri yhteyksissä, joskaan tätä ei ole eksplisiittisesti liitetty keskusteluun metodologisesta nationalismista (ks. kuitenkin Grönstrand ym. 2012; Pollari ym. 2015; Grönstrand ym. 2016).

2.2 Metodologisen nationalismin heijastumia kirjallisuudentutkimuksessa

Kansallinen paradigma on vaikuttanut monin tavoin myös kirjallisuudentutkimuksen lähestymistavoissa ja maailmankuvassa (mm. Fishkin 2005; Jay 2010; Pollari ym. 2015; Grönstrand ym. 2016). Yksi keskeisimpiä seurauksia on kirjallisten kulttuurien jakautuminen kansallisvaltioiden rajoja myöten: puhutaan esimerkiksi suomalaisesta kirjallisuudesta. Tämä kieli modernia hallinneen nationalistisen maailmanhahmottamisen tavan heijastumisesta myös kirjallisuuteen. Kirjallisen kulttuurin ylijärjestyksen tarkastelevan tutkimushankkeemme yhteisartikkelissa muistutamme, miten kansallinen kehys on jättänyt jälkensä myös kirjallisuuden perinteeseen jakoon yliopistolla ja tutkimuksessa: kirjallisuutta opetettiin pitkään Suomesakin, ja edelleen opetetaan Helsingin ja Turun yliopistoissa, kotimaisen ja yleisen kirjallisuuden oppiaineisiin jaettuna (Pollari ym. 2015).⁵¹ Nykyinen tapa hahmottaa kirjallisuudet kansallisina kenttinä ei suinkaan aina ole ollut vallalla, vaan käsitykset kirjallisista kulttuureista ovat eläneet historian vaiheissa Euroopassa. Kansallisvaltioihin ja kansalliseen sitoutunut tapa jäsentää kirjallisia kulttuureja kytkeytyy vahvasti juuri 1800-luvun nationalismiin ja romantiikkaan, jolloin kirjallisuutta alettiin tarkastella kansakunta ja kansallinen kieli sen perusyksikkönä. Aiempi klassismin käsitys oli, että on olemassa yksi antiikin traditiota jatkava (länsimainen) kirjallisuus. Uusi lähestymistapa tuotti eri maiden tai eri kielialueiden kirjallisuushistorioita, kuten vaikkapa Ruotsin tai Suomen kirjallisuuden historioita. (Saari- luoma 1989, 14–15; Nummi 1997, 20; Meltzer 2009.)

Suomessa kirjallisuus ja kansallinen ovat olleet vahvasti toisiinsa kytkeytyneitä. Niiden yhteiselämää on pidetty ”läpikuultavana ja luonnollisena”, kuten Jyrki Nummi (1997, 11) kuvaa. Nationalistinen ajattelu kytkeytyi erottamattomasti kirjallisuuteen suomalaiskansallisen identiteetin⁵² ja kansakunnan⁵³ rakentamisen projektissa aina 1800-luvun puolivälistä asti, jolloin kansakunnan kirjoittaminen

⁵¹ Erilaiset kirjalliset instituutiot, Suomen Kirjailijaliiton lisäksi vaikkapa Finlandia-palkinto, kytkeytyvät kansalliseen: palkinto käyttää kansallisen kategorian, millä on merkittävä rooli kirjallisuuden markkinoinnissa, myynnissä ja kanonisoinnissa, ja tulee samalla vahvistaneeksi kulttuurista entiteettiä nimeltään ”suomalainen kirjallisuus” (Pollari ym. 2015).

⁵² Eurooppalaiseen keskusteltuun 1900-luvun puolivälissä tullut käsite ”kansallinen identiteetti” on sen nykymerkityksissään moderniin aikakauteen liittyvä ilmiö. Se tarkoittaa ensisijaisesti joko valtion identiteettiä, kansan tai kansakunnan identiteettiä tai yksilön identiteettiä. (Pakkasvirta & Saukkonen 2005, 91, 98.)

⁵³ Sanakirjat nostavat kansan määritteiksi kulttuurin, kielen, hallinnon, valtion, alueen, sosiaalisen aseman ja määrän, ja näistä kukin rakentaa kansan eri tavoin. Kansan merkityspeheeseen kuuluu myös sana ”kansakunta”, jolla tavallisesti on viitattu mm. valtiollisesti itsenäisiin kansoihin. (Ruuska 2005,

alkoi osana kansallisen tietoisuuden heräämistä ja taide-elämä kietoutui kansallisuusaatteen ja kielipolitiikan ympärille (mm. Nummi 1997; Sevänen 1998, 270–371; 2013; Saukkonen 2013, 93–114; Jokinen 2013, 162). Esimerkkinä mainittakoon vuonna 1875 ensin ruotsiksi ja seuraavana vuonna suomeksi ilmestynyt Topeliuksen *Maamme*-kirja, jota Pasi Saukkosen (2013, 98) mukaan voi pitää suomalaisen kansakunnan rakentamisen merkittävimpänä teoksena, johon on viitattu vielä 1900-luvun lopun keskusteluissa suomalaisen kansakunnan identiteetistä. Nationalismin ja kirjallisuuden kytkeytymisen seurauksena myös kirjallisuushistoriat ja kirjallisuuskäsitys suomalaistuivat ja suomenkielistyivät – kansallinen siis heijastui vahvasti myös kirjallisuuden kanonisointiin. Sittemmin kansallinen on historiallisen ja esteettisen ohessa vaikuttanut, ohjannut ja kontrolloinutkin kirjallisuushistorioita ja kirjallisuuden kanonisointia (Laitinen 1980, 41).

Eri yhteyksissä on todettu vanhimpien kirjallisuushistorioiden olleen kertomuksia kansallisen identiteetin löytymisestä ja vahvistumisesta (Varpio 1999, 8; Varpio 1986, 65–66; Hosiaislouma 2013). Keskittyessään kansalliseen edustavuuteen ja merkitykseen kirjallisuushistoriat tulivat samalla peittäneeksi näkyvistä eri traditioiden välisiä vaikutussuhteita ja sisäisiä eroja (Grönstrand ym. 2016). Lasse Koskela (2014) lausuu saman ajatuksen arviossaan *Suomen nykykirjallisuus 1–2:sta* sivutessaan kirjallisuushistorioiden kirjoittamisen perinnettä. Hän kirjoittaa, että kirjallisuudenhistoriaan on tullut Suomessa valituksi ”se kaunis, joka mukaan on ideologisista syistä haluttu”. Nationalistisen ideologian käsitteellistä ilmenemismuotoa hän kuvaa ironiseen sävyyn: ”Jotenkin tuohon tapaan lienee ajatus kulkenut siihen aikaan, kun kirjallisuushistorian kirjoittamista ohjasi meilläkin kansallisuusaate – tuo kuuluisasti muuntuvainen käsite (’meidän kansallisuusaate, muiden nationalismi’).”⁵⁴

Ruuskan mukaan suomalaisella nationalismilla voidaan viitata suomalaisen kansakunnan rakentamiseen, jossa yhtäältä kansa näyttäytyy yksimielisenä ja yksi-

197–201.) Kansaa koskevat käsitykset voidaan kiteyttää romanttiseen ja liberaaliin, joista ensimmäisessä kansan kriteerinä pidettiin kieltä ja toisessa kansa on ymmärretty ihmisryhmäksi, joka ”asuu tietyllä alueella ja kuuluu saman hallitsijan tai lakijärjestelmän alaisuuteen, puhuivatpa he mitä kieltä tahansa”. (Pakkasvirta & Saukkonen 2005, 98–100).

⁵⁴ Suomessa kansakunnan syntyä on käsitteellistetty ”ainutkertaisena ’kansallisen heräämisen’ historiana”, eikä juurikaan nationalismina, kuten suomalaista nationalismia kuvaava Ilkka Liikanen (2005, 222) toteaa.

kielisenä vailla suuria sisäisiä eroja, mutta jossa toisaalta rakentamiseen on sisällynyt myös sisäisiä ristiriitoja ja niiden selvittelyjä.⁵⁵ Modernin aikakauden nationalistinen ajattelutapa on tämän tiedon jatkumoa ja tässä jatkumossa Suomi ja suomalaisuus ovat muotoutuneet ylijajaisissa suhteissa historian vaiheissa. Nationalismin prosessissa kansallisella ja kansainvälisellä on ollut toisiaan edellyttävä suhde, sillä ideologiana nationalismi on edellyttänyt itselleen maailmanlaajuista pätevyyttä mobilisoimalla kansallista erityistä ja pitämällä kansallisvaltiota yleisenä poliittisen organisoitumisen periaatteena. (Ruuska 2005, 193–195.)

Kirjallisuuden kietoutuminen kansallisuusaatteen ja kielipolitiikan ympärille 1800-luvun puolivälissä johti kirjallisuuden kentän jakautumiseen kielellisesti niin suomen- kuin ruotsinkieliseksi, joista molemmissa ajettiin yksikielisyysasiaa. Virallisesta kaksikielisyydestä huolimatta Suomessa on ollut vallalla vahva yksikielisuuden paradigma.⁵⁶ Saukkonen (2013, 103) kuvaakin suomalaisen kielipolitiikan ja laajemmin vähemmistöpolitiikan paradoksiksi sitä, miten symbolisen kansakunnan ytimen on muodostanut suomenkielinen väestö, vaikka Suomi oli kansakunnan rakentamisen alusta alkaen virallisesta kaksikielinen valtio. Vaikka kirjallisuushistorian linjanvedot kielivät vuosien mittaan vakiintuneesta ja vahvasti yksikielisestä ja suomalaistuneesta kansalliskirjallisuuskäsityksestä, on kirjallisuushistorioiden riveiltä ja rivienvälillä luettavissa sitä, ettei suomalaisen tai kansallisen kirjallisuuden määrittelykään ole aina ollut yksiselitteistä. Yhden ensimmäisten kirjallisuushistoriallisien katsausten kirjoittaja on 1800-luvun alkupuolella julkaissut A. J. Hippings, jonka kirjallisuuskäsitys oli avara. Hän tarkoitti suomalaisella kirjallisuudella myös latinaksi ja ruotsiksi Suomessa julkaistuja teoksia. Muutamaa vuosikymmentä myöhemmin 1840-luvulla vaikuttanut kansalliskirjallisuuden käsitteen isänä pidetty J. V. Snellman viittasi termillään selvästi suomenkieliseen kirjallisuuteen. Tämän osoittaa suomalaisia kirjallisuushistorioita läpikäyvä Kai Laitinen, jonka mukaan Snellman rajaa ”Inhemska Litteratur” -tekstissään kansalliskirjallisuuden nimenomaan suomenkieliseksi jopa erikseen huomauttamalla, miten ”kotimainen kirjallisuus” ei merkitse samaa kuin kansalliskirjallisuus. Snellman kuitenkin myöntää, että myös osa ruotsinkielisestä kirjallisuudesta voidaan katsoa ”isänmaan kieleen kohdistuvan valveutuneen tunteen ja kansallista sivistystä tavoittelevien pyrintöjen tuottamaksi”. (Laitinen 1980, 16–17.)

⁵⁵ Sillä voidaan viitata myös 1700-luvun varhaisnationalismiin, jossa esimerkiksi Daniel Jusleniuksen kirjoitukset määrittivät suomalaisuutta metsäläisinä ja soturikansana (Ruuska 2005, 193–195).

⁵⁶ Yksikielisestä paradigmasta ks. Yildizin 2012.

Kuten Snellmanin esimerkki kielii, keskustelua on alusta alkaen käyty siitä, kuuluuko kansalliseen kirjallisuuteen ruotsinkieliset tekstit. Rajanvetoa on käyty myös laajemmin kansallisen ja kansainvälisen välillä. Pertti Karkaman (1994, 61) mukaan kansalliskirjallisuus oli alusta alkaen varsin kansainvälistä ja suomalais-kirjailijat kosketuksissa eurooppalaiseen kirjallisuuteen. Hän toteaaakin kansallisen kirjallisuuden olleen osa muun Euroopan kirjallisuuden kokonaisuutta asiaa intertekstuaalisesta näkökulmasta tarkasteltuna. Kansallisen ja kansainvälisen välillä käytyyn neuvotteluun viittaa Yrjö Varpio (2000, 31) tuodessaan esille sitä keskustelua, joka käytiin vielä itsenäistymisen jälkeen: ”Johtavaksi ajatussuunnaksi muodostui se, että kansainvälisyyteen täytyi suhtautua varovaisesti, painopisteen oli oltava kansallisessa kulttuurissa. [...] Kirjallisuudessa painopisteen siirtyminen kansalliseen suuntaan merkitsi sitä, että keskityttiin kansallisiin perinteisiin ja alettiin torjua ulkomaisia vaikutuksia.” Onkin kiinnostavaa nähdä, että 1800-luvun lopussa on liikuttu erilaisten kirjallisuuskäsitysten välillä, mutta vahva kansallisuusaate ja kansallisen identiteetin rakentamisen prosessi voittivat kertomuksillaan ja vakiinnuttivat käsityksen suomalaisesta kansalliskirjallisuudesta usein miesten kirjoittamaksi,⁵⁷ tyyliiltään realistiseksi suomenkieliseksi kirjallisuudeksi.

Kirjallisuushistorioiden kirjallisuuskäsityksen ”kansallisen” ja ”kansainvälisen” välisessä neuvottelussa on mahdollista nähdä kansalliseen liittyvän neuvottelun lisäksi heijastuvan laajempi Suomen kansallinen historiakulttuuri ja sen ajatukset.⁵⁸ Jalava ja kumppanit (toim. 2013, 11–14) esittävät *Kirjoitettu kansakunta* -teoksessaan sitä, miten historiankirjoituksella oli keskeinen rooli kansakunnan ja tulevaisuuden visioinnissa, sillä kansalle oli luotava yhteinen menneisyys ja oma erillinen identiteettinsä. Kuitenkaan kansallinen viitekehys ei poissulkenut kansainvälistä, eikä kansallista historiakulttuuria tulekaan heidän mukaansa ymmärtää monoliittiseksi esitykseksi menneisyydestä. He luonnehtivat kansallista historiaa areenaksi, jossa yhteisön menneisyydestä, nykyisestä identiteetistä ja tulevaisuudesta käytiin kamppailua, ja toteavat, että ”[v]aikka kansakunnan nationalistisessa rakentamisessa ajatus sen yhteisestä menneisyydestä olikin olennainen, mitään yksimielisyyttä tuon menneisyyden rakennuspuista ei aikalaisten keskuudessa todellakaan vallinnut (ibid. 14).”

⁵⁷ Poikkeuksen tekee Minna Canth, joka on aikansa tunnetuimpia kirjailijoita ja realismin edustajia ja eittämättä tunnetuin suomalainen kirjailijana. Huomionarvoista on, ettei Canth sitoutunut kansallisen yhtenäisyyden tavoitteeseen, vaan pikemminkin kuului yhteiskunnallisia ongelmia keskusteluun nostaneeseen eurooppalaisen realismin edustajiin. (Krogerus 1997.)

⁵⁸ Jalava (ym. toim. 2013, 16–17) muistuttavat, miten historian tutkimus tai muu historiallinen kirjallisuus olivat lähellä toisiaan. Tieto- ja kaunokirjallisuuden tai faktan ja fiktion rajankäyntiä edustavat esimerkiksi sellaiset merkittävät kansalliskirjailijat kuin Zachris Topelius, Juhani Aho tai Väinö Linna.

Jalava ja kumppanit (toim. 2013, 18) luonnehtivat 1800-luvun lopulta sotienväliseen aikaan päättynyttä aikakautta kansallisen historiankirjoituksen ”kultakaudeksi”, joka kyseenalaistui toisen maailmansodan jälkeen. Vastaavasti myös toisen maailmansodan jälkeisessä kirjallisuuden historiassa tapahtui kansallisen kyseenalaistumista. Suomalaisen kirjallisuushistoriallisen tradition on todettu noudattaneen saksalaista kielen ja kansallisuuden yhdistävää ajattelutapaa aina 1960-luvulle saakka, jolloin kirjallisuudenhistorioihin sisällytettiin tasavertaisena suomenruotsalainen kirjallisuus (Saariluoma 1989, 14; Laitinen 1980, 37). Tähän saakka ruotsinkielinen kirjallisuus oli J. L. Runebergin kaltaisia poikkeuksia lukuunottamatta jätetty kirjallisuushistorioiden ulkopuolelle.⁵⁹ Kansallisen identiteetin rakentaminen oli kiistanalaista, kun sotien jälkeisessä Suomessa esimerkiksi 1960-luvun kirjotien on nähty heijastelevan kansallisten arvojen aikakauden päättymistä tai patriottis-nationalistisen arvojärjestelmän uudelleenmäärittelyä (Sevänen 1998, 331–336; Sevänen 2013). Sevänen (1996, 60) toteaa Suomessa ja monissa muissa maissa nationalismin ajatuneen kriisiin toisen maailmansodan jälkeen. Tällä oli vaikutusta myös tutkimukseen, kun uudessa kansainvälisessä tilanteessa useat tieteenalat joutuivat irtautumaan nationalistisesta menneisyydestään tai vähintäänkin rajoittamaan nationalismin merkitystä tutkimusta ohjaavana ideologiana. Tästä huolimatta eräänlainen ”kansallinen linja”, eli tässä tapauksessa kirjailijoiden ja kirjallisuuden kansalliseen tehtävään liittyvät odotukset, ovat nousseet säännöllisesti keskusteluun vielä vuosituhaten vaihteen Suomessa (Jokinen 2013, 162).⁶⁰ Nationalistinen ajattelu, kansallinen kehys, on jättänyt vielä nykyäänkin erottuvia jälkiä kirjallisuudentutkimukseen ja kirjallisuuden hahmottamiseen, ja sen polut kiertyvät myös tieteenalaan sisäistyneeseen ajatteluun.

Tutkimusryhmämme yhdessä kirjoittamassa, suomalaisen kirjallisen kulttuurin yllirajaisuutta ja transnationaalista lähestymistapaa kirjallisuudentutkimukseen hahmottelevassa, *Kansallisen katveesta – Suomen kirjallisuuden yllirajaisuudesta* -teoksen johdannossa toteamme (Grönstrand ym. 2016) kansallisten kirjallisuushistorioiden tarjoavan kuvaavan esimerkin siitä, mitä metodologinen nationalismi on aiheuttanut: jakaessaan kirjallisuuden kansallisiin ja kielellisiin sektoreihin sekä

⁵⁹ Tämä voidaan Laitisen (1980) mukaan nähdä yhtenä merkinä saksalaisen ajattelutavan ylivoimaisen murtumisesta suomalaisessa kirjallisuudentutkimuksessa.

⁶⁰ Leena Kirstinä (2007, 11, 228) kiteyttää suomenkielisen kaunokirjallisuuden kehittäneen kansallista perintöä 1950-luvulle saakka, jolloin se irtaantui nationalismista ja loi uutta kansallista puhetapaa. Kuitenkin 1950-luvun modernismi on nähty kansallisen linjan jatkajana ja sittemmin myös myöhempi kirjallisuus on jatkanut kansallisen käsittelyä.

keskittyessään kansallisesti edustaviin kirjailijoihin ja teoksiin kirjallisuushistorioilla on samalla ollut taipumus olla huomaamatta ylijärjät kirjallisuuden kaltaisia kirjailijoita tai kirjallisia kulttuureja (ks. myös Fishkin 2005; Jay 2010; Pollari ym. 2015). Muu kuin suomeksi tai ruotsiksi (ja saameksi) kirjoitettu kirjallisuus on saanut niukasti tilaa kirjallisuushistoriassa lukuun ottamatta *Suomen nykykirjallisuutta* (Nissilä ja Rantonen 2013). Ylipäättään kirjallisuuden kielellisiin risteys- ja solmu-kohtiin on kiinnitetty kovin vähän huomiota (Grönstrand 2016). Ylijärjät kirjailijat tai kirjallisuudet, sekä monet vähemmistökirjallisuudet, ovat joko kokonaan jääneet kaanoneiden ulkopuolelle tai heidät on liitetty vain yhteen kansalliseen kaanoniin, esimerkkinä ruotsinsuomalainen kirjallisuus, jota pitkään ei mielletty kuuluvaksi Ruotsin eikä Suomen kirjallisiin kaanoneihin (Rantonen & Savolainen 2002, 79). Niin ikään evakko- ja emigranttikirjallisuutta ei ole tarkasteltu tai luettu maahanmuuton, pakolaisuuden, diasporan tai kolonialismin näkökulmasta, vaan teokset on kanonisoitu lähinnä osaksi suomalaista sota- ja evakkokirjallisuutta. Karjalaisuus on kansallisen eheyden nimissä sisällytetty suomalaisuuteen ja kokemus diasporasta on vaiettu. (Artikkeli IV.) Kirjallisuushistoriat ovat olleet sokeita kolonialistisille tendensseille. Esimerkiksi voisi nostaa ikonisen aseman saaneen *Kalevalan*, joka kirjallisuushistorioissa on suomalaistettu ja luettu kansalliseepoksena, eikä sen kansallista narraatiota kyseenalaistavaa ylijärjaisuutta ja monikulttuurisuutta ole juurikaan tuotu esille.⁶¹

Aina kirjallisuushistorian ulkopuolelle jäävän aineksen olemassaoloa ei ole edes tiedetty: vaikkapa tataarien kirjallisuus on kovin tuntematon osa Suomen kirjallisuutta siitä huolimatta, että tataarit ovat julkaisseet lehtiä ja kirjoja omalla kielellään noin 100 vuoden ajan (Bedretin 2011). Myös muuta yksikielisyysihanteesta poikkeavaa kaksi- tai monikielisyyttä on häivytetty eri keinoin (Grönstrand & Malmio red./toim. 2011; Grönstrand ym. 2016; Pollari ym. 2015; Grönstrand 2016; ks. myös Tidigs 2014). Havainnollinen ja ajankohtainen esimerkki on Minna Canthin *Sylvi*-näytelmä, jonka Canth kirjoitti Helsingin Ruotsalaiselle teatterille ruotsiksi. Vuonna 1892 ensiesitetty näytelmä sai suuren suosion, mutta fennomaaneille näytelmän ruotsinkielisyys oli iso pettymys (Tiirakari 1999, 17; Lappalainen 1999, 27). Vuonna 2014 sama näytelmä kiersi Suomea Mikko Roihan ohjaamana kaksikielisenä hybridinä, jossa kunkin henkilöahmon kieli määräytyi pääasiassa näyttelijän äidinkielen mukaan.

⁶¹ Anna-Leena Siikalan (2008; 2012) tutkimukset luovat kiintoisan katsauksen *Kalevalaan* etnografisena projektina ja suhteessa kansallisen rakentamiseen.

Olen tuonut esille kansallisen ja kirjallisuuden toisiinsa kytkeytymistä ja kansallisen kehityksen vaikuttavuutta suomalaisen kirjallisuuden historiassa ja kanonisoinnissa. Viimeisimmät kirjallisuushistoriat ovat tietoisesti pyrkineet irtoamaan kansallisesta ja näkemään kirjallisuuden marginaaleja ja monikulttuurisuutta. Liisa Steinby (2014a, 7–8) toteaa Varpion päätoimittaman, kolmiosaisen *Suomen kirjallisuushistorian* (1999) irtaantuvan radikaalisti perinteisen kirjallisuushistorian linjoilta suuntaan, jossa kirjallisuus nähdään laaja-alaisesti kulttuurisena ja sosiaalisena ilmiönä teossarjan nostaessa esiin kirjallisuuden kansainvälisyyttä ja naisten merkitystä sekä korostaessa viihde- ja lasten- ja nuortenkirjallisuutta. Uusin kirjallisuushistoria, *Suomen nykykirjallisuus 1–2*, kurottelee saatesanoissaan eksplisiittisesti perinteisen kansallisen rajauksen ulkopuolelle, sillä sen näkökulma ei ole toimittajien mukaan enää ”kansallinen, vaan kirjallinen ja laajasti kontekstualisoiva” ja sen todetaan olevan nimenomaan ”keskustelua” kotimaisesta kirjallisuudesta kaikessa moniäänisyydessään (Hallila ym. 2013, 9; ks. Grönstrand ym. 2016). Teoksen kritiikeissä sen yhdeksi ansioksi on nostettu juuri nationalistisesta lähestymistavasta irtaantuminen (esim. Koskela 2014).

Kansallisen kaanonin ulkopuolelle jääneitä kirjallisuuksia ja näkökulmia kirjallisuushistoriaan on 1980–1990-luvulta lähtien nostettu esiin kirjallisuudentutkimuksessa. Tällaisia ovat olleet politiikan ja valta-asetelmien kytkeytyminen historian kirjoittamiseen,⁶² työväenkirjallisuuden historia,⁶³ itseoppineiden kansanhimisten kirjallinen tuotanto,⁶⁴ homo-, lesbo ja queer- näkökulma kirjallisuushistoriaan ja kanonisointiin,⁶⁵ saamelaiskirjallisuus,⁶⁶ saamelaisuuteen kohdistuvien kolonialististen representaatio- ja määrittelytapojen kritiikki,⁶⁷ erilaiset lajityyppihistoriat,⁶⁸ suomalainen kaksi- tai monikielisyys⁶⁹ sekä uusimpana maahanmuuttajataustaisten kirjallisuus.⁷⁰ Ylipäätään viime vuosikymmeninä on ilmestynyt kirjallisuushistoriallisia teoksia, jotka pyrkivät monipuolistamaan kansallista kirjallisuushistoriaa tai kurottelevat kansallisen ulkopuolelle: ”*Sain roolin johon en mahdu*”. *Suomalaisen naiskirjallisuuden linjoja* (1989), *Suomen kirjallisuushistoria 1–3*

⁶² Ks. esim. Rojola 1989; Saariluoma 1989, 11–36; Lappalainen 1990; Varpio 1995, 7–18; Savolainen toim. 1995; Kuorti ym. toim. 2007.

⁶³ Esim. Palmgren 1966; 1983; 1984; Roininen 1993.

⁶⁴ Esim. Makkonen 2002; Laitinen & Mikkola (toim.) 2013.

⁶⁵ Hekanaho ym. 1996; Karkulehto 2007; Carlson 2014; Hyttinen 2014.

⁶⁶ Esim. Hirvonen 1999.

⁶⁷ Esim. Lehtola 1997; vrt. Savolainen 1995, 7–35.

⁶⁸ Tietokirjallisuudenhistoria, Suomenoskirjallisuudenhistoria jne

⁶⁹ Grönstrand & Malmio red./toim. 2011; Latomaa 2011, 40–68.

⁷⁰ Artikkelit IV.

(1999), ruotsinkielisen kirjallisuuden historiaa luotaava *Finlands svenska litteraturhistoria 1–2* (1999 ja 2000), *Pohjois-Suomen kirjallisuushistoria* (2010), *Suomennetun tietokirjallisuuden historia* (2013) ja *Suomen nykykirjallisuus 1–2* (2013). (Grönstrand ym. 2016.)

Samaan aikaan erityisesti 2000-luvun mittaan jälkikoloniaalisen ja ylijaraisen kirjallisuuden- ja kulttuurintutkimuksen näkökulmasta tehty ”toisin kertomisen projekti” on nostanut näkyviin kirjallisen Suomen monikulttuurisuuden historiaa ja sisäisiä eroja sekä samalla hahmotellut ylijarajaista tai transnationaalista lähestymistapaa.⁷¹ Nationalismitutkimukseen uudenlaisia lähestymistapoja ovat viime vuosikymmeninä tuoneet muassa feministinen ja jälkikoloniaalinen teoria. Jälkikoloniaalinen teoria suhtautuu lähtökohtaisen kriittisesti ja uudelleentulkitsevasti eurooppalaiseen diskursiivisiin strategioihin ja huomioi länsimaista historiankirjotusta ideologisen rakenteena (Ilmonen 2011, 6). Nämä myöskin omassa tutkimuksessa läsnäolevat kriittiset lähestymistavat houkuttelevat pohtimaan, kuinka kirjallisuuden kaanonin ulkopuolelle jääneet kirjallisuudet muodostavat kirjallisuushistoriaan aukkoja ja eräänlaisen ”toisen” konstruktion ”meiksi” mielletyn ”kansan” ja ”kansallisen” vastakohtaksi.

Tätä vasten on erityisen huomionarvoista, että Euroopan pohjoisimman ja EU-alueen ainoan alkuperäiskansan eli saamelaiden kirjallisuus on päässyt mukaan uusimpaan kirjallisuushistoriaan *Suomen nykykirjallisuus 1* (Lehtola 2013). Samalla saamelainen kirjallisuus tarjoaa havainnollisen esimerkin siitä, miten kansallinen on kirjallisuuden yhteydessä tärkeä, poliittinenkin kategoria: Suomen, Ruotsin, Norjan ja Venäjän valtion rajojen yli levittäytyvän Saamenmaan alueella asuville saamelaisille⁷² eri saamenkielillä julkaistu kirjallisuus on tärkeä kansallisen ja kulttuurisen identiteetin rakentaja ja äidinkielen ilmaisun mahdollistaja (vrt. Hirvonen 1999). Niin ikään huomionarvoista on, että *Suomen nykykirjallisuuden* toisessa

⁷¹ Koivunen 2012a, 19, ks. myös esim. Helander & Kailo toim. 1999; Hirvonen 1999, 2011; Kuokkanen 1999, 2007; Lehtola 2000a, 2013; Kuortti ym. toim. 2007; Gröndahl 2010; Grönstrand & Malmio red./toim. 2011; Rantonen toim. 2011; Kääpä & Seppälä 2012; artikkeli IV; Lehtonen toim. 2013.

⁷² Nykysaamelaisuutta määrittää saamelaisten asuminen neljän valtion alueella: Sápmi eli saamelaisalue ulottuu Suomeen, Norjaan, Ruotsiin ja Venäjälle. Saamelaisuus vaihtelee laajasti kulttuurisesti, sillä elintavat ja kulttuuripiirteet voidaan jakaa useisiin pienempiin yhteisöihin. Se vaihtelee myös kielellisesti, kun puhuttuja saamen kieliä on kaikkiaan yhdeksän. Saamelaisten yhtenäistymispyrkimyksiin on vaikuttanut ja edelleen vaikuttaa heidän kokemansa assimilaatio ja kolonisaation historia. Saamelaisia on arvioitu olevan yhteensä 70 000–82 000, joista Suomessa 9 000–10 000. On olemassa myös saamelaisuuden marginaaliin paikantuvia, eli sen ulkopuolella olevia ja sen rajamaastoon kuuluvia, henkilöitä. Tällaisia ovat esimerkiksi ns. statuksettomat saamelaiset, jotka polveutuvat saamelaisuudesta, ja joita ei ole merkitty saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. Saamelaisten asemaa on kuvattu diasporiseksi, millä tarkoitetaan saamelaisalueen levittäytymistä neljän valtion alueelle ja suurimman osan saamelaisista asuvan saamelaisalueen ulkopuolella. (Sarivaara 2012: 20, 27–29)

osassa on ensimmäistä kertaa luku myös maahanmuuttajataustaisten kirjailijoiden julkaisemasta kirjallisuudesta Suomessa (artikkeli IV).⁷³

Vaikka edellä manitut kirjallisuushistoriat ja lajihistorialliset tutkimukset purkavat kansallisen asemaa tavassa hahmottaa ja tutkia kirjallisuutta, on niissä vielä nähtävissä jälkiä kansallisen vaikutuksesta eli metodologisesta nationalismista. *Suomen nykykirjallisuus* irrottautuu metodologisesta nationalismista ja nostaa esiin kirjallista ylijärjätystä ja moniäänisyyttä esitellessään muunkielisistä ja vähemmistökirjallisuuksista saamelaisen kirjallisuutta, maahanmuuttajataustaisten julkaisemaa kirjallisuutta, romanikirjallisuutta, suomenruotsalaista kirjallisuutta, queer-kirjallisuutta, suomennoskirjallisuutta, sarjakuvaa ja verkkokirjoittamista. Samalla se tulee kuitenkin jo nimensä puolesta kytkeytyneeksi kansalliseen ja siten vahvistaneeksi kirjallisuuden perinteistä kansallista rajausta. Vaikka kirjallisen aineiston rajausta on kansallista laajempi teoksen esitellessä myös ruotsinsuomalaista kirjallisuutta ja saamelaiskirjallisuutta, jää huomio pääosin valtion rajojen sisään, ja käsittelemättä jäävät useat tämän yhteenvedon luvussa 1.1 ”Uusi ylijärjätystä kirjallisuus 2000-luvun alun Suomessa” esittelemäni ylijärjätystä kirjalliset kulttuurit.

Heijastuma näkyy myös *Pohjois-Suomen kirjallisuushistoriassa*, jossa lähtökohtaisesti kyseenalaistetaan kansallisen kirjallisuushistorian kertomus ottamalla käyttöön vaihtoehtoinen alueellinen rajausta tavoitteena nostaa esiin Etelä-Suomesta syrjäseutuna nähdyn Pohjois-Suomen kirjallisuutta. Johdannossa teos liitetään niihin kirjallisuushistorioihin, jotka ovat moneuttaneet kansallista ja yhtä kirjallisuushistoriaa useiksi historioiksi. Kuitenkin tässäkin yhteydessä kansallinen heijastuu jo teoksen nimessä, josta ilmenee alueellisuuden painottamisesta huolimatta teoksen olevan kiinni Suomen valtion rajoissa. Esimerkiksi saamenkielisen kulttuurin todetaan sijoittuvan useamman kansallisvaltion alueelle, mutta pohjoisuus kuitenkin pakotetaan vain suomalaisvaltiolliseksi pohjoiseksi rajaamalla tarkastelun ulkopuolelle norjalaiseksi mielletty kveenien kirjallisuus ja Suomen ulkopuolella asuvien saamelaisen teksti. (Carlsson ym. 2010, 7–8, 10, ks. myös Grönstrand ym. 2016.)

Kirjallisuushistoriallisessa tarkastelussa näkyy siis viime vuosiin saakka halu jakaa kirjallinen maailma kansallisen ja kansallisvaltiollisen kehikon mukaisesti.

⁷³ Olen mainitun luvun toinen kirjoittaja Eila Rantosen kanssa, eli yksi väitöskirjani artikkeleista on osa kirjallisuushistoriallisia tekstejä ja suomalaisen kirjallisuuden kaanonin muodostusta. Roolimme yhtenä asemaltaan näkyvän kirjallisuushistoriateoksen kirjoittajana ajoittain mietitytti ja tulin pohtineeksi kansallista katsetta kaanonin ja kirjallisen ajankuvan rakentajana sekä itseäni tutkijana ja kirjoittajana erilaisten, kansalliseenkin suhteessa olevien käsitteiden, määrittelyjen ja luonnehdintojen käyttäjänä. Tätä pohdin enemmän tutkimukseni metodologista prosessia reflektioivassa artikkelissani (Nissilä 2016b).

Kansallisen ja sen vaikutuksen ansiokkaasta ja kriittisestä tutkimuksesta huolimatta ajattelen kirjallisuudentutkimuksen hyötyvän metodologisen nationalismin kritiikistä, sillä kansainvälisesti ajankohtainen ja monitieteinen keskustelu tarjoaa väli-keitä tiedostaa ja reflektoida kansallisen erityislaatuista asemaa ja merkitystä kirjallisuuden hahmottamisessa ja tarkastelussa. Kuten tutkimusryhmämme kirjoittamassa yhteisartikkelissa (Grönstrand ym. 2016) tuomme esille, viime vuosikymmeninä Suomessa on enenevässä määrin pohdittu sitä, mitä kirjallisuuden historiallisuus tarkoittaa ja millaisista lähtökohdista kirjallisuushistoriaa pitäisi lähestyä.⁷⁴

Steinby (2014a, 13) ehdottaa elliptistä synteesiä kirjallisuushistorian muotona keinoksi, joka tekee kirjallisuuden historian kirjoittamisen nykypäivänä mahdolliseksi sen tosiasian edessä, että historiallisen katsauksen ulkopuolelle jää aina jotain. Kirjoittajan on hänen mukaansa oltava tietoinen kirjallisuuden ja sen kontekstien loputtomasta moneudesta sekä tarkastelunsa ja kirjallisuushistoriallisen linjan hahmotuksensa konteksti- ja rajausvalinnastaan. Tämän lisäksi kirjallisuushistorioitsijan tulisi tuoda selvästi esille elliptisen synteesinsä peruseräpäätökset ja sisällyttää kirjallisuushistoriaan tätä refleктоivan osuuden. Metodologisen nationalismin kritiikin sekä kansallisen kehyksen edelleen kirjallisuudessa vaikuttavan roolin valossa ajattelen, että kirjallisuutta tarkastelevan on aina oltava tietoinen ja reflektoitava myös kirjallisuuden asettamisesta kansalliseen kehykseen ja kontekstiin. Myös tämän väitöstutkimuksen vastaanoton ja mediatekstien analysointi osoittaa, miten voimallisesti metodologinen nationalismi ohjaa kirjallisen kentän katseita ja kehystää tulkintoja vielä tänä päivänä (artikkeli II; artikkeli III; artikkeli V). Olenaisista metodologisen nationalismin tiedostamisesta ja yllirajaisesta lähestymistavassa ei ole kansallisen mustavalkoinen hylkääminen, sillä kansallisen kategorian tarvitaan tutkimuksessa, kuten seuraavassa luvussa tuon esille. Tärkeää on tiedostaa kansallisen vaikutus ja olla kriittinen sen suhteen, ettei kansallinen ohjaa tutkimusta ja sen rajausta.

2.3 Yllirajaisen lähestymistavan mahdollisuuksia

Viime aikoina myös kirjallisuudentutkimuksen keskusteluissa on voimistuvissa määrin ryhdytty puhumaan postnationalistisista ja transnationaalisista lähestymistavoista sekä kiinnitetty selvästi aiempaa enemmän huomiota erilaisten kansallisten

⁷⁴ Suomalaisen kirjallisuudentutkimuksen kentällä on käyty keskustelua kirjallisuushistorioiden tehtävistä, tavoitteista ja kirjoittamisperiaatteista (esim. Laitinen 1980, 5–6; Saariluoma 1989; Nummi 1997; Hosiaisuoma 2013; Steinby 2014, 6–17).

ja kulttuuristen kategorioiden välisiin suhteisiin. Ensimmäisiä suoranaisesti ”transnationally käänteestä” kirjallisuudentutkimuksen parissa puhuneita ja julkaisseita lienee yhdysvaltalainen kirjallisuudentutkija Shelley Fishkin, joka vuonna 2004 piti esitelmän ”The Transnational Turn in American Studies” American Studies Associationin konferenssissa. Siinä hän käsitteli sitä, miten Yhdysvaltain tutkimus on lisääntyvästi ilmaissut tarvetta nähdä ja tutkia kansallisten rajojen ulkopuolelle jäävää. Puheessaan hän korosti tarvetta ymmärtää myös sitä, miltä kansallinen näyttää kansallisten rajojen ulkopuolisesta perspektiivistä katsottuna. (Fishkin 2005, 20.)

Ilmaisu on käyttänyt myös kirjallisuudentutkija Paul Jay teoksessaan *Global Matters. Transnational Turn in Literary Studies* (2010), jossa hän väittää jopa, että sitten 1970-luvun mikään ei ole uudistanut kirjallisuuden- ja kulttuurintutkimusta samassa määrin kuin transnationalismi. Transnationally käänteen hän sijoittaa aikaan, jolloin vähemmistöjen, monikulttuurisuuden ja jälkikoloniaalisten kirjallisuuksien tutkimus sekä raja- ja diasporatutkimus alkoivat risteämään kasvavan globalisaatiotutkimuksen kanssa. Käänteen taustalla on hänen mukaansa laajempi ja pidempiaikainen prosessi, jossa tutkimuksellinen kiinnostus on siirtynyt samuudesta kohti eroja. Osana tätä prosessia hän näkee 1960-luvun mustien ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksia ajavien ihmisoikeusliikkeiden aktivoitumisen lisäksi monet eroa ja erilaisuutta aina viime vuosiin saakka tarkastelleet sellaiset tutkimussuuntaukset, kuten vähemmistöjen ja monikulttuurisuuden tutkimus, jälkikoloniaalinen tutkimus, rajatutkimus (*border studies*), diasporatutkimus ja maailmankansalaisuuden tutkimus (*cosmopolitanism*). Erityisesti niin dekonstruktio kuin intersektionaalinen lähestymistapa ovat hänen mukaansa siirtäneet kirjallisuudentutkimuksellista kiinnostusta samuuden tutkimisesta erilaisten erojen tarkasteluun. (Jay 2010, 1–2, 17–25.)

Jay (2010, 5) muistuttaa kirjallisuudentutkimuksessa historiallisesti olleen lukuisia erilaisia lähestymistapoja, joissa kirjallisuutta on tutkittu transnationally ssa viitekehyydessä. Niin vertaileva kirjallisuudentutkimus ja jälkikoloniaalinen tutkimus kuin 1990-luvulta lähtien monikulttuurisuustutkimus, rajatutkimus ja diasporatutkimus ovat kaikki hahmotelleet erilaisia transnationally lähestymistapoja kirjallisuudentutkimuksen piirissä. Kirjallisuuden- ja kulttuurintutkimuksessa kansallisen vaikuttavuutta sekä uusien, transnationally lähestymistapojen tarpeellisuutta kirjallisuuksien ja kirjallisten kulttuurien ymmärtämisessä on pohdittu erityisesti jälkikoloniaalisen kritiikin parissa (vrt. Ashcroft 2009). Eurooppa-keskeisyyden kritiikiksi luonnehdittu jälkikoloniaalinen tutkimus kiinnitti alusta al-

kaen huomiota muun muassa kansallisiin identiteetteihin niiden valta- ja alistussuhteiden ja kulttuurien keskinäisen riippuvuuden näkökulmista. Se kiinnitti huomiota myös erilaisiin kaksoistietoisuuksiin, heterogeenisyyteen ja ryhmien sisäisiin eroihin. Jälkikoloniaalinen tutkimus rakentui vahvasti erojen ja erilaisuuden tarkastelun ympärille ja kiinnitti huomiota vaihtoehtoisiin historioihin ja kokemuksiin, mutta se oli kiinnostunut myös tekstien ja kansallisten rajojen yhteyksistä. (Mm. Savolainen 1995, 12–19; Kuortti 2007, 11; Ilmonen 2011, 8; Koivunen 2012a, 19.) Samalla Kaisa Ilmosen (2011, 8) mukaan diasporan, siirtolaisuuden ja paikantumisten problematiikka nousivat keskeisempään asemaan jälkikoloniaalisessa tutkimuksessa. Transnationaalisesti orientoitunut tutkimus on laajemminkin kuin vain kulttuurin- tai kirjallisuudentutkimuksen aloilla ammentanut sellaisista jälkikoloniaalisen kritiikin lähestymistavoista kuin esimerkiksi Avtar Brahmin tunnetusta diaspora-teoriasta tai Gloria Anzaldúan rajateoriasta. Myös Stuart Hallin ideniteetti-teoriaa sekä Homi K. Bhabhalta lähtöisin olevia kolmannen tilan ja hybridin käsitteitä on käytetty transnationaalisesti lähestyvässä tutkimuksessa.

Viime vuosina keskustelua kirjallisuudentutkimuksen irrottautumisesta nationalisesta kehyksestä on jälkikoloniaalisen kritiikin lisäksi käyty erilaisin painotuksin esimerkiksi keskusteluissa maahanmuuttajataustaisten julkaisemasta kirjallisuudesta (mm. Ponzanesi & Merola 2005; D’haen & Goerlandt 2009; Gebauer & Schwarz Lausten 2010), maailmankirjallisuudesta (mm. Rosendahl Thomsen 2008; Damrosch 2014), kansallisten kirjallisuuksien transnationalisuudesta (mm. Seyhan 2001; Fishkin 2005; Giles 2010; Jay 2010; Dixon & Rooney 2013) sekä yksikielisyden paradigman purkamisesta (Yildizin 2012). Shelley Fishkinin mukaan transnationaalisen lähestymistavan myötä kirjallisuudentutkimuksessa huomiota on lisääntyvässä määrin kiinnitetty niihin historiallisiin taustoihin, jotka ovat yhtäältä ihmisten, kansojen ja ajatusten monensuuntaisen liikkuvuuden ja toisaalta tässä prosessissa syntyneiden kielellisten, kulttuuristen ja taloudellisten risteämien taustalla. Lisäksi tarkastelun kohteena ovat rajoja ylittävien kirjailijoiden teosten sekoittumiset sekä ne erilaiset kulttuuriset muotoutumat, jotka on marginalisoitu ja koettu vaikeaksi määritellä niiden ylijärjaisen luonteen vuoksi. Tutkimus on ollut kiinnostunut myös rajaseuduista ja raja-alueista (*borderlands*) maantieteellisenä ja kultuurisena tilana, jossa tällaisia risteymiä tapahtuu. (Fishkin 2005, 21–22, 30–32; Suomessa esim. Kurki ym. toim. 2014.) Transnationaalinen käänne on Paul Jayn (2010, 8) mukaan vaikuttanut myös kirjallisuudentutkimuksessa maantieteellisten tilojen ja erilaisten siirtymien uudelleen kartoittamiseen.

Kuten jo aiemmin mainituista lähestymistavoista saattoi päätellä, kirjallisten tekstien lähiluku ja temaattinen tarkastelu ovat olleet yksi vallalla oleva keino tarkastella kirjallisuuden transnationaalisuutta ja tavoittaa kansallistamisen, toiseuttamisen, vallan, diasporan, identiteettien, muistamisen tai vaikkapa monipaikkaisuuden tekstuaalisia keinoja. Esimerkiksi teoksessaan *Global Matters. The Transnational Turn in Literary Studies* Paul Jay (2010) tarkastelee teoreettisemmän ja kontekstualisoivan osan jälkeen transnationaalista kirjallisuutta globalisaation, nationalismin, kulttuurisen identiteetin ja transnationaalisen maskuliinisuuden näkökulmista. Myös jälkikoloniaalinen kritiikki tai diasporatutkimus ovat kirjallisuudentutkimuksen yhteydessä toimineet useimmiten juuri lähiluvun ja temaattisen tarkastelun lähestymistapoina.⁷⁵ Lähtökohtaisesti kaunokirjallisuuden lähiluku tarjoaa mahdollisuuden tarkastella tekstiä kansallisesta kaanonista irrallaan olevana tekstinä, mutta sen ottaminen ylijärjestyksen tarkastelun avaimeksi on mielestäni ehdollista.

Lähiluku on uskriittiseen kirjallisuudentutkimukseen metodi, jonka alkuperäisenä ajatuksena oli tutkia itse tekstiä, ei sen ympärillä olevia asioita. Teksti siis ymmärrettiin autonomisena, eikä esimerkiksi institutionaalisenä. Uskriitikoiden suhtautumista tekstiin on problematisoitu ja tuotu esille sitä, ettei teksti voi koskaan olla olemassa hermeettisesti suljettuna objektina. Myöhemmin lähilukijat ovat katsooneet kirjoittamisen ja lukemisen olevan merkittäviä tapahtumia laajemmassa kulttuurisessa yhteydessä ja ymmärtävät kirjallisuuden sosiaalisen sitoutuneisuuden, eli suhteen sosiaaliseen kontekstiinsa. Lähiluvun vakiintuneessa muodossa tekstiä ei tule irrottaa sosiaalisesta tai kulttuurisesta kontekstista, vaan sitä tutkitaan aina vuorovaikutuksessa ja suhteessa valittuun kontekstiin. (Laine 2015, 86–89; myös Eagleton 1997, 62.) Tällöin tutkijan varaan jää se, mitkä olennaiset kontekstit hän valitsee tekstin tarkastelulle ja miten hän rajaa ne – tai miten hän ymmärtää kansallisen vaikutuksen tutkimuksessaan. Mikään metodi ei itsessään tarjoa erityisiä metodologisia välineitä kirjallisuuden ja kirjallisen elämän ylijärjestyksen analysointiin ja ymmärtämiseen. Vaikka sinänsä metodi tarjoaisi tekstile tai kirjallisuudelle mahdollisuuden irtaantua kansallisesta kaanonista ja operoida muissa kuin kansallisissa yhteyksissä, lopulta metodi sinänsä ei ole vapaa metodologisesta nationalismista, sillä sitä käyttää aina tutkija. Tulkinta voi metodista riippumatta tapahtua kansallisen kehyksen läpi tai sen puitteissa riippuen siitä, onko tutkija tietoinen kansallisen vaikutuksesta lähestymistapaansa ja tutkimukseensa, vaiko ei.

⁷⁵ Erilaisia tekstin lukemisen metodeja on jo jälkikoloniaalisen kritiikin sisällä lukuisia, esimerkiksi Saidin kontrapunktiivinen lukutapa (Said 1994; Savolainen 2001).

Muita kirjallisuudentutkimuksen lähestymistavallisia keinoja paikantaa kirjallisuutta ja tutkimusta kansallisen ulkopuolelle on esimerkiksi intertekstuaalinen tutkimus tai vertaileva tutkimus (*comparative studies*). Vertailevan tutkimuksen parissa on viime vuosina runsaasti tutkittu globalisaation vaikutuksia kirjallisuuteen ja kirjallisuudentutkimukseen. Perinteisen erikielisten kirjallisuuksien keskinäisiä eroja ja samankaltaisuuksia vertailevan tutkimuksen sijaan se tarjoaa tänä päivänä vaihtoehtoja selkeästi rajattujen kansalliskirjallisuuksien olettamiseksi analyysin lätkökohtina. (Nyqvist & Polvinen 2014, 3; Kaakinen 2014; 62). Sen sijaan, että olisi välttämättä olemassa mitään pelkästään vertailevalle tutkimukselle ominaista metodia tai teoriaa, sen parissa on viime aikoina etsitty sellaisia teoreettisia rinnakkainasetteluja, jotka tuottavat uutta tietoa kirjallisuudesta, kulttuureista ja yhteiskunnista (Steinby 2014b, 13; Nyqvist & Polvinen 2014, 3). Se on käyttänyt esimerkiksi jälkikolonialisen teorian, monikulttuurisuuden ja maahanmuuttajakirjallisuuden tutkimuksen teoreettisia välineitä ja ylittänyt tutkimuksissaan maantieteellisiä, kulttuurisia ja kielellisiä rajoja (Steinby 2014b, 13).

Tavoitellessaan maailmankirjallisuuden ideaa vertaileva tutkimus tulee irtautuneeksi kansallisten kaanoneiden kehyksestä. Ongelmallista mielestäni on kuitenkin se, että käytännössä tutkimus keskittyy kovin rajattuun ja tutkimustradition itsensä maailmanlaajuisesti valikoimaan (käännös)kirjallisuuteen luoden maailmankirjallisuuden kaanonin (vrt. Kaakinen 1994, 64). Tähän kaanoniin monilla pienillä kielialueisiin tai kansallisiin vähemmistökirjallisuuksiin kuuluvilla, esimerkiksi kveeninkielisellä kirjallisuudella, ei käytännössä ole juuri asiaa, siitä huolimatta, että periaatteessa ajatus maailmankirjallisuudesta on rajaton. Vertailevaa tutkimusta tekevä tutkija voi myös olla kovinkin etäällä kyseisestä kulttuurista. Tutkimus pääsee käsiksi moniin tekstuaalisiin merkityksiin ja ylijajaisuuden tekstuaaliin ilmentymiin, mutta kirjallisuuden kulttuuris-yhteiskunnallisen ylijajaisuuden tutkimus jäänee paljolti sen ulottumattomiin (ks. myös Pollari ym. 2015).

Globalisaatiota ja transnationaalisuutta tutkineet ja teoretisoineet ovat eri yhteyksissä toistaneet tarvetta kehittää metodologista välineistöä nimenomaisesti erilaisten transnationaalisten suhteiden ja suhdeverkostojen sekä usein yhtä aikaa eri tilallisuuksien – globaalien, transnationaalisten, kansainvälisen, kansallisen, alueellisen tai paikallisen – tasoilla liikkuvien ilmiöiden tutkimiseen (mm. Sassen 2003, 15; Amelina ym. 2012). Kuten Amelina ja Faist (2012) huomauttavat, yhteiskuntatieteissäkään ei ole olemassa systemaattista ohjetta siihen, miten tutkia transnationaalisesti ja kansallisesta kehyksestä irrallaan. Nationalistisesta paradigmasta irrottautuminen kyseenalaistaa käytössä olleet kansalliseen sidotut näkökulmat ja käsitteet. Tiivistetysti voi todeta, että transnationaalisesti tai ylijajaisesti orientoutunut

tutkimus irrottautuu kansallisesta lähtökohdasta ja kiinnittää huomiota erilaisten kansallisten ja kulttuuristen kategorioiden välisiin suhteisiin (Amelina ym. 2012; Grönstrand ym. 2012). Sen yhtenä keskeisimmistä tavoitteista on epäluonnollistaa (*de-naturalize*) kansallisen käsitettä ja se myös hylkää kansan tai kansallisvaltion tutkimuksen lähtökohdana ja kontekstina (Ameline & Faist 2012; Amelina ym. 2012). On kuitenkin tärkeää huomioida, kuten tutkimusryhmämme kirjoittamassa yhteisartikkelissa (Pollari ym. 2015) muistutamme, että on vaikea kirjoittaa ja jopa ymmärtää kirjallisia kulttuureja ilman kansallista tai kansakuntaa. Kansallinen on edelleenkin yksi merkittävimmistä sosiaalisista, kulttuurisista ja poliittisista kategorioista, joka rakentaa käsitystämme itsestämme ja toisista. Lisäksi tutkijat tarvitsevat käsitteitä, jotka implikoivat kansallisten kirjallisuuksien olemassaoloa. Transnationalista lähestymistapaa kehittäneet tutkijat ovatkin toistuvasti korostaneet sitä, ettei tarkoitus ole hylätä kansallista, vaan sisällyttää tarkasteluun sekä kansallinen että sen yli menevä – sekä lokaali että globaali.

Olen väitöstutkimusprosessini mittaan hahmotellut kirjallisuuden- ja kulttuurintutkimuksen näkökulmasta keskeisiä tutkimuksellisia ratkaisuja, jotka irrottavat tutkimusta kansallisesta lähtökohdasta ja rakentavat ylijärjälä lähestymistapaa eli metodologista transnationalismia kirjallisuudentutkimuksessa. Näitä ovat ensimmäiseksi kansalliselle vaihtoehtoisten kontekstien miettiminen ja käyttäminen tutkimuksessa, toiseksi lähestymistapojen monipuolisuus tutkimuksissa, kolmanneksi kansalliseen sitoutuneiden tutkimuskäsitteiden uudelleenmuotoilu, neljänneksi itsereflektiivisyys eli tutkijaan sisäistyneen metodologisen nationalismin vaikuttavuudesta tietoiseksi tuleminen ja viidenneksi spatiaalisten eli tilallisten tasojen analyttinen tarkastelu. Seuraavaksi avaan näitä tarkemmin.

Kuten jo aiemmissa luvuissa olen tuonut esille, kansalliset rajat ovat keskeisesti kytkeytyneet kirjallisuuden tutkimuksen tapaan jäsentää ja kontekstoida kirjallisuuksia. Shelley Fishkin (2005) ravistelee kirjallisuudentutkijoita kysymällä, miksi sallimme kansallisen ja kansallisvaltioiden rajata tekemäämme tutkimusta, jos kerran valtiolliset rajat eivät enää rajaa meitä ja maailmaamme. Edeltävissä luvuissa olen tuonut esille sitä, miten metodologinen ylijärjälä ohjaa miettimään kansalliselle, kansallisvaltiolle ja kansallisille instituutioille vaihtoehtoisia konteksteja (mm. Amelina ym. 2012, 5). Kuten tähän tutkimukseen sisältyvässä, metodologista prosessiani ja minuun tutkijana sisäistynyttä metodologista nationalismia reflektoivassa artikkelissani (artikkeli V) tuon esille, lähdin väitöstutkimuksessani aluksi osittain itseäänselvästikin tarkastelemaan uutta ylijärjälä kirjallisuutta Suomen maantieteellisiin rajoihin rajautuen. Jouduin kuitenkin miettimään, onko tutkimukseni suomalaisen kirjalliseen elämään perustuva kontekstualisointi

ja rajaus metodologisen nationalismin jälki vai perusteltavissa kysymyksenasettelustani käsin. Toisaalta mietin myös, mitä vaihtoehtoisia konteksteja ja alueellisia rajauksia olisin voinut tutkimukselleni asettaa. Vaihtoehtoiset kontekstit ovat aina tutkimuskohtaisia, mutta näkemykseni mukaan kirjallisuutta on mahdollista tarkastella esimerkiksi suhteessa erilaisiin alueellisuuksiin kuten osana vaikkapa Pohjoismaista kirjallisuutta, lappilaista kirjallisuutta, eurooppalaista kirjallisuutta ja maailmankirjallisuutta, tai suhteessa kieliin, erilaisiin identifikaatioihin ja vaikkapa suhteessa kansallisia ja kielellisiä rajoja ylittäviin kirjallisuuden lajityyppeihin.

Mietin myös, kuinka paljon tulen – ja tulemme tutkijoina – vahvistaneeksi kansallista jakoa tyytyessämme toteamaan jaon olevan olemassa ja todetessamme sillä olevan maailman hahmottumisen ja jäsentymisen kannalta keskeinen merkitys ilman, että käytännössä edes yritämme rajata tai kontekstoida tutkimustamme muulla kuin totutulla eli kansallisella. Näen kuitenkin kansallisvaltion ja kansalliseen perustuvan kontekstoinnin perusteltuna silloin, kun se on tutkimukselle merkityksellinen. Väitöstutkimuksessani olen tutkinut suomalaisen kirjallisen kentän ylijarjaisuuden tai transnationalisoitumisen lisäksi myös kansallista eli suomalaisuutta, joten tutkimukseni rajaaminen Suomeen ja suomalaiseen kirjallisuuteen on tässä mielessä perusteltua siinäkin mielessä, että se tulee Cherniloa (2011, 100) lainatakseni sortuneeksi metodologisen nationalismin ”syntiin” samalla, kun aineistoni kurottee kansallisen ulkopuolelle. Katson, että tutkimukseni on kuitenkin lähestymistävaltaan ja otteeltaan ylijarjaista ja tulee purkaneeksi kansallista osana kirjallista elämää sen kiinnittäessä huomiota kirjallisen elämän ylijarjaistamiseen ja kansalliseksi mielletyn kirjallisuuden varjopaikkoihin ja ylijarjaisuuteen.

Kansallisesti ja etnisesti rajautuneesta tutkimusotteesta eli metodologisesta nationalismista irrottautuminen kyseenalaistaa käytössä olleet kansalliseen sidotut näkökulmat ja käsitteet. Tässä tutkijan itsereflektiivisyys on tärkeää, kuten Amelina ja Faist (2012, 10) toteavat: samalla kun itsereflektiivisyys tekee tutkijan tietoiseksi omista rajoituksistaan, se valottaa erilaisten, myös kansallisten ja etnisten, kategorioiden käyttöä sekä määrittelyvallan muuntumista (ks. myös Martikainen 2009). Tutkimukseni yhteydessä tämä on tarkoittanut jatkuvaa käsitteepohdintaa ja -reflektointia, mitä sanallistan erityisesti väitöskirjani viimeisessä, tutkimusprosessiani reflektoivassa artikkelissa (artikkeli V). Kuten siinä totean, tutkimuksellisesti ajatellen *Auringon asema* oli mitä parhain teos aloittamaan väitöstutkimukseni, sillä romaani kyseenalaisti kansalliseen perustuvia kategorisointeja. Se osoitti, kuinka kurittomia teokset ovat, kun niitä yrittää sovitella sellasiin käsitteellisiin laatikoihin, jotka eivät enää kuvaa muuttunutta kulttuuris-yhteiskunnallista tilaa tai identiteettejä. Samalla tulen artikkelissani omalta osaltani tarjonneeksi Liisa Steinbyn

(2014a, 13) peräänkuuluttaman reflektion elliptisestä synteisistä koskien kirjallisuushistorialuvun eli yhteistyössä kirjoittamaani maahanmuuttajataustaisten julkaisemaa kirjallisuutta käsittelevän kirjallisuushistorialuvun kirjoittamista (artikkeli IV).

Amelina ja Faist (2012) korostavat näkökulmien moninaisuutta osana transnationaalista lähestymistapaa erityisesti tutkimuskysymyksen kontekstoinnin yhteydessä. Heidän mukaansa näkökulmien moninaisuus auttaa tutkimusta olemaan sortumatta vanhanaikaiseen joko–tai-asetelmaan tai globaalin–lokaalin ja kansallisen–kansainvälisen yksinkertaiseen ansaan. Todellisuudessa ihmisillä on heidän mukaansa monenlaisia päällekkäisiä ja intersektionaalisia etnisiä, kansallisia, kielellisiä ja uskonnollisia kytköksiä ja identiteettejä, sekä erilaisia sosiaalisia piirejä, joihin he liittävät itsensä. Tämä identiteettien moninaisuuden ambivalentti luonne on lähtökohta transnationaalille lähestymistavalle. Tutkimusnäkökulmien moninaisuuden ansiosta tutkijan on siis mahdollista huomata ja tarkastella tutkimusaineistosta sellaisia ylirajaisia ulottuvuuksia ja puolia, jotka kapeammalla lähestymistavalla tai kansallisen kehysten läpi tarkasteluna ei tulisi nähdyksi.

Kirjallisuuden kohdalla tämä voisi olla esimerkiksi sen huomioimista, miten kirjailija voi samaistaa itsensä niin kansallisiin kirjailijoihin (ylirajaisen kirjailijoiden kohdalla tyypillisesti kahteen tai useampaan kansalliseen kirjallisuuteen yhtäaikaan), lajityyppiin (esimerkiksi omaelämäkerrallisen romaanin tekijöihin) kuin globaalimpaan kirjailijajoukkoon (vaikkapa diaspora-kirjailijoihin, arabiankielisiin kirjailijoihin). Zinaida Lindén on kertonut olevansa maahanmuuttajakirjailija Suomessa ja identifioituvansa sekä suomenruotsalaiseen että venäläiseen kirjallisuuteen. Tämän lisäksi hänen teoksensa olisivat luettavissa myös osaksi suomalaista kirjallisuutta, ruotsinkielistä kirjallisuutta, venäläistä emigranttikirjallisuutta (vrt. Klapuri 2011), monikielistä kirjallisuutta ja miksei myös osaksi maailmankirjallisuutta. (Artikkeli III.) Vastaavasti saamelaiskirjailija Nils-Aslak Valkeapää voi tarkastella osana transnationaalista saamelaista kirjallisuutta, Pohjoismaista kirjallisuutta, suomalaista kirjallisuutta, norjalaista kirjallisuutta tai alkuperäiskansojen kirjallisuutta (vrt. Pollari ym. 2015).

Yksi transnationalismiin liittyvä metodologinen haaste on erilaisten tilallisuuksien, esimerkiksi globaalin ja paikallisuuden välisen dynamiikan lähempi tarkastelu. Kirjallisissa kulttuureissa erilaiset paikat ja tilat – globaali, transnationaalinen, kansallinen, ylirajainen, jälkikoloniaalinen, diasporinen – sekä alueellisuuksien ja paikallisuuksien monet ulottuvuudet muodostavat monisyisiä ja ylirajaisen kirjallisuuden ymmärtämisen kannalta merkittäviä kietoutumia. Monipaikkaisuuden ja eri-

laisten tilojen analysointi jää kansallisesta lähtökohdasta tapahtuvassa tutkimuksessa usein vähemmälle huomiolle, kun taas metodologinen ylijarajaisuus on kiinnostunut niistä nykyistä kirjallista todellisuutta luonnehtivina (Fishkin 2005, Jay 2010, Dixon & Rooney 2013; vrt. Sassen 2003, Amelina ym. 2012). Kirjallisuudentutkimuksessa onkin hahmoteltu uusia käsitteitä erilaisten liikkuvien, hybridien (*hybrid*) ja diasporisten tilojen sekä kreolisoituneen ja kosmopoliittisen kulttuurin tarkasteluun. Kulttuurien välissä olemista on kuvattu esimerkiksi hybridin kolmannen tilan (*third space*), välissä olemisen (*in-between*), välitilan (*in-betweenness*) tai rajan, rajatilan ja rajamaan (*border, borderland*) käsitteillä. Anssi Paasi (2002, 166) kiteyttää tarvetta ajatella tiloja uudella tavalla: ”Monet tutkijat huomauttavat, että fyysinen sijainti ja territorio – eli lähes ainoa spatiaalinen kehikko, johon kulttuurinen erottelu on perustunut – pitäisi korvata ajatuksella lukuisista päällekkäisistä verkoista. Tämän asetelman kautta myös tutkijat voisivat ymmärtää, että kulttuurien piirteet ja jatkuvuudet eivät ole sidoksissa pelkästään tilaan vaan myös sellaisiin tekijöihin kuin yhteiskuntaluokka, sukupuoli, rotu ja seksuaalisuus.”

Tilallisuuksia tarkastelleen Saskia Sassenin (2003) mukaan tilalliset tasot ovat limittäisiä ja osittain toisiinsa sulautuneita. Monitasoisuus voi olla myös näkymättömissä siten, että jokin asia voidaan esittää yksinkertaisesti vain paikallisena, vaikka siihen olisi kytkeytyneinä myös muita tasoja. Tasojen ja yhteenkietoutumien huomioiminen osana ylijarajista kirjallisuutta mahdollistaa näkemään kirjallisuuden ylijarajaisuutta ja monipaikkaisuutta. Tätä voisi havainnollistaa vaikka johdantoni alun esimerkikirjailija Hassan Blasim, johon kietoutuu erilaisia tilallisuuksia ja kuuluvuuden tasoja aina Tampereen Pispalasta suomalaisen kirjalliseen kulttuuriin, arabiankieliseen kirjallisuuteen ja lopulta maailman kirjallisuuteen. Irakilais-syntyinen Blasim kirjoitti Suomessa asuessaan teoksensa *The Iraqi Christ* arabiaksi globaalisti levittäytyneelle transnationaaliselle arabiankielisellevä lukijayleisölle. Teos käännettiin englanniksi, se otettiin vastaan englanninkielisessä kirjallisessa kulttuurissa ja sittemmin se voitti *The Independent* -lehden kirjallisuuspalkinnon Englannissa. Tämän jälkeen teos käännettiin myös suomeksi ja julkaistiin Suomessa, jossa Blasim otettiin vastaan pispalalaisena maahanmuuttajakirjailijana. (Pollari ym. 2015.) Esimerkkinä erilaisten tilallisuuksien päällekkäisyyksistä ja kietoutumista voisivat olla myös Alexandra Salmela yhtä aikaa sekä suomalaisen että slovakialaiseen kirjalliseen kulttuuriin kuuluvana tai Zinaida Lindén, joka Pietarista Turkuun muuttaneena kirjoittaa ruotsin ja venäjän kielillä kuuluen niin suomenruotsalaiseen, suomalaiseen, ruotsinkieliseen kirjalliseen kulttuuriin kuin venäjänkielisiin emigranttikirjailijoihinkin (Klapuri 2011; artikkeli III).

Spatiaalisten tasojen kautta on mahdollista seurata esimerkiksi kirjan tai kirjailijan liikkumista tai kirjailijan toimijuutta toisinaan etäälläkin toisistaan olevissa transsosaalisissa ja sosiokulttuurisissa tiloissa. Norjalaisen Åsne Seierstadin romanin *Kabulin kirjakauppias* (*Bokhandleren i Kabul* 2002) kirjan liikkumista ja sirkulaatiota materiaalisena kulttuurintutkimuksen näkökulmasta tarkasteleva Hanna Kuusela (2011; 2013) lähestyy kirjaa globaaliin talouteen kuuluvana esiinena, joka liikkuu ja leviää ylikulttuurisesti ja synnyttää paikkakohtaisesti vaihtuvia reaktioita, keskusteluja ja vastaanottoa. Tutkimuksessaan hän seuraa kirjaa transnationaalisisessa verkostossa, joka muodostuu muun muassa teoksen erikielisiä käännöksistä ja käännösten julkaisemisista eri paikoissa eli eri maissa. Näissä erilaisissa kieli- ja paikallisuusyhteyksissä kirja muuttuu, sen muoto ja paratekstit vaihtuvat, millä on merkityksellisiä seurauksia teoksen tulkinnalliseen kehukseen ja vastaanottoon. Tutkimus havainnollistaa sitä, miten muiden hyödykkeiden tapaan kirjat liikkuvat ihmisiä vapaammin, sillä ihmisten kohtaamat rajat ovat globalisoituneessa maailmassa huomattavasti vahvempia kuin hyödykkeiden ja tavaroiden kohtaamat. (Ks. myös Pollari ym. 2015.)

Näitä erilaisia tilallisuuksia vasten oma tutkimuskohteeni eli kirjallinen elämä 2000-luvun alun Suomessa avautuu ylirajaisena tilana, jossa ovat läsnä erilaiset lokaalisuudet sekä kansallinen, transnationaalinen ja globaalit kirjalliset yhteisöt. Tässä tapahtuu deterritorialisaatio, eli käsitys suomalaisesta kirjallisuudesta irrottautuu alueellisesta ja kansallisesta yhteydestään ja liittyy ylirajaiseen. Tutkimusryhmämme yhdessä kirjoittaman, transnationaalista lähestymistapaa kirjallisuudentutkimuksessa pohtivan teoksen johdannossa luonnehdimme transnationaalista lähestymistapaamme ”deterritorialisoivaksi lukutavaksi” (Grönstrand ym. 2016). Toteamme Gilles Deleuzen ja Felix Guattarin filosofisesta tuotannosta⁷⁶ lähtöisin olevan deterritorialisaation viittaavan kysymykseen metodologisen nationalismin ja metodologisen transnationalismin välisestä näkökulmaerosta siten, että metodologinen transnationalismi tarkoittaa kansalliseksi määritellyn kirjallisuuden deterritorialisoimista nationalistisen territorialisuuden sijaan joksikin muuksi, esimerkiksi ylirajaiseksi kirjallisuudeksi. Ylirajaisen ja maahanmuuttajataustaisten kirjailijoiden julkaisemaa kirjallisuutta on kansallisen eli nationalistisen territorialisaation sijaan mahdollista tarkastella yhtä aikaa lokaalina ja globaalina kirjallisuutena, ja kirjallista kulttuuria eräänlaisena ylirajaisena, transnationaalina ja monikielisenä tilana, jossa kirjailijat kuuluvat useisiin eri tavoin ylirajaisiin kirjallisiin

⁷⁶ *Capitalisme et schizophrénie: L'Anti-Œdipe* (1972, *Anti-Oedipus: Kapitalismi ja skitsofrenia, Mitä filosofia on?* 2007).

yhteisöihin. Ylirajainen kirjallinen elämä 2000-luvun alun Suomessa näyttäytyy erilaisten globaalien virtausten kohtaupaikkana (Appadurai 1996) ja transnationaalisenä tilana, jossa kansalliset, kulttuuriset, kielelliset ja muut rajat ovat jatkuvassa muutoksessa ja liikkeessä.

Seuraavaksi teen vielä tiivistyksen kansallisesta kehyksestä irtaantuvasta ylirajaisesta lähestymistavasta sellaisena kuin sen tällä hetkellä ja osana väitöstutkimustani hahmotan. Lisäksi sen jälkeen teen erillisen koonnin tämän tutkimuksen ylirajaiseen lähestymistapaan sisältyvistä tutkimuksellisista teoista. Esitän ylirajaiselle lähestymistavalle kaksi osaa, jotka ovat 1) metodologisen nationalismin tiedostaminen ja 2) ylirajaisuuden tutkiminen:

1. Ensiksi tutkijan on tultava mahdollisimman tietoisesti kansallisen maailmanhahmottamistavan vaikutuksesta niin omassa ajattelussaan ja tutkimuksessaan kuin tieteenalankin käytänteissä, ajattelumalleissa ja lähestymistavoissa. Tämän tiedostamisesta seuraa **a)** kriittinen ote kansallisen kategorian käyttöön sekä **metodologisen nationalismin (itse)reflektiivinen tarkastelu** tutkimuksessa ja **b)** kansalliselle ja kansallisesti rajautuneille yhteiskunnille ja alueellisuuksille **vaihtoehtoisten kontekstien pohtiminen ja käyttäminen**. Lisäksi metodologisen nationalismin tiedostamisprosessista seuraa **c)** **halu** tunnistaa ja analyttisesti **tutkia** kansallisen ulkopuolella tai ulottumattomissa olevaa ja **ylirajaisuutta** osana kirjallista elämää.
2. Ylirajaisen lähestymistavan toinen osa, eli ylirajaisuuden tutkiminen, edellyttää ainakin seuraavia asioita: **a)** Asioiden, kulttuurien ja **maailman hahmottamista uudella tavalla** suhteessa esimerkiksi ylirajaisiin tilallisuuksiin, monipaikkaisuuteen ja liikkuvuuteen. Tämä tarkoittaa erityisesti erilaisten, myös kirjallisesta elämästä hahmottuvien, paikallisuuksien ja (trans)sosiokulttuuristen tilojen näkemistä ja ymmärtämistä. **b)** **Kansalliselle vaihtoehtoisten kontekstien ja rajausten pohtimista ja asettamista** tutkimukselle. **c)** **Uusia käsitteellisiä välineitä** ja ennakkoluulotonta **lähestymistapojen kehittämistä** ylirajaisuuden tutkimiseksi sekä lähestymistapojen monipuolisuutta. Tämä puolestaan edellyttää **c)** tutkijan uteliasta **liikkumista monitieteisellä kentällä** sekä **d)** jatkuvaa ja herkkää **huomion kiinnittämistä kansallisen ulkopuolelle**, esimerkiksi kansallisen katveisiin, sekoittumisiin, paikallisiin ilmentymiin, murtumiin ja liikkeeseen.

Ylirajainen kirjallisuudentutkimus voi olla sekä tekstilähtöistä että yhteiskunnallisesti orientoitunutta, mutta teksteihinkin keskittyessään se on mielestäni aina ja väistämättä maailmallista. Molemmissa tapauksissa, niin tekstilähtöisessä kuin

kulttuurintutkimuksellisessa lähestymistavassa, on tutkijasta riippuen riskinsä jäädä kiinni kansalliseen ja päätyä vahvistamaan sitä. Ja päinvastoin molemmat voivat lähtokohtaisesti olla ylirajaisia asettuen suhteessa muihin kuin kansallisiin rajauksiin ja konteksteihin sekä toisaalta analyttisesti tavoittaa ylirajaisuutta kirjallisuudessa.

Edellistä tiivistystä havainnollistamaan koostan tämän väitöstutkimuksen ylirajaisesta lähestymistavasta nousevat tutkimukselliset teot:

1. Alusta alkaen tutkimukseeni on sisällynyt **metodologian ja** ennen kaikkea **käyttämieni käsitteiden kriittinen pohdinta**. Tämä on liittynyt erityisesti ylirajaisen kirjallisuuden määrittelyyn (artikkeli I; artikkeli II; artikkeli III; artikkeli IV; artikkeli V) ja **uusien käsitteiden luomiseen** (vrt. ylirajainen kirjallisuus, uusi ja vanha ylirajainen kirjallisuus; ks. tämän yhteenvedon luku 1.1; artikkeli V) sekä käsitteiden määrittelyyn (ylirajaisuuden tarkastelu ja määrittely spatiaalisena ja temporaalisena käsitteenä, luku 1.1 ja 1.4). Tämä metodologinen ja käsitteellinen prosessi on minulle ollut merkittävin väylä metodologisen nationalismin tiedostamisessa osana ajatteluaani ja väitöstutkimustani (artikkeli V).
2. **Metodologisen nationalismin pohtiminen ja tunnistaminen** on tutkimuksessani merkinnyt yritystä tulla tietoiseksi kansallisen kehyksen vaikutuksesta niin omassa ajattelussani kuin yritystä ymmärtää sen heijastumisia ja toimintamekanismia kirjallisuuden hahmottamisessa ja kirjallisuudentutkimuksessa (ks. tämän yhteenvedon luku 2.2; artikkeli V). Kuten jo mainittua, tämä prosessi on keskeneräinen ja jatkuu minussa feministisen ja jälkikolonialisen kaltaisten kriittisten suuntausten ylläpitämisen pohdinnan rinnalla.
3. Edellä mainitun ajattelullisen ja tiedostamisen prosessin näkyväksi tekeminen **kirjoittamalla se artikkelin muotoiseksi metodologiseksi reflektioksi** (artikkeli V).
4. **Osallistuminen ylirajaisen metodologian kehittämiseen**, mikä tutkimukseni yhteydessä on tarkoittanut osallistumista tämän väitöskirjakokonaisuuden ulkopuolelle jäävien artikkeleiden kirjoittamiseen yhteistyössä tutkimusryhmämme kanssa (Grönstrand ym. 2012; Grönstrand ym. 2015; Pollari ym. 2016). Se on tarkoittanut myös tämän väitöskirjan metodologian kokoamista ja käsitteellistä ammentamista monitieteisestä keskustelusta (yhteiskuntatiede ja maantiede, globalisaatio- ja transnationaalisuustutkimus, jälkikolonialinen teoria ja feministinen tutkimus) (ks. myös artikkeli V).

5. **Kirjallisen elämän yllirajaisuuden ja yllirajaisten kirjailijoiden näkyväksi tekeminen** (vanha ja uusi yllirajainen kirjallisuus, maahanmuuttajataustaiset kirjailijat ja heidän julkaisemansa kirjallisuus, kirjallisuushistoriallisen luvun kirjoittaminen ja sitä kautta kirjallisuuden kaanonin laajentaminen kansallisen ulkopuolelle) (artikkeli I; artikkeli II; artikkeli III; artikkeli IV). Toiseksi kontekstoin uuden yllirajaisen kirjallisuuden osaksi varhempaa ja kansalliset rajat ylittävää yllirajaista kirjallisuutta, mikä myös on kansallisen katveeseen jääneiden kirjallisuuksien näkyväksi tekemistä (ks. tämän yhteenvedon luku 1.1). Kolmanneksi tuon kirjallisten esimerkkien avulla näkyväksi kirjallisen elämän yllirajaistumista 2000-luvun alun Suomessa (ks. tämän yhteenvedon luku 1.1)
6. **Kansallisen kehyksen vaikuttavuuden analysointi kirjallisessa elämässä** sekä suomalaisen kirjallisuuden ja sen rajojen määrittelyssä. Tätä olen tehnyt uuden yllirajaisen kirjallisuuden vastaanottoa tutkiessani (artikkeli I; artikkeli II; artikkeli III).

3 Johtopäätökset

Artikkeliväitöskirjassani tutkin kirjallisen elämän ylijarajautumista 2000-luvun alun Suomessa. Kysyin, miten globalisaation ja kansainvälisten muuttoliikkeiden myötä monikulttuuristunut ja transnationalisoitunut kulttuuris-yhteiskunnallinen tilanne on heijastunut kirjalliseen elämään. Tutkimuksessa keskityin lähemmin tarkastelemaan neljää ylijarajautista ja maahanmuuttajataustaista kirjailijanaista ja heidän esikoisromansiensa vastaanottoa. Ranya ElRamlyn *Auringon asemalla*, Umayya Abu-Hannan teoksella *Nurinkurin*, Zinaida Lindénin romaanilla *Ennen maanjäritystä* ja Alexandra Salmelan romaanilla *27 eli kuolema tekee taiteilijan* on ollut keskeinen rooli suomalaisen kirjallisuuden uudessa ylijarajautumisessa sekä neuvotteluissa suomalaisesta kirjallisuudesta ja kirjallisuuden siirtymässä kansallisen tuolle puolen.

Tutkimukseni pääkysymyksen jaoin viiteen osakysymykseen, jotka nivoutuivat toisiinsa artikkelikohtaisesti. Nämä kysymykset ovat tiivistetysti seuraavat: 1) Millaista on 2000-luvun alussa ilmestynyt maahanmuuttajataustaisten julkaisema uusi ylijarajautainen kirjallisuus? 2) Millä tavalla uuden ylijarajautaisen kirjallisuuden läsnäolo määrittelee suomalaista kirjallisuutta ja kansallista kirjallista kaanonaa? 3) Miten kirjallisuusinstituutio on vastaanottanut teokset sekä määritellyt ja kanonisoinut uutta ylijarajautista kirjallisuutta? 4) Miksi kirjailijanaisilla on keskeinen rooli suomalaisen kirjallisuuden ylijarajautumisessa? 5) Miten voi tutkia kirjallisuuden ylijarajautisuutta ja purkaa metodologista nationalismia kirjallisuudentutkimuksessa?

Viidessä tutkimusartikkelissa ja yhteenvetoartikkelissa tarkastelin maahanmuuttajataustaisten kirjailijoiden julkaisemaa kirjallisuutta ja teosten vastaanottoa sekä pohdin ylijarajautaisen lähestymistavan mahdollisuuksia kirjallisuudentutkimukselle. Tutkimusartikkeleista olen hahmotellut neljä tutkimukseni metatasolle nousevaa tutkimuksellista tasoa, joilla kirjallisen elämän ylijarajautumisen tarkastelu tutkimuksessani tapahtuu. Olen nimennyt nämä 1) ylijarajautaisen representaation tasoksi, 2) instituution tasoksi, 3) kirjallisuushistorialliseksi tasoksi ja 4) metodologiseksi tasoksi.

Väitöstutkimukseni yhtenä keskeisenä tavoitteena oli pohtia sitä, miten voi tutkia kirjallisuuden ylijarajautisuutta ja erilaisten rajojen yli tapahtuvaa liikettä sekä purkaa metodologista nationalismia kirjallisuudentutkimuksessa (5. tutkimuskysymys). Ensimmäisestä artikkelista lähtien tutkimuksessani on kulkenut mukana ylijarajautaisen lähestymistavan prosessinkaltainen hahmotteleminen sekä käytössä olleiden käsitteiden ja minuun tutkijana sisäistyneen metodologisen nationalismiin itse-

reflektiivinen pohdinta. Metodologinen tarkastelu ja pohdinta operoivat väitöstutkimuksen metatasolla ja tarjoavat viiden artikkelin muotoisen osatutkimuksen muodostamalle tutkimukselliselle kokonaisuudelle ylijarajaisen lähestymistavan rakentaman kontekstin.

Tutkimuksessa muodostuva ylijarajainen lähestymistapa rakentuu ajatukselle siitä, että kansalliseen perustuvat tutkimusmallit eli metodologinen nationalismi on estänyt tutkijoita näkemästä kansallisiin rajoihin sopimattomia ilmiöitä ja asioita (instituution taso, metodologinen taso). Kirjallisuuden kohdalla tämä on tarkoittanut sekä ylijarajaisen liikkuvuuden että kansallisesti, kulttuurisesti ja kielellisesti sekoittuneen, rajojen yli menevän tai välitiloissa olevan ohittamista. Lisäksi se on merkinnyt jopa sokeutta sille, että kirjallinen elämä sisältää, ja on aina sisältänyt, kansallisen katveeseen jäävää. Määritelmällisesti tutkimuksessa rakentuva metodologinen ylijarajaisuus on maailmallisesti orientoitunut lähestymistapa. Se sisältää tiedostavan suhteen metodologiseen nationalismiin ja pyrkii tiedostamaan kansallisen vaikutusta niin tutkimukseen kuin tieteenalan ajatteluun. Monitieteisenä ja erityisesti globalisaatio- ja transnationaalisuustutkimuksesta käsitteelliset välineensä ammentavana se kiinnittää huomiota sekä tekstuaaliseen, että yhteiskunnalliseen eli kirjallisen elämän ylijarajaisuuteen. Ylijarajaisuus viittaa tutkimuksen yhteydessä erilaisten rajojen – niin diskurssiivisten, symbolisten, instituutionaalisten, sosiaalisten, kansallisten, kulttuuristen, kielellisten, etnisten kuin maantieteellistenkin – yli tapahtuvaan liikkeeseen, toimintaan ja sosiokulttuuriseen olemiseen kirjallisessa elämässä. Se horjuttaa, venyttää ja muuttaa olemassaolevia rajoja ja synnyttää kokonaan uusia, sekoittuneita ja monipaikkaisia alueita, tiloja, kulttuureja ja identiteettejä.

Väitöskirjani yhteenvetoartikkelissa olen tarkastellut sitä, miten metodologinen nationalismi kytkeytyy kirjallisuudentutkimukseen ja käsitykseen kansallisesti rajautuneista kirjallisuuksista (metodologinen taso). Osana tutkimukseni metodologista tavoitetta olen hahmotellut väitöstutkimukseen sisältyviä kirjallisuuden- ja kulttuurintutkimuksen näkökulmasta keskeisiä tutkimuksellisia tekoja, jotka irrottavat tutkimustani kansallisesta ja rakentavat ylijarajaista lähestymistapaa. Näitä tutkimuksen ylijarajaiseen lähestymistapaan sisältyviä tutkimuksellisia tekoja ovat tiivistetysti seuraavat: 1. metodologian ja ennen kaikkea käyttämäni käsitteiden kriittinen pohdinta ja määrittely sekä uusien käsitteiden luominen, 2. metodologisen nationalismin pohtiminen ja tunnistaminen, 3. edellisen prosessin kirjoittaminen artikkelin muotoiseksi metodologiseksi reflektioksi, 4. osallistuminen ylijarajaisen metodologian kehittämiseen, 5. kirjallisen elämän ylijarajaisuuden ja ylijarajaisten kir-

jailijoiden näkyväksi tekeminen ja 6. kansallisen kehyksen vaikuttavuuden analysointi kirjallisessa elämässä ja suomalaisen kirjallisuuden ja sen rajojen määrittelyssä.

Tutkimustani on sen alusta saakka luonnehtinut aineiston käsitteelliseen määrittelyyn ja nimeämiseen liittyvä reflektiivinen pohdinta (metodologinen taso). Olen pohtinut maahanmuuttajakirjallisuudeksi nimeämiseen liittyviä ongelmia ja operoinut etenkin yllirajaisen kirjallisuuden käsitteellä, jota olen käyttänyt aineistoni maahanmuuttajataustaisten julkaiseman kirjallisuuden yhteydessä sekä yleiskäsitteenä. Tuodakseni käsitteellisellä tasolla näkyväksi sitä, miten kirjallinen elämä on, ja on aina ollut, yllirajaista ja monikulttuurista, muodostin tutkimusaineistoni kirjailijoita ja heidän kirjallisuuttaan sekä taustoituksessa esiinnostamaani muuta yllirajaista kirjallisuutta kuvaamaan käsitteet ”vanha ja uusi yllirajainen kirjallisuus”. Käsitteellä ”uusi yllirajainen kirjallisuus” olen viitannut 2000-luvulla ilmestyneeseen maahanmuuttajataustaisten kirjailijoiden julkaisemiin teksteihin. Yllirajainen kirjallisuus – niin uusi kuin vanha – on muutakin kuin maahanmuuttajataustaisten julkaisemaa kirjallisuutta, kuten olen kirjallisilla esimerkeillä havainnollistanut. Terminä se viittaa etnisiä, kansallisia, valtiollisia, kulttuurisia ja kielellisiä rajoja moneen suuntaan ylittävään ja rajoja venyttävään, myös kansallisten rajojen sisällä olevaan kirjallisuuteen. Tällaiseen kirjallisuuteen liittyy usein kaksikielisyys ja kirjailijoiden paikantuminen kulttuurien ja kielten väliin.

Uuden yllirajaisen kirjallisuuden ja sen vastaanoton kautta on hahmottunut kuva ”kirjallisesta elämästä” 2000-luvun alun Suomessa. Kirjalliseen elämään ymmärrän sisältyvän niin kirjallisuuden, sen vastaanoton, kirjailijoiden toimijuuden, kirjallisuuskäsitykset, kirjallisuuden kanonisoinnin kuin kirjallisuuden teemat ja tulkinnatkin.

Väitöstutkimus tuottaa uutta tietoa yllirajaisesta kirjallisesta elämästä 2000-luvun alun Suomessa ja maahanmuuttajataustaisten julkaisemasta uudesta yllirajaisesta kirjallisuudesta ja sen vastaanotosta (instituution taso, kirjallisuushistoriallinen taso). Luon tutkimuksessani geneerisen katsauksen yllirajaiseen kirjallisuuteen Suomessa ja esittelen valikoidusti mutta kattavuuteen pyrkivästi maahanmuuttajataustaisia ja muunkielisiä kirjailijoita ja runoilijoita sekä heidän teoksiaan (tutkimuskysymys 1; yllirajaisen representaation taso, kirjallisuushistoriallinen taso). Olen tutkimuksessa rekonstruoinut maahanmuuttajataustaisten kirjailijoiden joukkoa ja kirjallisuutta. 2000-luvun alun mittaan Suomessa on julkaistu lajityypiltään erilaisia tekstejä – runoja, novelleja, romaaneja, omaelämäkerrallisia tekstejä, kolumneja, pakinoita – lähes 90 maahanmuuttajataustaista ja muunkielistä kirjailijaa, jotka ovat tulleet maahamme keskenään hyvin erilaisista taustoista. Väitän, että

suomalainen kirjallinen elämä on yllirajaistunut vuosituhannen alussa ja käsitys kansalliseen kytkeytyneestä suomalaisesta kirjallisuudesta on ollut muutoksessa uuden yllirajaisen kirjallisuuden vaikutuksesta. Olen tarkastellut myös niitä esteitä, joita usein muunkieliset maahanmuuttajataustaiset kirjailijat kohtaavat toimiessaan kirjallisella kentällä 2000-luvun alun Suomessa, sekä niitä erilaisia keinoja, joilla kirjailijat selviytyvät kentällä ja kirjallisina toimijoina (instituution taso).

Keskeistä tutkimuksessa oli maahanmuuttajataustaisten, erityisesti Abu-Hannan, ElRamlyb, Lindénin ja Salmelan julkaiseman, kirjallisuuden vastaanotto. Olin kiinnostunut siitä, miten vastaanotoissa on kanonisoitu ja määritelty suomalaista kirjallisuutta sekä siitä, miten maahanmuuttajataustaiset kirjailijat ovat sijoittuneet kirjalliselle kentälle Suomessa (tutkimuskysymys 3). Uutta yllirajaista kirjallisuutta on laitettu jähmeisiin kategorioihin ja kirjailijoita on toistuvasti ulkomaalaistettu ja etnisoitu maahanmuuttajuutta esille tuoden. Vastaavia piirteitä on esiintynyt maahanmuuttajataustaisten julkaiseman kirjallisuuden vastaanotossa myös Ruotsissa (Gröndahl 2009). Tämä on korostanut kansallisia rajoja ja häivyttänyt teosten kaulokirjallisia ulottuvuuksia. Päätelen, että kirjallisuusinstituutiolla ja tutkijoilla ei ole ollut yksiselitteisiä käsitteellisiä tai teoreettisia välineitä lähestyä tätä hyvin moniulotteista ja monesta syystä hankalasti kategorisoitavaa kirjallisuutta. Vastaanotoissa kirjallisuutta on lähestytty niin temaattisista kuin tekijälähtöisistä näkökulmista ja kirjallisuutta on luonnehdittu maahanmuuttajakirjallisuudeksi, monikulttuuriseksi kirjallisuudeksi, uussuomalaiseksi kirjallisuudeksi ja jälkikolonialiseksi kirjallisuudeksi (instituution taso).

Minua kiinnosti myös se, miksi aineistoni kirjailijanaisilla on ollut niin keskeinen rooli suomalaisen kirjallisuuden yllirajaistumisessa, neuvotteluissa suomalaisesta kirjallisuudesta ja kirjallisuuden siirtymässä kansallisen tuolle puolen (tutkimuskysymys 3, tutkimuskysymys 4). Kirjailijanaiset nousevat esiin kirjallista julkisuutta ja palkintoja saaneina esikoiskirjailijoina, joiden teosten vastaanottojen kautta keskustelua suomalaisesta kirjallisuudesta ja sen rajoista on käyty eri tavalla kuin mieskirjailijoiden kohdalla. Väitän heidän osoittavan, miten erilaiset sukupuoli-, etnisyyden, kansallisen ja kielen rajat kietoutuvat monisyisesti toisiinsa. Pohdin, tarjoaako nimenomaan kansalliset rajat ylittävä intersektionaalinen sukupuoli-positio erityisen tilan puhua kansallisesta ja suomalaisuudesta jopa sitä horjuttaen ja uudistaen (instituution taso).

Tutkimukseni perusteella väitän suomalaisen kirjallisen elämän yllirajaistuneen ja suomalaista kirjallisuutta koskevien käsitysten muuttuneen (tutkimuskysymys 2; instituution taso, kirjallisuushistoriallinen taso). Kirjallisessa elämässä on muuttanut paljon sitten vuosituhannen vaihteen, jolloin tuolloin vielä mediapersoonana

tunnettu Umayya Abu-Hanna sai väsyksiin asti edustaa ”pakolaisia, siirtolaisia, neekereitä” ja toimia peilinä suomalaisille (Abu-Hanna 1999; 2000, ks. artikkeli I). Tuolloin vuosituhannen vaihteessa ei vielä ollut ilmestynyt Alexis Kouroksen Junior Finlandia -palkitun *Gondwanan lapsien* (1997) lisäksi muita mediahuomiota saaneita maahanmuuttajataustaisten julkaisemia teoksia. Vuosituhannen ensimmäisen vuosikymmenen mittaan teoksia alkoi ilmestyä, ja erityisesti yllä mainitut kirjailijanaiset saivat osakseen kirjallista julkisuutta ja medianostetta. Teoksista julkaistiin kirja-arvioita ja niitä palkittiin erilaisilla kirjallisuus- tai kulttuuripalkinnoilla ja palkintoehdokkauksilla. (Artikkeli III.)

2000-luvun ensimmäinen vuosikymmen on ollut merkittävä maahanmuuttajataustaisten kirjailijoiden ja heidän julkaiseman kirjallisuuden paikantumisessa kirjalliselle kentälle Suomessa. Taidepoliittisesti merkittävää oli kansallisesta irrottautuminen vuosikymmenen lopussa vuonna 2010, jolloin Alexandra Salmelan *27 eli kuolema tekee taiteilijan* Finlandia-palkintoehdokkuus tuli muuttaneeksi palkintoinstituution sääntöjä. Väitän sääntömuutoksen lopulta olevan enemmän symbolinen ele kuin todiste kirjallisen elämän ja taidepolitiikan suurista muutoksista, sillä kirjallisessa elämässä on positiivisista muutoksista huolimatta säilynyt paljon muuttumattomana.

Tutkimukseni kautta avautuva yllirajainen kirjallinen elämä Suomessa sisältää kaksi todellisuutta: Yhtäältä on se näkyvä todellisuus, joka tunnetaan erityisesti medianosteeseen päässeiden kirjailijoiden ja heidän julkaisemiensa teosten kautta. Toisaalta on tuntemattomampi ja näkymättömämpi todellisuus. Edelleenkin ei ole yleisessä tiedossa, että vuosituhannen vaihteen ja alun Suomessa asuu ja on asunut lähes 90 maahanmuuttajataustaista kirjailijaa ja runoilijaa. Moni luulee, ettei Suomessa ole muutamaa teosta lukuunottamatta ilmestynyt niin sanottua maahanmuuttajakirjallisuutta. Kirjallisen elämän realismia on se, että lukuisat maahanmuuttajataustaiset ja muunkieliset kirjailijat kohtaavat suomenkieliselle kirjalliselle kentälle pyrkiessään monenlaisia esteitä (vrt. Talaskivi 2013; Karhunen 2013). He päätyvät tyypillisesti kirjoittamaan ja työskentelemään näkymättömissä ja ilman taloudellisia- tai kielellisiä resursseja tai esimerkiksi ilman pääsyä toistaiseksi vielä suomenkielisyyttä edellyttävän Kirjailijaliiton jäseneksi. (Artikkeli IV; artikkeli V.) Kielikysymykset ovat vielä nykyäänkin erottamaton osa kirjallisuuden, kulttuurin ja politiikan kysymyksiä, minkä vuoksi olisikin tärkeää purkaa käsityksiä suomalaisen kirjallisuuden yksikielisyydestä ja -kulttuurisuudesta ja jakautumisesta yksiselitteisesti valta- ja vähemmistökirjallisuuksiin (Grönstrand & Malmio 2011; Grönstrand 2016). Onkin ajankohtaista kysyä, haluavatko erilaiset kirjallisuusinstituutiot

muuttaa ja päivittää käsityksiään suomalaisuudesta ja suomalaisesta kirjallisuudesta sekä omalta osaltaan purkaa käsityksiä suomalaisen kirjallisuuden yksikielisydestä.

Odotukset kirjallisella kentällä niin sanottua maahanmuuttajakirjallisuutta kohtaan ovat olleet suuret ja tulevat ehkä heijastelleeksi sellaisia kirjallisuuselämän fantasiaita, joissa maahanmuuttajataustaisten odotetaan värittävän kansallista kirjallista kulttuuria kirjoittamalla Zadie Smithin *Valkoisten hampaiden* (2000, *White Teeth* 2000) tai Jonas Hassen Khemirin *Ajatussulttaanin* (2004, *Ett öga rött* 2003) kaltaisia kansainvälistä huomiota saaneita romaaneja. Jos ennen Suomessa odotettiin ”maahanmuuttajaromaanin” ilmestymistä (vrt. artikkeli III), vaikuttaa nyt, kun maahanmuuttajataustaisten julkaisemaa kirjallisuutta on ilmestynyt, siltä, että odotetaan ”suurta maahanmuuttajaromaania”. Tämä lausuttiin ääneen Ylen televisioimassa Helsinki Lit -kirjallisuusfestivaalin kirjallisuuskeskustelussa, jossa kaksi kustantajan edustajaa keskusteli toimittajan kanssa maahanmuuttajakirjallisuudesta Suomessa ja toimittaja kysyi, että ”Eiks tällä hetkellä vähä ooteta sellaista suurta maahanmuuttajaromaania?” (Yle Areena 23.5.2015). Tämän tulkitseen olevan eräänlaista ajattelematonta koodipuhetta, joka tuottaa vanhoja käsityksiä kansallisesta kirjallisuudesta ylläpitävää diskurssia, jossa maahanmuuttajataustaisia kirjailijoita tullaan marginalisoineeksi ja ohittaneeksi. Toisaalta on myös huomioitava, ettei maahanmuuttajakirjallisuutta ole aiemmin tutkittu tässä laajuudessa, joten yleinen tieto uudesta ylirajaisesta kirjallisuudesta on ollut hajanaista ja akateemienkin tutkittu tieto muutamien julkaistujen artikkelien varassa.

Paradoksaalisesti mainittua keskustelua edelsi festivaali-ohjelmassa tuoretta kansainvälistä huomiota eli *The Independent* -lehden kirjallisuuspalkinnon saaneen Hassan Blasimin puheenvuoro, jossa aiemmin kuvaamani kirjallisen elämän kahden todellisuuden ristiriita kiteytyi: Blasimin tehtävänä kirjallisuusfestivaaleilla ei ollut keskustella kirjallisuudesta tai toimia kirjailija-asiantuntijana, vaan antaa arabiaksi lukunäyte *Irakin Purkkajeesus* -kokoelmansa novellista. Ennen luentaansa hän ohjelmasta poiketen suuntasi suorapuheista kritiikkiä suomalaista kirjallista eliittiä ja mediaa kohtaan sanoen, ettei maahanmuuttajakirjailijoista olla kiinnostuneita ennen kuin he menestyvät. Hän myös koki tulleen festivaali-ohjelmassa sivutetuksi kirjailijana ja asiantuntijana (Ahola 2015).

Väitöstudium osoittaa, miten uusi ylirajainen kirjallisuus on horjuttanut käsitystä kansallisesta kirjallisuudesta ja kansallisen päälle rakentunutta kirjallista kaanonista myös Suomessa, sillä se tulee jo lähtökohtaisesti ylittäneeksi ja kyseenalaistaneeksi kansallisia, kulttuurisia, etnisiä ja kielellisiä rajoja (tutkimuskysymys 2). Uuden ylirajaisen kirjallisuuden kautta tarkasteltuna suomalainen kirjallinen

elämä näyttäytyy ylirajaisena ja monikielisenä tilana, jossa kirjailijat voivat samanaikaisesti kuulua useisiin transnationaaleihin ja ylirajaisiin kirjallisiin yhteisöihin, paikalliseen kirjalliseen elämään tai kirjallisiin kulttuureihin ja kansallisiin kirjallisuuksiin. Kirjallisuudentutkijat ovat käyneet keskustelua siitä, miten hyödyllistä on ajatella kirjallisuutta kansallisena instituutiona ja miten taas kielen kautta toteutuvana diasporisena tai transnationaalina instituutiona (Huttunen 2013, 247; ks. myös Hutcheon 2003). Kuten suomalaisen kirjallisen elämän tarkastelu osoittaa, kirjalliset kulttuurit, josko kansalliset kulttuuritkaan, eivät ole suljettuja ja tarkkarajaisia entiteettejä. Väitöstutkimukseni kautta avautuva ylirajainen kirjallinen elämä 2000-luvun alun Suomessa näyttäytyy erilaisten globaalien virtausten kohtauspaikkana (Appadurai 1996) sekä monikielisenä, monipaikkaisena ja transnationaalisena tilana, jossa kansalliset, kulttuuriset, kielelliset ja muut rajat jatkuvasti muuttuvat ja liikkuvat.

Lähdeluettelo

- Abu-Hanna, Umayya 1999: Ulkomaalaisena Suomessa. Esitelmästä Jyväskylässä 9.4.1999 <http://www.finnica.fi/seminaari/99/luennot/hanna.htm> Tarkistettu 25.8.2015.
- Abu-Hanna, Umayya 2000: Entinen etninen? *Naistutkimus* 4/2000, 48–50.
- Ahola, Suvi 2015: Hassan Blasim sätti suomalaisia: ”Vasta kun olen saanut kansainvälistä menestystä, minut on huomattu”. *Helsingin sanomat* 23.5.2015.
- Ahvenjärvi, Kaisa 2005: Mistä päin olen poissa: saamelaisen identiteetin kysymyksiä Rauni Magga Lukkarin lyriikassa. *Avain* 2/2005, 66–77.
- Ahvenjärvi, Kaisa 2012: ”Minkähänlainen se oikea saamelaisnainen on”. Dekolonisaatio ja identiteettineuvottelu saamelaisessa nykyrunoudessa. Teoksessa Siru Kainulainen, Karoliina Lummaa & Katja Seutu (toim.) *Työmaana runous. Runoudentutkimuksen nyky-suuntauksia*. Helsinki: SKS, 192–222.
- Ahvenjärvi, Kaisa 2013: Äitimyyttejä ja äitisubjekteja. Sukupuolen ja kansallisuuden representaatio saamelaisessa lyriikassa. *Kulttuurintutkimus* 30: 4 (2013), 16–30.
- Airaksinen, Jaana & Ripatti, Tuula (toim.) 1999: *Rotunaisia ja feministejä*. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, Pertti 1999: Nationalismi, kansakunta ja yhteiskunta. Teoksessa Pertti Alasuutari & Petri Ruuska *Post-Patria? Globalisaation kulttuuri Suomessa*. Tampere: Vastapaino, 31–52.
- Alasuutari, Pertti & Ruuska, Petri (toim.) 1998: *Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti*. Vastapaino: Tampere.
- Alasuutari, Pertti & Ruuska, Petri 1999: *Post-Patria? Globalisaation kulttuuri Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- Amelina, Anna & Faist, Thomas 2012: De-naturalizing the national in research methodologies: key concepts of transnational studies in migration. *Ethnic and Racial Studies* Volume 35, Issue 10, 2012, 1–18. http://www.uni-bielefeld.de/tdrc/ag_comcad/downloads/de_naturalizing_the_national.pdf Tarkistettu 18.11.2015.
- Amelina, Anna, Nergiz, Devrimsel D., Faist, Thomas & Glick Schiller, Nina (eds.) 2012: *Beyond Methodological Nationalism. Research Methodologies for Cross-Border Studies*. New York: Routledge.
- Anderson, Benedict 2007: *Kuvitellut yhteisöt. Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua*. Tampere: Vastapaino.
- Appadurai, Arjun 1996: *Modernity at Large. Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Appadurai, Arjun 2002: *Globalization* (edited volume). Durham, NC: Duke University Press.
- Ashcroft, Bill 2009: Beyond the Nation: Post-Colonial Hope. *The Journal of the European Association of Studies on Australia*, Vol.1. 2009, 12–22.
- Beck, Ulrich 1999: *Mitä globalisaatio on? Virhekäsityksiä ja poliittisia vastauksia. (Was ist Globalisierung?, 1997)*. Suom. Tapani Hietaniemi. Tampere: Vastapaino.
- Beck, Ulrich 2003: Toward a New Critical Theory with a Cosmopolitan Intent. *Constellations* Volume 10, no 4, 2003, 453–468. <http://www.public.iastate.edu/~carlos/607/readings/beck.pdf> Tarkistettu 25.8.2015.

- Beck, Ulrich 2006: *Cosmopolitan Vision*. Cambridge: Polity Press.
- Bedredin, Kadriye 2011: Suomen tataarit kielellisenä ja kulttuurisena yhteisönä. Teoksessa Heidi Grönstrand & Kristiina Malmio (red./toim.) *Både och, sekä että: Om flerspråkighet / Monikielisydestä*. Helsingfors: Schildts, 152–178.
- Bhabha, Homi K. 1989: Hybridity, or the Production of Cultural Meaning. Teoksessa Erkki Vainikkala & Katarina Eskola (toim.) *Literature as Communication*. Publications of the Research Unit for Contemporary Culture 18. University of Jyväskylä.
- Bhabha, Homi K. 1990: Introduction: Narrating the nation. Teoksessa *Nation and Narration. Toimittanut Homi K. Bhabha*. Routledge, London & New York, 1–7.
- Bhabha, Homi K. 1994: *The Location of Culture*. London & New York: Routledge.
- Bryceson, Deborah Fahy & Vuorela, Ulla (toim.) 2002: *The Transnational family. New European Frontiers and Global Networks*. Oxford: Berg.
- Carlson, Mikko 2014: *Paikantuneita haluja. Seksuaalisuus ja tila Christer Kihlmanin tuotannossa*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 114. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/44919/carlson-nk-2014-05-08.pdf?sequence=1> Tarkistettu 25.8.2015.
- Carlsson, Sinikka, Huhtala, Liisi, Karkulehto, Sanna, Leppihalme, Ilmari & Märsyaho, Jaana (toim.) 2010: *Pohjois-Suomen kirjallisuushistoria*. Helsinki: SKS.
- Chernilo, Daniel 2006: Social Theory's Methodological Nationalism. Myth and Reality. *European Journal of Social Theory* 9(1), 5–22.
- Chernilo, Daniel 2010: Methodological nationalism and the domestic analogy: classical resources for their critique. *Cambridge Review of International Affairs*, Volume 23, Number 1, March 2010, 87–106.
- Chernilo, Daniel 2011: The critique of methodological nationalism: Theory and history. *Thesis Eleven* 106(1), 98–117.
- Conrad, Sebastian & Randeria, Shalini 2002: Einleitung. Geteilte Geschichten – Europa in einer postkolonialen Welt. Teoksessa Sebastian Conrad & Shalini Randeria (toim.) *Jenseits des Eurozentrismus: Postkoloniale Perspektiven in den Geschichts- und Kulturwissenschaften*. Frankfurt: Campus Verlag, 9–49.
- Dahl, Rita 2008: Mahdollisimman monenlaisia ääniä. Goethe-instituutti. <http://www.goethe.de/INS/fi/hel/acv/lit/2008/fi3290545.htm> Tarkistettu 25.8.2015.
- Dahl, Rita 2009: Maahanmuuttajat osana suomalaista kirjallisuutta. *Arsis* 1/09, 7–9.
- Damrosch, David (toim.) 2014: *World Literature in Theory*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Davydova, Olga 2009: *Suomalaisena, venäläisenä ja kolmantena. Etnisyysdiskursseja transnationaalissa tilassa*. Joensuun yliopiston julkaisuja 57. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Davydova, Olga 2010: Suomalaisena, venäläisenä ja kolmantena. Etnisyysdiskursseja transnationaalissa tilassa. *Elore* vol. 17 1/2010, 101–107.
- Deleuze, Gilles & Guattari, Felix 2007: *Anti-Oidipus : kapitalismi ja skitsofrenia*. Suomentanut Tapani Kilpeläinen. Helsinki: Tutkijaliitto.
- D'haen, Theo & Iannis Goerlandt (toim.) 2009: *Literature for Europe?* TEXTXET: Studies in Comparative Literature, 61. Amsterdam: Rodopi.

- Dixon, Robert & Brigid Rooney (toim.) 2013: *Scenes of Reading: Is Australian Literature a World Literature?* Imprint: Australian Scholarly Publishing.
- Domokos, Johanna 2011: *Sámi cultural and intercultural conjunctions*. Specimina Fennica XVI. Uralisztikai Tanszék. Savaria.
- Domokos, Johanna 2013: On the ecology of cultural interference Examples from Nordic and Saami literature. Teoksessa Ritva Hartama-Heinonen & Pirjo Kukkonen (toim.) *Inter Acta Translatologica Helsingiensia* (ATH) Vol 2. Nordica, Swedish Translation Studies. Helsinki: University of Helsinki, 13–24.
- Domokos, Johanna (toim.) 2014: *Invasion paradises. Lesebuch über die Möglichkeiten, Finne zu sein*. Budapest: Pluralica.
- Domokos, Johanna (tulossa): Between implicitly and explicitly multicultural. Theoretical and methodological considerations on the basis of the Finnish literary field.
- Eagleton, Terry 1997: *Kirjallisuusteoria. Johdatus*. Tampere: Vastapaino.
- Ekman, Michel (red.) 2014: *Finlands svenska litteratur 1900–2012*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland; Stockholm: Atlantis.
- Elmgren, Ainur 2014: Finlandiyä Tatarları Suomen tataarit – ”Salainen aseemme”. Luentodiati. https://www.academia.edu/5990361/Finlandiy%C3%A4_Tatarlar%C4%B1_Suomen_tataarit_-_Salainen_aseemme_Tarkistettu_4.1.2016.
- Epple, Angelika 2012: The Global, the Transnational, and the Subaltern: The Limits of History beyond the National Paradigm. Teoksessa Anna Amelina, Thomas Faist, Devrimsel D. Nergiz (toim.) *Beyond Methodological Nationalism. Research Methodologies for Transnational Studies*. London: Routledge, 241–76.
- Faist, Thomas 2010: Diaspora and transnationalism: Ehat kind of dance partners? Teoksessa Rainer Bauböck & Thomas Faist (eds.) *Diaspora and Transnationalism. Concepts, Theories and Methods*. IMISCOE Research. Amsterdam: Amsterdam University Press, 7–34.
- Fishkin, Shelley Fisher 2005: Crossroads of Cultures: The Transnational Turn in American Studies – Presidential Address to the American Studies Association, November 12, 2004. *American Quarterly* Volume 57, Number 1, march 2005, 17–57. https://muse.jhu.edu/login?auth=0&type=summary&url=/journals/american_quarterly/v057/57.1fishkin.html Tarkistettu 30.3.2015.
- Frank, Sören 2010: Four Thesis on Migration and Literature. Teoksessa Mirjam Gebauer & Pia Schwarz Lausten (toim.) *Migration and Literature in Contemporary Europe*. München: Martin Meidenbauer Verlagsbuchhandlung, 39–57.
- Gebauer, Mirjam & Schwarz Lausten, Pia (eds.) 2010: *Migration and Literature in Contemporary Europe*. München: Martin Meidenbauer Verlagsbuchhandlung.
- Gellner, Ernest 1997: *Nationalism*. New York: New York University Press.
- Giles, Paul 2010: *Transnationalism in Practice: Essays on American Studies, Literature and Religion*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Gordon, Tuula, Komulainen, Katri & Lempiäinen, Kirsti (toim.) 2002: *Suomineitonen hei! Kansallisuuden sukupuoli*. Tampere: Vastapaino.

- Gordon, Tuula & Lahelma, Elina 1999: Kansalaisuus, kansallisuus ja sukupuoli. Teoksessa Pertti Alasuutari & Petri Ruuska (toim.) *Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti*. Vastapaino: Tampere, 251–280.
- Grundström, Elina 2000: TV-kiusattu. *Markkinointi & Mainonta* 4/2000, 24–25.
- Gröndahl, Satu (toim.) 2002a: *Litteraturens gränsland. Invandrar- och minoritetslitteratur i nordiskt perspektiv*. Uppsala Multiethnic Papers 45. Uppsala: Centrum för multietnisk forskning.
- Gröndahl, Satu 2002b: Inledning. Från ”mongakulturell” till ”mångspråkig” litteratur? Teoksessa Satu Gröndahl. (toim.) *Litteraturens gränsland. Invandrar- och minoritetslitteratur i nordiskt perspektiv*. Uppsala Multiethnic Papers 45. Uppsala: Centrum för multietnisk forskning, 11–34.
- Gröndahl, Satu 2002c: Invandrar- och minoritetslitteraturer i Sverige. Från förutsättningar till framtidsutsikter. Teoksessa Satu Gröndahl. (toim.) *Litteraturens gränsland. Invandrar- och minoritetslitteratur i nordiskt perspektiv*. Uppsala Multiethnic Papers 45. Uppsala: Centrum för multietnisk forskning, 35–69.
- Gröndahl, Satu 2005: Kven, Tornedal and Sweden-Finnish Literature at the Turn of a New Millennium. Teoksessa Jenny Fossum Grönn (toim.) *Nordic Voices. Literature from the Nordic Countries*. Nordbok: Oslo.
- Gröndahl, Satu 2007: Identity Politics and Construction of 'Minor' Literatures. Multicultural Swedish Literature at the Turn of the Millenium. *Multiethnica* nr 30 (2007), 21–29.
- Gröndahl, Satu 2009: Multicultural or Multilingual Literature. A Swedish Dilemma? Teoksessa Theo D'haen & Iannis Goerlandt (toim.) *Literature For Europe?* Amsterdam: Textet, *Studies in Comparative Literature* 61, 173–195.
- Gröndahl, Satu 2011a: Erilaisuuden kokemuksesta moniarvoisuuteen – romanien ja matkajien kirjallisuus Pohjoismaissa. Teoksessa Eila Rantonen (toim.) *Vähemmistöt ja monikulttuurisuus kirjallisuudessa*. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 106–131.
- Gröndahl, Satu 2011b: Från språkförbistring till samlevnad. Unga röster i sverigefinsk och tornedalsk litteratur. Teoksessa Heidi Grönstrand & Krstina Malmio (red./toim.) *Både och, sekä että: Om flerspråkighet Monikielisydestä*. Helsinki: Schildts, 224–243.
- Gröndahl, Satu, Hellberg, Matti & Ojanen, Mika 2002: Den tornedalska litteraturen. Teoksessa Satu Gröndahl (toim.) *Litteraturens gränsland. Invandrar- och minoritetslitteratur i nordiskt perspektiv*. Uppsala Multiethnic Papers 45. Uppsala: Centrum för multietnisk forskning, 139–170.
- Gröndahl, Satu & Rantonen, Eila 2013: Romanikirjallisuus perinteiden ja modernin jatkumolla. Teoksessa Mika Hallila, Yrjö Hosiainluoma, Sanna Karkulehto, Leena Kirstinä & Jussi Ojajärvi (toim.) *Suomen nykykirjallisuus 2: Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*. Helsinki: SKS, 72–75.
- Grönstrand, Heidi 2016 (tulossa): Kirjallisuushistoria, kansakunta ja kieli: monikielisyys metodologisen nationalismin haasteena. Teoksessa Heidi Grönstrand, Ralf Kauranen, Olli Löytty Kukku Melkas, Hanna-Leena Nissilä & Mikko Pollari *Kansallisen katveesta – Suomen kirjallisuuden yllirajaisuudesta*. Helsinki: SKS.

- Grönstrand, Heidi & Malmio, Kristiina 2011: Monikielisen identiteetin ja kirjallisuuden iloinen puolustus. Teoksessa Heidi Grönstrand & Kristiina Malmio (red./toim.) *Både och, sekä että: Om flerspråkighet / Monikielisydestä*. Helsinki: Schildts Kustannus Oy, 11–14.
- Grönstrand, Heidi & Malmio, Kristiina (red./toim. 2011) *Både och, sekä että: Om flerspråkighet / Monikielisydestä*. Helsinki: Schildts Kustannus Oy.
- Grönstrand, Heidi, Kauranen, Ralf, Löytty, Olli, Melkas, Kukku, Nissilä, Hanna-Leena & Pollari, Mikko 2012: Irti kansallisesta kehyksestä. (Puheenvuoro.) *Kulttuurintutkimus* 3/2012, 64–66.
- Grönstrand, Heidi, Kauranen, Ralf, Löytty, Olli, Melkas, Kukku, Nissilä, Hanna-Leena & Pollari, Mikko 2016 (tulossa): *Kansallisen katveesta – Suomen kirjallisuuden ylirajaisuudesta*. Helsinki: SKS.
- Haavisto, Camilla 2010: Etninen ja kulttuurinen monimuotoisuus kulttuurijournalismissa. Teoksessa Pasi Saukkonen (toim.) *Kotouttaminen ja kulttuuripolitiikka: Tutkimus maahanmuutosta ja monikulttuurisuudesta suomalaisella taiteen ja kulttuurin kentällä*. Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissektori Cupore, 135–155.
- Hakalahti, Niina 2001: Vierauden ja kaipauksen kudelma. *Kiiltomato* 9.9.2001. <http://www.kiiltomato.net/yousif-abu-al-fawz-taikalintu/> Tarkistettu 4.8.2015.
- Hakalahti, Niina 2002a: Kirjallisuuden Zidanet. *Kiiltomato* 2002. <http://www.kiiltomato.net/kirjallisuuden-zidanet/> Tarkistettu 4.8.2015.
- Hakalahti, Niina 2002b ”Jumala, mikset lopeta Suomen itkua”. *Kiiltomato* 17.6.2002. <http://www.kiiltomato.net/marja-tiilikainen-yhdeksan-syysadetta-suomessa-asuvien-somalinaisten-runoa-ja-proosaa/> Tarkistettu 4.8.2015.
- Hakalahti, Niina 2003: Kun vieraus on voima. *Lumooja*, helmikuu 2003, 14–15.
- Hakalahti, Niina. 2007: Kotimainen maahanmuuttajakirjallisuus. Teoksessa Marjo Mela & Pirjo Mikkonen (toim.) *Suomi kakkonen ja kirjallisuuden opetus*. Helsinki: SKS, Tietolipas 216, 29–38.
- Hall, Stuart: 1999 *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.
- Hall, Stuart: 2003 Monikulttuurisuus. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Eri-laisuus*. Tampere: Vastapaino, 233–281.
- Hallila, Mika, Hosiaisuoma, Yrjö, Karkulehto, Sanna, Kirstinä, Leena & Ojajärvi, Jussi (toim.) 2013: *Suomen nykykirjallisuus 2: Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*. Helsinki: SKS.
- Hannerz, Ulf 1996: *Transnational Connections: Culture, People, Places*. London & New York: Routledge.
- Harle, Vilho & Moisis, Harri 2000: *Missä on Suomi? – Kansallisen identiteettipolitiikan historia ja geopolitiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Hautaniemi, Petri 2004: *Pojat! Somalipoikien kiistanalainen nuoruus Suomessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 41.
- Hautaniemi, Petri 2004: *Pojat! Somalipoikien kiistanalainen nuoruus Suomessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 41.

- Heiskala, Risto 1999: Esipuhe: Beck, globalisaatio ja ”toinen moderni”. Teoksessa Ulrich Beck (kirj.) *Mitä globalisaatio on? Virhekäsityksiä ja poliittisia vastauksia*. Tampere: Vastapaino, 7–24.
- Heith, Anne 2009: Nils Holgersson Never Saw Us: A Tornedalian Literary History. Teoksessa Heidi Hansson and Cathrine Norberg (toim.) *Cold Matters Cultural Perceptions of Snow, Ice and Cold*. Northern Studies, Monographs No. 1/2009. Umeå: Umeå University and the Royal Skyttean Society, 209–221.
- Hekanaho, Pia Livia, Mustola, Kati, Lassila, Anna & Suhonen, Marja (toim.) 1996: *Usin silmin. Lesbinen katse kulttuuriin*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Helander, Elina & Kailo, Kaarina (toim.) 1999: *Ei alkua ei loppua Saamelaisten puheenvuoro*. Helsinki: Like.
- Hirsiäho, Anu, Korpela, Mari & Rantalaiho, Liisa (toim.) 2005a: *Kohtaamisia rajoilla*. Helsinki: SKS.
- Hirsiäho, Anu, Korpela, Mari & Rantalaiho, Liisa 2005b: Johdanto. Teoksessa Anu Hirsiaho, Mari Korpela & Liisa Rantalaiho (toim.) *Kohtaamisia rajoilla*. Helsinki: SKS, 11–18.
- Hirvonen, Vuokko 1999: *Saamenmaan ääniä saamelaisen naisen tie kirjailijaksi*. Helsinki: SKS.
- Hirvonen, Vuokko 2002: Samisk litteraturs reise ut i verden. Teoksessa Satu Gröndahl (toim.) *Litteraturens gränsland. Invandrar- och minoritetslitteratur i nordiskt perspektiv*. Uppsala Multiethnic Papers 45. Uppsala: Centrum för multietnisk forskning, 48–52.
- Hirvonen, Vuokko 2011a: ”Te opetitte minut kirjoittamaan – kiitoksia!” : valta- ja vähemmistökielen kohtaamisia saamelaisten naiskirjailijoiden tuotannossa. Teoksessa Heidi Grönstrand & Kristina Malmio (toim./red.) *Både och, sekä että: Om flerspråkighet. Monikielisydestä*. Helsinki: Schildts, 200–222.
- Hirvonen, Vuokko 2011b: Saamelainen kirjallisuus ja pohjoinen ulottuvuus. Teoksessa Eila Rantonen (toim.) *Vähemmistöt ja monikulttuurisuus kirjallisuudessa*. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 71–105.
- Hobsbawn, Eric 1994: *Nationalismi. (Nations and nationalism since 1780: Programme, myth, reality, 1990.)* Suom. Jari Sedergren, Jussi Träskilä ja Risto Kunnari. Tampere: Vastapaino.
- Hopkins, Lea 2013: Maahanmuuttajakirjallisuudesta siirtolaiskirjallisuudeksi. Siirtolaisuuteen liittyvän kirjallisuuden terminologian perusteet ja uudistaminen. Kirjallisuuden pro gradu -tutkielma. Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/41809/URN:NBN:fi:ju-201306192014.pdf?sequence=1> Tarkistettu 25.8.2015.
- Horsti, Karina 2005: *Vierauden rajat: Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa*. Väitöskirja. Tiedotusoppi - Journalism and Mass Communication. Acta Electronica Universitatis Tamperensis: 471. Tampere: Tampere University Press. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67525/951-44-6423-0.pdf?sequence=1> Tarkistettu 25.8.2013.

- Hosiaislouma, Yrjö 2013: Jälkisanat, eli kirjallisuushistorioitsijat itse teossa. Teoksessa Mika Hallila, Yrjö Hosiaislouma, Sanna Karkulehto, Leena Kirstinä & Jussi Ojajärvi (toim.) *Suomen nykykirjallisuus 2: Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*. Helsinki: SKS, 273–280.
- Hurme, Tuure 2008: Maahanmuuttajakirjallisuus pohtii identiteettikysymyksiä. *Etelä-Suomen sanomat* 5.6.2008.
- Hutcheon, Linda 2003: Postcolonial witnessing – and beyond. Rethinking literary history today. *Neohelicon* 30:1, 13–30.
- Huttunen, Laura 2013: Improvisointi, kitka ja kulttuurin käsitteellistäminen. Teoksessa Mikko Lehtonen (toim.) *Liikkuva maailma. Liike, raja, tieto*. Tampere: Vastapaino, 245–260.
- Huttunen, Laura, Rastas, Anna & Löytty, Olli (toim.) 2005: *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino.
- Hypén, Tarja-Liisa 1999: *Kuvassa oikealla Juhani Aho. Suomalaisen kirjallisuudentutkimuksen Aho-kuva 1880-luvulta 1990-luvulle*. Tampere: SKS.
- Hyttinen, Elsi 2014: Naurawat kummitukset ja muita vastenmielisiä figureja, eli, kuinka kirjoittaa queeria ja kirjallisuudenhistoriaa. *Avain* 2/2014, 34–45.
- Ilmonen, Kaisa 2011: Intersektionaalisen queer-tutkimuksen kytkentöjä: Pohdintoja postkoloniaalisen ja intersektionaalisen seksuaalisuudentutkimuksen lähtökohdista ja keskeisistä kysymyksistä. *SQS* 2/2011, 1–16. http://www.helsinki.fi/jarj/sqs/sqs2_11/sqs22011ilmonen.pdf Tarkistettu 25.8.2015.
- Isohella, Anne-Riitta 2001: Vain sitkein kiertää kielimuurin. *Helsingin Sanomat* 19.5.2001.
- Jalava, Marja, Kinnunen, Tiina & Sulkunen, Irma (toim.) 2013: *Kirjoitettu kansakunta. Sukupuoli, uskonto ja kansallinen historia 1900-luvun alkupuolen suomalaisessa tietokirjallisuudessa*. Helsinki: SKS.
- Jama, Olavi 1995: Haaparannan lukiosta Sipirjaan. Tornionlaakson kirjallisuus kahden kansalliskirjallisuuden marginaalissa. Teoksessa Matti Savolainen (toim.) *Marginalia ja kirjallisuus. Ääniä suomalaisen kirjallisuuden reunoilta*. Helsinki: SKS, 93–144.
- Jay, Paul 2010: *Global Matters. The Transnational Turn in Literature Studies*. Ithaca: Cornell University Press.
- Jokinen, Elina 2013: Kirjailijoiden yhteiskunnallinen asema. Teoksessa Mika Hallila, Yrjö Hosiaislouma, Sanna Karkulehto, Leena Kirstinä & Jussi Ojajärvi (toim.) *Suomen nykykirjallisuus 2: Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*. Helsinki: SKS, 159–176.
- Jokinen, Arja, Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (toim.) 2004: *Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Helsinki: Gaudeamus.
- Juhila, Kirsi 2004: Vastapuhe ja leimattu identiteetti. Teoksessa Arja Jokinen, Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Helsinki: Gaudeamus, 20–32.
- Juppi, Pirita 2004: *Keitä me olemme? Mitä me haluamme? Eläinoikeusliike määrittelykampailun, marginalisoinnin ja moraalisen paniikin kohteena suomalaisessa sanomalehdissä*. Jyväskylä Studies in Humanities, numero 29.
- Kaakinen, Kaisa 2014: ”What are you comparing?” Puheenvuoro. *Avain* 4/2014, 62–67.

- Kantokorpi, Mervi 2013: Kritiikki ja kirjallisuuspalkinnot osana kirjallista julkisuutta. Teoksessa Mika Hallila, Yrjö Hosiailuoma, Sanna Karkulehto, Leena Kirstinä & Jussi Ojajärvi (toim.) *Suomen nykykirjallisuus 2: Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*. Helsinki: SKS.
- Karhunen, Paula 2013: *Maahanmuuttajataiteilijat taiteen tukijärjestelmässä*. Helsinki: Taiteen edistämiskeskus. <http://www.taike.fi/documents/10921/0/Maahanmuuttajataiteilijat+taiteen+tukijarjestelmassa.pdf> Tarkistettu 25.8.2015.
- Karkama, Pertti 1994: *Kirjallisuus ja nykyaika. Suomalaisen sanataiteen teemoja ja tendenssejä*. Helsinki: SKS.
- Karkulehto, Sanna 2007: *Kaapista kaanoniin ja takaisin. Johanna Sinisalonen, Pirkko Saision ja Helena Sinervon teosten Queer-poliittisia luentoja*. Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 81. Oulu: Oulun yliopisto. <http://herkules oulu.fi/isbn9789514286117/> Tarkistettu 25.8.2015.
- Keränen, Marja (toim) 1998: *Kansallisvaltion kielioppi*. Jyväskylä: SoPhi.
- Kervinen, Anni 2011: *Sinuksi itsensä kanssa. Toiseus Umayya Abu-Hannan teoksissa Nurinkurin ja Sinut*. Suomen kirjallisuuden pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Tampere. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/82423/gradu04945.pdf> Tarkistettu 31.7.2015.
- Keskinen, Suvi, Rastas, Anna & Tuori, Salla (toim.) 2009: *En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*. Tampere: Nuorisotutkimusverkosto & Vastapaino.
- Kettunen, Pauli 2008: *Globalisaatio ja kansallinen me*. Tampere: Vastapaino.
- Kirstinä, Leena 2007: *Kansallisia kertomuksia*. Helsinki: SKS.
- Kivimäki, Sanna 2012: *Kuinka tämän tuntisi omaksi maakseen. Suomalaisuuden kulttuurisia järjestyksiä*. Viestinnän, median ja teatterin yksikkö. Tampereen yliopisto. <http://tampub.uta.fi/handle/10024/66924> Tarkistettu 25.8.2015.
- Kivimäki, Sanna & Rantonen, Eila 2010: Koti ja yhteisöt ruotsinsuomalaisten Susanna Alakosken Sikaloissa ja Arja Uusitalon Meren sylissä. Teoksessa Eila Rantonen (toim.) *Vähemmistöt ja monikulttuurisuus kirjallisuudessa*. Tampere: Tampere University Press TUP, 132–162.
- Klapuri, Tintti 2011: Zinaida Lindén – venäläinen emigranttikirjailija. Teoksessa Heidi Grönstrand & Kristiina Malmio (toim./red.) *Både och, sekä että: Om flerspråkighet. Monikielisydestä*. Helsinki: Schildts Kustannus Oy, 270–291.
- Koivunen, Anu 1995: *Isänmaan moninaiset äidinkasvat: sotavuosien suomalainen naisten elokuva sukupuoliteknologiana*. Turku: Suomen elokuvatutkimuksen seura.
- Koivunen, Anu 2012a: Kansa liikkeessä. Teoksessa Anu Koivunen (toim.) *Maaailman paras maa*. Tampere: Vastapaino, 7–30.
- Koivunen, Anu (toim.) 2012b: *Maaailman paras maa*. Helsinki: SKS.
- Komulainen, Katri 2002a: Johdanto: Kansallisuus, kansalaisuus ja sukupuoli. Teoksessa Katri Komulainen (toim.) *Sukupuolitetut rajat. Gendered Borders and Boundaries*. Psykologian tutkimuksia. Joensuu: Joensuun yliopisto, 7–14.
- Komulainen, Katri (toim.) 2002b: *Sukupuolitetut rajat. Gendered Borders and Boundaries*. Joensuu: Joensuun yliopisto.

- Kongslie, Ingeborg 2005: New Narratives in Norwegian and Nordic Multicultural Literature, Or 'Rewriting What it Means to be Norwegian'. *Scandinavica. An International Journal of Scandinavian Studies*. Vol. 44, No 2 November 2005, 143–162.
- Kongslie, Ingeborg 2006: Migrant or multicultural literature in the Nordic countries. *Eurozine*. <http://www.eurozine.com/articles/2006-08-03-kongslie-en.html> Tarkistettu 7.1.2009.
- Karhunen, Paula 2013: *Maahanmuuttajataiteilijat taiteen tukijärjestelmässä*. Helsinki: Taiteen edistämiskeskus.
- Korhonen, Teppo (toim.) 1993: *Mitä on suomalaisuus*. Helsinki: Suomen antropologinen seura.
- Koskela, Lasse & Rojola, Lea 2000: *Lukijan ABC-kirja. Johdatus kirjallisuuden nykyteoriin ja kirjallisuudentutkimuksen suuntauksiin*. Tietolipas 150. Helsinki: SKS.
- Koskela, Lasse 2014: Rohkeaa ja avartavaa kirjallisuushistoriaa. *Parnasso* 6–7/2014, 88–91.
- Krogerus, Tellervo 1997: Canth, Minna (1844–1897). Kirjailija, tasa-arvon puolustaja. SKS, *Biografiakeskus*. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/2816/> Tarkistettu 8.1.2016.
- Kuokkanen, Rauna 1999: Etnostressistä sillanrakennukseen. Saamelaisen nykykirjallisuuden minäkuvat. Teoksessa Marja Tuominen, Seija Tuulentie, Veli-Pekka Lehtola & Mervi Autti (toim.) *Pohjoiset identiteetit ja mentaliteetit, osa I: Outamaalta tunturiin*. Rovaniemi: University of Lapland, 95–112.
- Kuortti, Joel 2007: Jälkikolonialisia käännöksiä. Teoksessa Joel Kuortti, Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Kolonialismin jäljet. Keskustat, periferiat ja Suomi*. Helsinki: Gaudeamus, 11–26.
- Kuortti, Joel, Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) 2007: *Kolonialismin jäljet. Keskustat, periferiat ja Suomi*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kupiainen, Jari 2003: Mikä monikulttuurisuus? Teoksessa Raisa Simola & Kaija Heikkinen (toim.) *Monenkirjava rasismi*. Joensuu: Yliopistopaino, 244–258.
- Kurki, Tuulikki 2005: Locality, tradition and competing articulations of meaning in Soviet Karelia's Finnish prose. Teoksessa Natalia Baschmakoff & Marjatta Vanhala-Aniszewski (toim.) *Re-reading Soviet and Post-Soviet Texts*. Joensuu: Joensuun yliopisto, 26–44.
- Kurki, Tuulikki 2007: Oral History as an Articulated Meaning in Soviet Karelia's Finnish Literatures. *Suomen Antropologi* 4/2007, 74–84.
- Kurki, Tuulikki 2010: The Modern Soviet Man Looks Back: Images and Narratives at Soviet Karelia. Teoksessa Pekka Suutari & Yury Shikalov (toim.) *Karelia Written and Sung. Representations of Locality in Soviet and Russian contexts*. Aleksanteri Series 3/2010. Jyväskylä: Bookwell, 86–108.
- Kurki, Tuulikki 2012: On Life and Two Perspectives Separated by the Border. The Case of Taisto Huuskonen. In Tuulikki Kurki & Kirsi Laurén (eds.) *Borders and Life-Stories*. *Folklore* 52/2012, 63–84.
- Kurki, Tuulikki 2013: From Soviet Locality to Multivoiced Borderland: Literature and Identity in the Finnish-Russian National Borderlands. *Region. Regional Studies of Russia, Eastern Europe and Central Asia*. 1/2013, 95–112.

- Kurki, Tuulikki, Kaskinen, Saija, Laurén, Kirsi & Ristolainen, Mari (toim.) 2014: *Culture Unbound: Journal of Current Cultural Research. Thematic Section: Writing at Borders*. Extraction from Volume 6, 2014. Linköping University Electronic Press. http://www.cultureunbound.ep.liu.se/v6/cul14v6_Writing_at_Borders.pdf Tarkistettu 25.8.2015.
- Kuusela, Hanna 2011: *What Can a Book Do? Following a Book through a Literary Controversy and a War. The Case of The Bookseller of Kabul*. Doctoral thesis. Goldsmiths: University of London.
- Kuusela, Hanna 2013: Seuraa esinettä – Kirjat liikkuvassa maailmassa. Teoksessa Mikko Lehtonen (toim.) *Liikkuva maailma*. Tampere: Vastapaino, 110–130.
- Kuusela, Hanna 2014: 'Mikä tahansa Suomeen muuttanut muslimiperhe.' Realistinen luku-tapa Anja Snellmanin Parvekejumalien vastaanotossa. *Kulttuurintutkimus* 31:3, 25–36.
- Kylänpää, Riitta 2010: Vieraassa kielessä. *Suomen Kuvalehti* 46/2010, 46–51.
- Kääpä, Pietari & Seppälä, Jaakko 2012: Transnationaali lähestymistapa suomalaisen elokuvakulttuuriin. *Lähikuva*. Turun elokuvakerho ry:n jäsenlehti 25 (2012): 3, s. 8–33.
- Könönen, Jukka 2012: Tutkimuksen politiikka: metodologisesta nationalismista muuttoliikkeiden autonomiaan. *Etmu*. <http://etmu.fi/tutkimuksen-politiikka-metodologisesta-nationalismista-muuttoliikkeiden-autonomiaan/>
- Laine, Juhani 2015: *Henkilöhahmon sisäinen konflikti Väinö Linnan romaanissa* Tuntematon sotilas. *Jyväskylän studies in humanities* 269. Jyväskylän yliopisto.
- Laitinen, Kai 1980: Kirjallisuushistoria: linjanvetoa ja ongelmia. Teoksessa Auli Viikari (toim.) *Kirjallisuudentutkijain seuran vuosikirja 33*. Helsinki: SKS, 7–59.
- Laitinen, Lea & Mikkola, Kati (toim.) 2013: *Kynällä kyntäjät. Kansan kirjallistuminen 1800-luvun Suomessa*. Helsinki: SKS.
- Lappalainen, Päivi 1990: Isän ääni. Kirjallisuushistoriamme ja patriarkaalinen ideologia. Teoksessa Pirjo Ahokas & Lea Rojola (toim.) *Marginaalista muutokseen. Feminismi ja kirjallisuudentutkimus*. Turku: Turun yliopisto, 71–95.
- Lappalainen, Päivi 1999: Epäkohdat esiin! – Realistit maailmaa parantamassa. Teoksessa Lea Rojola (toim.) *Suomen kirjallisuushistoria 2. Järkiuskosta vaistojen kapinaan*. Helsinki: SKS, 8–42.
- Lappalainen, Päivi 2012: Haluan löytää oman tähteni. Teoksessa Kaisa Kurikka, Olli Löytty, Kukku Melkas & Viola Parente-Čapková (toim.) *Kertomuksen luonto. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 177–186.
- Lassila, Pertti (toim.) 1999: *Suomen kirjallisuushistoria 3, Rintamakirjeistä tietoverkkoihin*. Helsinki: SKS.
- Latomaa, Sirkku 2011: ”Hänellä ei ole kieltä missä hän voisi elää” – kirjallisuus kielipolitiikan ilmentäjänä. Teoksessa Eila Rantonen (toim.) *Vähemmistöt ja monikulttuurisuus kirjallisuudessa*. Tampere: Tampere University Press, 40–68.
- Latomaa, Sirkku & Pöyhönen, Sari & Suni, Minna & Tarnanen, Mirja 2013: Kielikysymykset muuttoliikkeessä. Teoksessa Tuomas Martikainen, Pasi Saukkonen & Minna Säävälä (toim.) *Muuttajat: Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus, 163–183.

- Laurila, Vihtori 1943: Suomen kansalliskirjallisuus. Valikoima Suomen kirjallisuuden huomattavimpia tuotteita. Teoksessa Vihtori Laurila (toim.) *Suomen kansalliskirjallisuuden hakemisto*. Helsinki: Otava. 5–32.
- Lehtimäki, Riitta 2004: Kotona kolmella kielellä. *Anna* no 6/2004, 92–95.
- Lehtola, Veli-Pekka 1995: Saamelainen kirjallisuus rajoilla. Teoksessa Matti Savolainen (toim.) *Marginalia ja kirjallisuus. Ääniä suomalaisen kirjallisuuden reunoilta*. Helsinki: SKS.
- Lehtola, Veli-Pekka 1997: *Rajamaan identiteetti. Lappilaisuuden rakentuminen 1920–1930-luvun kirjallisuudessa*. Helsinki: SKS.
- Lehtola, Veli-Pekka 1999: Saamelaisten muuttuvat identiteetit ja kirjallisuus. Teoksessa Pertti Lassila (toim.) *Suomen kirjallisuushistoria 3. Rintamakirjeistä tietoverkkoihin*. Helsinki: SKS, 236–243.
- Lehtola, Veli-Pekka 2000a: Saamelaisten muuttuvat identiteetit ja kirjallisuus. Teoksessa Pertti Lassila (toim.) *Suomen kirjallisuus 3: Rintamakirjeistä tietoverkkoihin*. Helsinki: SKS.
- Lehtola, Veli-Pekka 2000b: Kansain välit – monikulttuurisuus ja saamelaishistoria. Teoksessa Irja Seurujärvi-Kari (toim.) *Beaivvi Mánát. Saamelaisten juuret ja nykyaika*. Tietolipas 164. Helsinki: SKS.
- Lehtola, Veli-Pekka 2012: *Saamelaiset suomalaiset. Kohtaamisia 1896–1953*. Helsinki: SKS.
- Lehtola, Veli-Pekka 2013: Saamelaiskirjallisuus kriisissä? Teoksessa Mika Hallila, Yrjö Hosiainluoma, Sanna Karkulehto, Leena Kirstinä & Jussi Ojajärvi (toim.) *Suomen nykykirjallisuus 1: Lajeja, poetiikkaa*. Helsinki: SKS, 220–227.
- Lehtonen, Mikko 2004: Suomi rajamaana. Teoksessa Mikko Lehtonen, Olli Löytty & Petri Ruuska (toim.) *Suomi toisin sanoen*. Tampere: Vastapaino, 173–201.
- Lehtonen, Mikko (toim.) 2013: *Liikkuva maailma*. Tampere: Vastapaino.
- Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim.) 2003: *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino.
- Lehtonen, Mikko, Löytty, Olli & Ruuska, Petri 2004: *Suomi toisin sanoen*. Tampere: Vastapaino.
- Leitzinger, Antero 2006: *Suomen tataarit. Vuosina 1868–1944 muodostuneen muslimiyhteisön menestystarina*. Helsinki: East-West Books.
- Leitzinger, Antero 2008: *Ulkomaalaiset Suomessa 1812–1972*. Helsinki: East-West Books.
- Leitzinger, Antero 2012: VS: VS: VS: VS: Kysymys. [Sähköpostiviesti.] Vastaanottaja Hanna-Leena Nissilä. Lähetetty 25.1.2012.
- Lempiäinen, Kirsti 2002: Kansallisuuden tekeminen ja toisto. Teoksessa Tuula Gordon, Katri Komulainen & Kirsti Lempiäinen (toim.) *Suomineiton hei! Kansallisuuden sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 19–36.
- Lepola, Outi 2000: *Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa*. Helsinki: SKS.
- Leppihalme, Ilmari (tulossa): Piirretyt kartat ja uusi kartta - kontekstien heterologiaa Anu Kaipaisen tuotannossa. Väitöskirja.

- Levitt, Peggy & Nyberg-Sørensen, Ninna 2004: The transnational turn in migration studies. *Global Migration Perspectives* no 6. Geneva: Global Commission on International Migration, 1–14. https://www.iom.int/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/shared/mainsite/policy_and_research/gcim/gmp/gmp6.pdf Tarkistettu 25.8.2011.
- Liebkind, Karmela (toim.) 2000: *Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Lielähti, Maija 2011: ”En ole kotoisin mistään ja kuitenkin kahdesta maasta”. Kulttuurisen identiteetin kuva Ranya ElRamlyn romaanissa *Auringon asema*. Pro gradu. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Liikanen, Ilkka 2005: Kansallinen yhtenäisyys vai kansanvalta: suomalainen nationalismi. Teoksessa Jussi Pakkasvirta & Pasi Saukkonen (toim.) *Nationalismit*. Porvoo, Helsinki & Juva: WSOY, 222–245.
- Lepola, Outi 2000: *Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi: monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa*. Helsinki: SKS.
- Luukka, Teemu 2010: Alexis Kouros erosi protestiksi Taiteen keskustoimikunnasta. *Helsingin Sanomat* 19.3.2010.
- Löytty, Olli 2005: Toiseus. Teoksessa Anna Rastas, Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Helsinki: Vastapaino, 161–189.
- Löytty, Olli (toim.) 2005: *Rajanylityksiä. Tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Löytty, Olli 2012: Arvoisat juhlavieraat. Teoksessa Anu Koivunen (toim.) *Maailman paras maa*. SKS: Helsinki, 31–45.
- Löytty, Olli 2013: Kun rajat eivät pidä eli mihin maahanmuuttajakirjallisuutta tarvitaan. Teoksessa Mikko Lehtonen (toim.) *Liikkuva maailma*. Tampere: Vastapaino, 261–279.
- Löytönen, Markku & Kolbe, Laura (toim.) 1999: *Suomi: Maa, kansa, kulttuurit*. Helsinki: SKS.
- Mahlamäki, Tiina 2005: *Naisia kansalaisuuden kynnyksellä. Eeva Joenpellon Lohja-sarjan tulkinta*. Helsinki: SKS.
- Majander, Antti 2014a: The Independent -palkinto Pispalaan”. *Helsingin Sanomat* 23.5.2014. <http://www.hs.fi/kulttuuri/a1400740680533> Tarkistettu 18.5.2015.
- Majander, Antti 2014b: Pispalaan kotiutunut Hassan Blasim voitti Independentin palkinnon – ensimmäisenä arabiankielisenä kirjailijana. *Helsingin Sanomat* 22.5.2015. <http://www.hs.fi/kulttuuri/a1400734922701> Tarkistettu 16.7.2015.
- Maliniemi Lindbach, Kaisa 2001: Kvensk fiksjonslitteratur i Norge. Teoksessa *Metsähistorian Seura 1995–1999: viisi ensimmäistä vuotta*. Metsähistorian Seura, 99–120.
- Maliniemi Lindbach, Kaisa 2002: ”Drømmen om Ruija – havlandet.” Kvenlitteratur i Nord-Norge. Teoksessa Satu Gröndahl (toim.) *Litteraturen i gränsland*. Uppsala Universitet. Institut för Multi-etnisk forskning, 117–138.
- Malmio, Kristiina 2011: Sukupuoli, yhteiskunta, valta, kirjallisuus. Feministisen kirjallisuudentutkimuksen sosiologisuus. Teoksessa Voitto Ruhonen, Erkki Sevänen & Risto Turunen (toim.) *Paluu maailmaan. Kirjallisten tekstien sosiologia*. Helsinki: SKS, 183–217.

- Martikainen, Tuomas (toim.) 2006: *Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla*. Helsinki: SKS.
- Martikainen, Tuomas 2009: Eettisiä kysymyksiä maahanmuuttotutkimuksessa. *Elore* (ISSN 1456–3010), vol. 16 – 2/2009. http://www.elore.fi/arkisto/2_09/katsaus_martikainen_2_09.pdf Tarkistettu 30.3.2015.
- Martikainen, Tuomas, Sintonen, Teppo & Pitkänen, Pirkko 2006: Ylirajainen liikkuvuus ja etniset vähemmistöt. Teoksessa Tuomas Martikainen (toim.) *Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla*. Helsinki: SKS, 9–41.
- Martikainen, Tuomas, Saukkonen, Pasi & Säävälä, Minna 2013: Kansainväliset muuttoliikkeet ja Suomi. Teoksessa Tuomas Martikainen, Pasi Saukkonen & Minna Säävälä (toim.) *Muuttajat*. Helsinki: Gaudeamus, 23–54.
- Martikainen, Tuomas, Saukkonen, Pasi & Säävälä, Minna (toim.) 2013: *Muuttajat*. Helsinki: Gaudeamus.
- McCallin, Lesslie 2005: The Complexity of Intersectionality. *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 2005, vol. 30, no 3., 1771–1800.
- Melkas, Kukku & Löytty, Olli 2016 (tulossa): Sekoittuneita ääniä: Johanna Holmströmin *Asfaltsänglar* ja liikkuvat lukemiskontekstit. Teoksessa Heidi Grönstrand, Ralf Kauranen, Olli Löytty, Kukku Melkas, Hanna-Leena Nissilä & Mikko Pollari *Kansallisen katveesta – Suomen kirjallisuuden ylirajaisuudesta*. Helsinki: SKS.
- Meltzer, Françoise 2009: What is Wrong with National Literature Departments. Teoksessa Theo D’haen & Iannis Goertland (toim.) *Literature for Europe?* Amsterdam, New York: Rodopi, 43–60.
- Mikkonen, Kai 2001: Muukalaisten kielellä: Maahanmuuttajien kirjallisuus ja monikulttuurisuuden merkitys. *Kanava* 8/2001, 553–559.
- Moring, Inka 2000: Kotimaani ompi... Kotimaa, suomalaisuus ja alueelliset hierarkiat. Teoksessa Elina Nopperi & Sinikka Torkkola (toim.) *Journalismikritiikin vuosikirja 2000. Tiedotustutkimus-lehden erikoisnumero 1 /2000*.
- Mubarak, Yusuf M., Nilsson, Eva & Saxén, Niklas 2015: *Suomen somalit*. Helsinki: Into.
- Muir, Simo 2011: Jac Weinstein ja jiddišinkielinen revvy Helsingissä. Teoksessa Heidi Grönstrand & Kristiina Malmio (toim./red.) *Både och, sekä että: Om flerspråkighet. Monikielisydestä*. Helsingfors: Schildts, 128–151.
- Mälk, Johanna 2009: *Mitä etevin runoteos. Dante Alighierin Jumalaisen näytelmän vastaanotto suomalaisessa kirjallisuusinstituutiosta 1851–2000*. Helsinki: SKS.
- Niemi, Juhani 2000: *Kirjallinen elämä. Kirjallisuuden yhteiskuntasuhteiden kartoitusta*. Tietolipas 168. Helsinki: SKS.
- Nieminen, Hannu 2001: Millaista suomalaisuutta media rakentaa ja miten se sen tekee. *Tiedotustutkimus* 2001:2, 46–56.
- Nilsson, Magnus 2010: Swedish ‘Immigrant Literature’ and the Construction of Ethnicity. *TijdSchrift voor Skandinavistiek* vol. 31 (2010), nr. 1, 199–218. <http://dspace.mah.se/dspace/bitstream/handle/2043/10294/TvS.pdf?sequence=1> Tarkistettu 30.3.2015.

- Nilsson, Magnus 2012: Swedish ”immigrant literature” and the ethnic lens: the representation of cultural diversity in Jonas Hassen Khemiri's 'Ett öga rött' and Marjaneh Bakhtiari's 'Kalla det vad fan du vill'. *Scandinavian Studies* vol 84 No. 1 (2012), 27–58.
- Nissilä, Hanna-Leena 2007: Jälkikoloniaalinen naiskirjoitus – suomalaisen kirjallisuuden uudet tulokkaat. Teoksessa Joel Kuortti, Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Kolonialismin jäljet. Keskustat, periferiat ja Suomi*. Helsinki: Gaudeamus, 209–226.
- Nissilä, Hanna-Leena 2009: Ranya ElRamly ja *Auringon aseman* vastaanotto. *Kulttuurintutkimus* 1/2009, 39–53.
- Nissilä, Hanna-Leena 2016a (tulossa:) Women writers with im/migrant backgrounds transnationalizing Finnish literature – Perspectives on the reception of debut novels by Lindén, ElRamly, Abu-Hanna and Salmela. Teoksessa Satu Gröndahl & Eila Rantonen (toim.) *Migrants And Literature in Finland and Sweden*. Helsinki: Finnish Literary Society.
- Nissilä, Hanna-Leena 2016b (tulossa:) Vuotoja kansallisessa säiliössä: muistiinpanoja tutkimusmatkaltani ylijärjätseen kirjallisuudentutkimukseen. Teoksessa Heidi Grönstrand, Ralf Kauranen, Olli Löytty, Kukku Melkas, Hanna-Leena Nissilä & Mikko Pollari *Kansallisen katveesta – Suomen kirjallisuuden ylijärjätseistä*. Helsinki: SKS.
- Nissilä, Hanna-Leena & Rantonen, Eila 2013: Kansainvälistyvä kirjailijakunta. Teoksessa Hallila Mika, Yrjö Hosiaisuus, Sanna Karkulehto, Leena Kirstinä & Jussi Ojajärvi (toim.) *Suomen nykykirjallisuus 2: Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*. Helsinki: SKS, 55–71.
- Nordgren, Elisabeth 2011. Re: Kysymys PEN-kirjailijoista. [Sähköpostiviesti.] Vastaanottaja Hanna-Leena Nissilä. Lähetetty 3.5.2011.
- Nummi, Jyrki 1997: Se ainoa tarpeellinen. Päivi Molarius (toim.) *Lyhyt johdatus kansalliskirjallisuuteen. Kansallista/kansainvälistä*. Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja 50, Osa II. Helsinki: SKS, 9–55.
- Nurmiainen, Jouko 2007: ”Kuvitellut yhteisöt” nationalismien historiassa. Teoksessa Benedict Anderson *Kuvitellut yhteisöt. Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua*. Tampere: Vastapaino, 9–23.
- Nurmio, Satu 2014: Suomessa asuva irakilaiskirjailija Hassan Blasim voitti Independentin kirjallisuuspalkinnon. *Yle Uutiset*. http://yle.fi/uutiset/suomessa_asuva_irakilaiskirjailija_hassan_blasim_voitti_independentin_kirjallisuuspalkinnon/7256512 Tarkistettu 16.7.2015.
- Nyman, Jopi 2011: Kulttuurinen identiteetti ja vuorovaikutus. Teoksessa Voitto Ruohonen, Erkki Sevänen & Risto Turunen (toim.) *Paluu maailmaan. Kirjallisten tekstien sosiologiaa*. Helsinki, SKS, 218–246.
- Nyqvist, Sanna & Polvinen, Merja 2014: Vertailun vaikeus ja välttämättömyys. Pääkirjoitus. *Avain* 4/2014, 3–6.
- Ojajärvi, Jussi 2011: Yhteiskunnallisen kamppailun näyttämöt: Linnan – Smedsin Tuntematon sotilas ja vastaanotto. Teoksessa Anu Koivunen & Mikko Lehtonen (toim.) *Kuinka meitä kutsutaan. Kulttuuriset merkityskamppailut nyky-Suomessa*. Tampere: Vastapaino, 41–85.

- Ojajärvi, Jussi 2013: Naiskirjallisuus äitimyytin purkajana. Teoksessa Mika Hallila, Yrjö Hosiaisuus, Sanna Karkulehto, Leena Kirstinä & Jussi Ojajärvi (toim.) *Suomen nykykirjallisuus 2: Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*. Helsinki: SKS, 127–130.
- Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedote 2015: Opetus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laa-sonen jakoi seitsemän Suomi-palkintoa. http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2015/12/Suomi_palkinnot_2015.html Tarkistettu 30.12.2015
- Paasi, Anssi 2002: Rajat ja identiteetti globalisoituvassa maailmassa. Teoksessa Taina Syrjämaa & Janne Tunturi (toim.) *Eletty ja muistettu tila*. Helsinki: SKS, 154–176.
- Pakkasvirta, Jussi & Saukkonen, Pasi 2005: *Nationalismit*. Helsinki: Sanoma Pro oy.
- Palmgren, Raoul 1966: *Joukkosydän. Vanhan työväenliikkeemme kaunokirjallisuus I*. Porvoo, Helsinki & Juva: WSOY.
- Palmgren, Raoul 1983: *Kapinalliset kynät. Itsenäisyysajan työväenliikkeen kaunokirjallisuus. I. Kaksi puoluekirjallisuutta ja muotovallankumous (1918–30)*. Porvoo, Helsinki & Juva: WSOY.
- Palmgren, Raoul 1984: *Kapinalliset kynät. Itsenäisyysajan työväenliikkeen kaunokirjallisuus. 2. Pulan, fasismin ja sodan varjossa (1930–44)*. Porvoo, Helsinki & Juva: WSOY.
- Paqvalén, Rita 2013: Kielelliset samanaikaisuudet suomalaisessa kirjallisuudessa 4.11.2013 *Kiiltomato*. <http://www.kiiltomato.net/kielelliset-samanaikaisuudet-suomalaisessa-kirjallisuudessa/> Tarkistettu 30.3.2015.
- Parente-Čapková, Viola 2011: Kotimainen toinen. Romanit suomalaisuuden kirjallisena rakennusaineena. *Kulttuurintutkimus* 28 (2011): 2, s. 3–18.
- Parkkinen, Kukka-Lotta 2014: *Syntymämaani ulkokuori, Suomi sisälläni. Diskurssianalyttinen tutkimus kulttuuri-identiteetin representaatioista teoksissa Anu Rohima Myllärin Adoptoitu, Inna Patrakovan Tulkki ja Heli Roihan Fatbardhe Hetemaj*: Matkalaukullinen aurinkoa. Pakomatka pohjoiseen. Kirjallisuuden pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto.
- Pease, Donald E. 2011: Introduction: Re-mapping the Transnational Turn. Teoksessa *Re-Framing the Transnational Turn in American Studies*. Winfried Fluck, Donald E. Pease ja John Carlos Rowe (toim.). Hanover, New Hampshire: Dartmouth College Press, 1–46.
- Pelvo, Martti 2013: Evakossa. Teoksessa Mika Hallila, Yrjö Hosiaisuus, Sanna Karkulehto, Leena Kirstinä & Jussi Ojajärvi (toim.) *Suomen nykykirjallisuus 2: Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*. Helsinki: SKS, 53–54.
- Pettersson, Juhana 2009: Kulttuurien rajat askarruttavat runoilevia maahanmuuttajanuoria. *Helsingin sanomat* 22.8.2009.
- Pietikäinen, Sari 2002: Etniset vähemmistöt uutisissa – käsitteitä ja aikaisempien tutkimusten kertomaa. Teoksessa Pentti Raittila (toim.) *Etnisyys ja rasismi journalismissa*. Suomen Journalistiliitto. Mediakriittinen julkaisusarja 6. Tampere: Tampere University Press, 14–30.
- Pohjanen, Bengt & Johansson, Kirsti 2007: *Den tornedalsfinska litteraturen från Kexi till Liksom*. Parents Publisher, Överkalix.

- Pollari, Mikko, Nissilä, Hanna-Leena, Melkas, Kukku, Löytty, Olli, Kauranen, Ralf & Grönstrand, Heidi 2015: National, transnational and entangled literatures. Methodological considerations focusing on the case of Finland. Teoksessa Ann-Sofie Lönngren, Heidi Grönstrand, Dag Heede & Anne Heith (toim.) *Rethinking National Literatures and the Literary Canon in Scandinavia*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2–29.
- Pollari, Mikko 2016 (tulossa): Vihtori Kososen jäljillä: henkilölähtöisyys deterritorialisoivana lukutapana. Kansallisen katveesta – Suomen kirjallisuuden ylijärjestyksestä. Teoksessa Heidi Grönstrand, Ralf Kauranen, Olli Löytty Kukku Melkas, Hanna-Leena Nissilä & Mikko Pollari *Kansallisen katveesta – Suomen kirjallisuuden ylijärjestyksestä*. Helsinki: SKS.
- Ponzanesi, Sandra & Merola, Daniela (toim.) 2005: *Migrant Cartographies. New Cultural and Literary Spaces in Post-Colonial Europe*. Lexington Books.
- Pulma, Panu (toim.) 2012: *Suomen romanien historia*. Helsinki: SKS.
- Puuronen, Vesa 2011: *Rasistinen Suomi*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pynnönen, Marja-Liisa 1991: *Siirtolaisuuden vanavedessä: tutkimus ruotsinsuomalaisen kirjallisuuden kentästä vuosina 1956–1988*. Helsinki: SKS.
- Pynnönen, Marja-Liisa 1995: Ruotsinsuomalaisia pääsee kirjallisuuden kentälle. Teoksessa Matti Savolainen (toim.) *Marginalia ja kirjallisuus. Ääniä suomalaisen kirjallisuuden reunoilta*. Helsinki: SKS, 145–187.
- Pääkkönen, Sirpa 2008: Maahanmuuttajien tarinat etsivät paikkaansa Suomessa. *Helsingin Sanomat* 15.11.2008.
- Railo, Erkka & Laamanen, Ville 2010: *Suomi muuttuvassa maailmassa*. Helsinki: Edita Publishing.
- Raittila, Pentti 2000: Toiseuden tuottamisesta etnisyyttä koskevista sanomalehtikirjoituksissa. Pohdintoja sisällön erittelyn mahdollisuuksista ja rajoista. *Tiedotustutkimus* 2000:4, 88–95.
- Raittila, Pentti (toim.) 2002: *Etnisyys ja rasismi journalismissa*. Suomen Journalistiliitto. Tampere: Tampere University Press. <http://www.uta.fi/cmt/tutkimus/comet/julkaisut/etnisyysjarasismi951-44-5486-3.pdf> Tarkistettu 25.8.2015.
- Raittila, Pentti (toim.) 2005: *Etnisyyttä, rasismia ja dialogia sanomalehdissä ja Internetissä*. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, julkaisuja C 39/2005.
- Raittila, Pentti (toim.) 2007: *Keskusteluja etnisyydestä mediassa. Suomalaisten, maahanmuuttajien ja tutkijoiden tulkintoja*. Journalismin tutkimusyksikkö. Tampereen yliopisto. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/65364/978-951-44-6926-8.pdf?sequence=1> Tarkistettu 25.8.2015.
- Raittila, Pentti & Kutilainen, Tommi 2000: *Rasismi ja etnisuus Suomen sanomalehdissä syksyllä 1999*. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, julkaisuja C 31/2000.

- Raittila, Pentti & Vehmas, Susanna 2002: *Aineistoraportti: Etnisyys suomalaisissa sanomalehdissä 1999–2000*. Journalismin tutkimusyksikkö. Tampereen yliopisto. http://www.uta.fi/cmt/tutkimus/comet/tutkimus/paattyneet_projektit/rasismi/etnisyysraportti.pdf Tarkistettu 25.8.2015.
- Rantonen, Eila 2006: Kirjallisia tuliaisia: maahanmuuttajakirjallisuus kulttuurien välissä. Teoksessa Kaisa Hypén (toim.) *Fiktiota! Levottomat genret ja kirjaston arki*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu. 121–135.
- Rantonen, Eila 2009: Muuttavatko maahanmuuttajat suomalaisen kirjallisuuden? *Kiiltomato*. <http://www.kiiltomato.net/muuttavatko-maahanmuuttajat-suomalaisen-kirjallisuuden/> Tarkistettu 25.8.2015.
- Rantonen, Eila 2011: Maahanmuuttajat ja kirjallisuus Suomessa ja Ruotsissa. Teoksessa Eila Rantonen (toim.) *Vähemmistöt ja monikulttuurisuus kirjallisuudessa*. Tampere: Tampere University Press, 163–191.
- Rantonen, Eila (toim.) 2011: *Vähemmistöt ja monikulttuurisuus kirjallisuudessa*. Tampere: Tampere University Press.
- Rantonen, Eila & Nissilä, Hanna-Leena 2013: Pelottavat ja tavallisemmat maahanmuuttajat. Teoksessa Mika Hallila, Yrjö Hosiaislouma, Sanna Karkulehto, Leena Kirstinä & Jussi Ojajärvi (toim.) *Suomen nykykirjallisuus 2: Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*. Helsinki: SKS, 76–91.
- Rantonen, Eila & Savolainen, Matti 2002: Postcolonial and Ethnic Studies in the Context of Nordic minority Literatures. Teoksessa Satu Gröndahl (toim.) *Litteraturen i gränsländ*. Uppsala Universitet. Institut för Multietnisk forskning, 71–94.
- Rantonen, Eila & Savolainen, Matti 2011: Vähemmistöt ja monikulttuurisuus – kulttuurit ja kirjallisuudet rinnakkain, vastakkain ja vuorovaikutuksessa. Teoksessa Eila Rantonen (toim.) *Vähemmistöt ja monikulttuurisuus kirjallisuudessa*. Tampere: Tampere University Press, 9–39.
- Rastas, Anna, Huttunen, Laura & Löytty, Olli (toim.) 2005: *Suomalainen vieraskirja: kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino.
- Roininen, Aimo 1993: *Kirja liikkeessä. Kirjallisuus instituutiona vanhassa työväenliikkeessä (1895–1918)*. Helsinki: SKS.
- Rojola, Lea 1989: Uusi näkemys menneisyydestä. Feminismin haaste kirjallisuushistorian kirjoitukselle. Teoksessa Liisa Saariluoma (toim.) *Kirjallisuushistorian tänään. KTSV nro 43*. Helsinki: SKS, 103–117.
- Ronkainen, Jussi 2006: Monikansalaisuus ja monimuotoistuva suomalaisuus. Teoksessa Tuomas Martikainen (toim.) *Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla*. Helsinki: SKS, 237–256.
- Ropponen, Ville 2013: Kieltä, mieltä ja minuutta kirjoittamassa Mitä suomeksi kirjoittaminen merkitsee uussuomalaiselle kirjailijalle? Pro gradu -työ. Taiteiden ja kulttuurintutkimuksen laitos, Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/41414/URN%3ANBN%3Afi%3Ajyu-201305141645.pdf?sequence=1> Tarkistettu 25.8.2015.

- Rosendahl Thomsen, Mads 2008: *Mapping World Literature. International Canonization and Transnational Literatures*. London/New York: Continuum International Publishing Group.
- Rossi, Leena-Maija 2010: Sukupuoli ja seksuaalisuus, erosta eroihin. Teoksessa Tuija Saaremaa, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Helsinki: Vastapaino, 21–38.
- Ruuska, Petri 2005: Nationalismi: kansallisen järjestyksen globaali kulttuuri ja arki. Teoksessa Laura Huttunen, Anna Rastas & Olli Löytty (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 190–227.
- Saariluoma, Liisa 1989: Johdanto: Kirjallisuushistoria eilen ja tänään. Teoksessa Liisa Saariluoma (toim.) *Kirjallisuushistoria tänään. KTSV nro 43*. Helsinki: SKS, 11–36.
- Said, Edward 1994: Culture and Imperialism.
- Sarivaara, Erika Katjaana 2012: *Statuksettomat saamelaiset. Paikantumisia saamelaisuuden rajoilla*. Diedut 2/2012. Lapin yliopisto.
- Sassen, Saskia 2003: Globalization or denationalization? *Review of International Political Economy* 10:1 February 2003, 1–22. <http://www.saskiasassen.com/PDFs/publications/Globalization-or-Denationalization.pdf> Tarkistettu 30.3.2015.
- Sassi, Sinikka 2000: *Verkko kansalaisyhteiskunnan käytössä – Tutkimus Internetistä ja uusista politiikan muodoista*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Saukkonen, Pasi 2007: *Maahanmuutto, monikulttuurisuus ja kulttuuripolitiikka: taustatietoja tutkimukselle ja toiminnalle*. Cuporen verkkojulkaisuja 1/2007. http://www.cupore.fi/documents/monikulttuurisuus_taustatietoja.pdf Tarkistettu 16.7.2015.
- Saukkonen, Pasi 2010: *Kotouttaminen ja kulttuuripolitiikka. Tutkimus maahanmuutosta ja monikulttuurisuudesta suomalaisella taiteen ja kulttuurin kentällä*. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cupore. Helsinki: Yliopistopaino.
- Saukkonen, Pasi 2013: *Erilaisuuksien Suomi. Vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehtot*. Helsinki: Gaudeamus.
- Saukkonen, Pasi, Ruusuvirta, Minna & Joronen, Tuula 2007: *”Tulossa on jotain juttuja”. Kyselytutkimus pääkaupunkiseudun taide- ja kulttuuritoimijoiden suhteesta maahanmuuttoon ja monikulttuurisuuteen*. Cuporen verkkojulkaisuja 1/2007. http://www.cupore.fi/documents/monikulttuurisuus_kyselyjulkaisu.pdf Tarkistettu 16.7.2015.
- Savolainen, Matti 1995: Keskusta, marginalia ja kirjallisuus. Teoksessa Matti Savolainen (toim.) *Marginalia ja kirjallisuus. Ääniä suomalaisen kirjallisuuden reunoilta*. Helsinki: SKS, 7–35.
- Savolainen, Matti (toim.) 1995: *Marginalia ja kirjallisuus. Ääniä suomalaisen kirjallisuuden reunoilta*. Helsinki: SKS.
- Savolainen, Matti 2001: Intellektuelli, maanpakolainen, amatööri. Kontrapunktinen lukeminen vastarinnan muotona Edward Saidin teoksissa. Teoksessa Edward Said. *Ajattelevan ihmisen vastuu*. Helsinki: Lokikirjat.
- Seyhan, Azade 2001: *Writing Outside the Nation*. Princeton, N.J., and Oxford: Princeton University Press.

- Sevänen, Erkki 1996: Taide sosiologisen ja humanistisen tutkimuksen kohteena. Teoksessa Jari Kupiainen & Erkki Sevänen (toim.) *Kulttuurintutkimus. Johdanto*. Tietolipas 130. Helsinki, SKS, 51–73.
- Sevänen, Erkki 1998: *Taide instituutiona ja järjestelmänä: modernin taide-elämän historiallis-sosiologiset mallit*. Helsinki: SKS.
- Sevänen, Erkki 2011: Kohti kirjallisten tekstien sosiologiaa. Teoksessa Voitto Ruohonen, Erkki Sevänen & Risto Turunen (toim.) *Pahu maailmaan. Kirjallisten tekstien sosiologia*. Helsinki: SKS, 11–46.
- Sevänen, Erkki 2013: Nykykirjallisuuden yhteiskunnallinen kehys. Teoksessa Mika Hallila, Yrjö Hosiaisuoma, Sanna Karkulehto, Leena Kirstinä & Jussi Ojajärvi (toim.) *Suomen nykykirjallisuus 2: Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*. Helsinki: SKS, 11–34.
- Siikala, Anna-Leena 2008: Kalevala myyttisenä historiana. Teoksessa Ulla Piela, Seppo Knuutila & Pekka Laaksonen (toim.) *Kalevalan kulttuurihistoria*. Helsinki: SKS, 296–329.
- Siikala, Anna-Leena 2012: *Itämerensuomalaisten mytologia*. Helsinki: SKS.
- Steinby, Liisa 2014a: Elliptinen synteesi. (Sosiaalishistoriallisen) kirjallisuushistorian kirjoittamisen vaikeudesta. *Avain* 2/2014, 6–20.
- Steinby, Liisa 2014b: Kulttuuri-imperialismia vastaan: komparatismi maailmankirjallisuuden tutkimuksena. *Avain* 4/2014, 7–20.
- Talaskivi, Katri 2013: ”Hyvä mahdollisuus meikäläiselle, joka ei voi ihan kilpaila suomalaisten kanssa”. *Valtion apurahat monikulttuurisiin taidehankkeisiin: taiteen edistämistä vai kotouttamispolitiikka?*. Pro gradu -tutkielma. Kulttuuripolitiikan maisteriohjelma. Jyväskylän yliopisto.
- Tervonen, Miika 2014: Historiankirjoitus ja myytti yhden kulttuurin Suomesta. Teoksessa Pirjo Markkola, Hanna Snellman & Ann-Catrin Östman (toim.) *Kotiseutu ja kansakunta. Miten suomalaista historiaa on rakennettu*. Helsinki: SKS, 137–162.
- Tidigs, Julia 2014: *Att skriva sig över språkgränserna. Flerspråkighet i Jac. Ahrenbergs och Elmer Diktonius prosa*. Åbo: Åbo Akademis förlag | Åbo Akademi University Press.
- Tiensuu, Mari 2012: ”On aikoja, jolloin Jumala hallitsee”. Hybridinen uskonnollisuus Ranya ElRamlyn romaanissa *Auringon asema*. Pro gradu -tutkielma. Suomen kirjallisuus. Tampereen yliopisto. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/83674/gradu05990.pdf?sequence=1> Tarkistettu 25.8.2015.
- Tiirakari, Leeni 1997: *Taistelevat lukumallit: Minna Canthin teosten vastaanotto*. Helsinki: SKS
- Tiirakari, Leeni 1999: Miten Minna Canthia luettiin? Teoksessa Lea Rojola (toim.) *Suomen kirjallisuushistoria 2. Järkiuskosta vaistojen kapinaan*. Helsinki: SKS.
- Tilastokeskus 2014: Maahanmuuttajaväestö lähes kymmenkertaistunut 20 vuodessa. Uutisia 25.3.2014. http://www.tilastokeskus.fi/ajk/tiedotteet/2014/uutinen_010_2014-03-25.html Tarkistettu 30.3.2015.
- Urponen, Maija 2010: *Ylirajaisia suhteita: Helsingin olympialaiset, Armi Kuusela ja ylikansallinen historia*. Helsinki: Yliopistopaino. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19444/urponen_thesis.pdf?sequence=3 Tarkistettu 30.3.2015.

- Vallenius, Erkki 1998: *Kansankodin kuokkavieraat. II maailmansodan jälkeen Ruotsiin muuttaneet suomalaiset kaunokirjallisuuden kuvaamina*. Helsinki: SKS.
- Valenius, Johanna 2004: *Undressing the Maid. Gender, Sexuality and the Body in the Construction of the Finnish Nation*. Helsinki: SKS.
- Valovirta, Elina 2010: Ylirajaisten erojen politiikka. Teoksessa Tuija Saresmaa, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 92–105.
- Varpio, Yrjö 1986: *Suomalaisen kirjallisuudentutkimuksen historia*. Porvoo, Helsinki & Juva: WSOY.
- Varpio, Yrjö 1995: Johdanto. Teoksessa Markku Ihonen & Yrjö Varpio (toim.) *Helmi, simpukka, joki. Kirjallisuushistoria tänään*. Helsinki: SKS, 7–18.
- Varpio, Yrjö 1999: Esipuhe. Teoksessa Yrjö Varpio & Liisi Huhtala (toim.) *Hurskaista lauluista ilostelevaan romaaniin. Suomen kirjallisuushistoria 1*. Helsinki: SKS, 7–9.
- Varpio, Yrjö 2000: *Pohjantähden maa. Johdatusta Suomen kirjallisuuteen ja kulttuuriin*. Tampere: Tampere University Press.
- Vertovec, Steven 2009: *Transnationalism*. London & New York: Routledge.
- Viinikka-Kallinen, Anitta 2001a: Kuka kertoo meikäläisistä. Tekstit ja tarinat vähemmistöidentiteetin kantajana. Teoksessa Mia Mikkonen, Helena Sulkala & Harri Mantila (toim.) *Tutkielmia vähemmistökielistä Jäämereltä Liivinrantaan: vähemmistökielten tutkimus- ja koulutusverkoston raportti II*. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja, no 18. Oulu: Oulun yliopisto, 275–286.
- Viinikka-Kallinen, Anitta 2001b: Taistelu sieluista. Identiteetin rakentajat ristiretkellä marginaalissa. Teoksessa Niina Määttä & Helena Sulkala (toim.) *Tutkielmia vähemmistökielistä Jäämereltä Liivinrantaan: vähemmistökielten tutkimus- ja koulutusverkoston raportti III*. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja, no 18. Oulu: Oulun yliopisto, 169–181.
- Viinikka-Kallinen, Anitta 2005: Nasjonallitteraturens stygge andunge – Minoritetslitteraturens levevilkår. *Arina – Nordisk tidskrift for kvensk forskning – Pohjoismainen kveenitutkimuksen aikakausjulkaisu* 2005; Volum 136 (1), 85–94.
- Viinikka-Kallinen, Anitta 2007: Kulttuuri kriisinhallinnan keinona – Alf Nilsen-Børsskogin romaani luo kveenien vastahistoriaa. Teoksessa Jan Rahman (toim.) *Ödagumeresoomõ kodo. Läänemeresoome kodu*. Võru instituudi toimetised 20. Võru Instituut 2007.
- Viinikka-Kallinen, Anitta 2010: While the wings grow – Finnic minorities writing their existence onto the world map. Teoksessa Helena Sulkala & Harri Mantila (toim.) *Planning a new standard language. Finnic minority languages meet the new millennium*. Helsinki: SKS, 147–177.
- Vuolajärvi, Niina 2012: Kansakunnan kunniantomat tyttäret: ylirajaisissa suhteissa olevien suomalaisnaisten kokemuksia. *Kulttuurintutkimus* 29 (2012) : 2, 17–30.
- Väyrynen, Raimo 1998: *Globalisaatio: uhka vai mahdollisuus?* Porvoo, Helsinki & Juva: WSOY.
- Väyrysen, Taru 1999: *Odysssea Ouluun. Kirsti Simonsuuren Pohjoisen yökirjan viesti ja vastaanotto*. Helsinki, SKS.

- Wendelius, Lars 2002: *Den dubbla identiteten. Immigrant- och minoritetslitteratur 1970–2000*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Werner, Michael & Zimmermann, Bénédicte 2006: Beyond Comparison: *Histoire Croisée* and the Challenge of Reflexivity. *History and Theory* 45 (2006): 1, 30–50.
- Wimmer, Andreas & Glick Schiller, Nina 2002: Methodological nationalism and beyond: nation-state building, migration and the social science. *Global Networks* 2, 4 (2002), 301–334. <http://www.princeton.edu/~awimmer/B52.pdf> Tarkistettu 15.8.2015.
- Wrede, Johan (utg.) 1999: *Finlands svenska litteraturhistoria. Första delen, Åren 1400–1900*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Zilliacus, Clas (utg.) 2000: *Finlands svenska litteratur 1900–2012*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland; Stockholm: Atlantis.
- Åberg, Kai 2011: Kaaleen lauluista populaarimusiikkiin – lauluja suomen romanimurteella. Teoksessa Heidi Grönstrand & Kristiina Malmio (toim./red.) *Både och, sekä että: Om flerspråkighet. Monikielisydestä*. Helsingfors: Schildts, 178–198.
- Yildiz, Yasemin 2012: *Beyond the Mother Tongue. The Postmonolingual Condition*. New York: Fordham University Press.
- Ylönen, Ritva 2013: *Tervaksinen toteemi. Kalle Päätalon Iijoki-sarjan vastaanotto ja vaikutus*. Tampere: Tampere University Press.
- Yuval-Davis, Nira 1997: *Gender & Nation*. London: SAGE Publications.

Osajulkaisut

- I Nissilä, Hanna-Leena (2007) Jälkikoloniaalinen naiskirjoitus – suomalaisen kirjallisuuden uudet tulokkaat. Teoksessa Joel Kuortti, Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Kolonialismin jäljet. Keskustat, periferiat ja Suomi*. Helsinki: Gaudeamus, 209–226.
- II Nissilä, Hanna-Leena (2009) Ranya ElRamly ja *Auringon aseman* vastaanotto. *Kulttuurintutkimus* 1/2009, 39–53.
- III Nissilä, Hanna-Leena (2016a, tulossa) Women writers with im/migrant backgrounds transnationalizing Finnish literature – Perspectives on the reception of debut novels by Lindén, ElRamly, Abu-Hanna and Salmela. Teoksessa Satu Gröndahl & Eila Rantonen (eds.) *Migrants and Literature in Finland and Sweden*. Helsinki: SKS.
- IV Nissilä, Hanna-Leena & Rantonen, Eila (2013) Kansainvälistyvä kirjailijakunta. Teoksessa Mika Hallila, Yrjö Hosiainluoma, Sanna Karkulehto, Leena Kirstinä & Jussi Oja-järvi (toim.) *Suomen nykykirjallisuus 2. Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*. Helsinki: SKS, 55–71.
- V Nissilä, Hanna-Leena (2016b, tulossa) Vuotoja kansallisessa säiliössä – muistiinpanoja tutkimusmatkaltani ylirajaiseen kirjallisuudentutkimukseen. Teoksessa Heidi Grönstrand, Ralf Kauranen, Olli Löytty, Kukku Melkas, Hanna-Leena Nissilä & Mikko Pollari *Kansallisen katveesta – Suomen kirjallisuuden ylirajaisuudesta*. Helsinki: SKS

Uudelleen julkaistu Gaudeamuksen (I), Kulttuurintutkimuksen seura ry:n (II) ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (IV) luvalla.

Alkuperäisartikkelit eivät sisälly elektroniseen versioon.

ACTA UNIVERSITATIS OULUENSIS

SERIES B HUMANIORA

120. Myllykangas, Mikko (2014) Rappautuminen, tiedostamaton vai yhteiskunta? : lääketieteellinen itsemurhatutkimus Suomessa vuoteen 1985
121. Kangasvuo, Jenny (2014) Suomalainen biseksuaalisuus : käsitteen ja kokemuksen kulttuuriset ehdot
122. Harjuniemi, Jenna (2014) Kön, språk och kognition : semantiska och begreppsliga strukturer hos svenska femininavledningarna och deras finska och tyska ekvivalenter
123. Jylhä, Eva-Jo (2014) The creation of the Small New England Town in Alice Hoffman's Massachusetts novels : a cultural imagological study
124. Mäkinen, Leena (2014) Narrative language in typically developing children, children with specific language impairment and children with autism spectrum disorder
125. Anttila, Tero (2014) The power of antiquity : the Hyperborean research tradition in early modern Swedish research on national antiquity
126. Ylipulli, Johanna (2015) Smart futures meet northern realities: anthropological perspectives on the design and adoption of urban computing
127. Saviniemi, Maija (2015) On noloa, jos ammattilaiset tekevät tökeröitä kielioppivirheitä : toimitushenkilökunnan kielenhuoltotiedot, -käytännöt ja -diskurssit
128. Uusitalo, Ari (2015) Hyvästit, potkut vaiko lobbauksen hedelmä? : Yhdysvaltain suhtautuminen Filippiinien itsenäisyyskysymykseen ja sen ratkaisuun 1929–1934
129. Korpua, Jyrki (2015) Constructive Mythopoeitics in J. R. R. Tolkien's *Legendarium*
130. Virtaluoto, Jenni (2015) Technical communication as an activity system: a practitioner's perspective
131. Hyöty, Helena (2015) "Toiset rakastavat, toiset vihaavat." : Ilmari Kiannon tuotannon julkinen reseptio Suomessa
132. Oikarinen, Teija (2015) Arkeologia digitaalisen aikakauden kynnyksellä
133. Hirvonen, Noora (2015) Health information matters : everyday health information literacy and behaviour in relation to health behaviour and physical health among young men
134. Nahkiaisoja, Tarja (2016) Saamelaisten maat ja vedet kruunun uudistiloiksi : asutus ja maankäyttö Inarissa ja Utsjoella vuosina 1749–1925
135. Luukkanen, Tarja-Liisa (2016) Axel Adolf Laurell ja Oikean teologian myytti

Book orders:

Granum: Virtual book store

<http://granum.uta.fi/granum/>

S E R I E S E D I T O R S

A
SCIENTIAE RERUM NATURALIUM

Professor Esa Hohtola

B
HUMANIORA

University Lecturer Santeri Palviainen

C
TECHNICA

Postdoctoral research fellow Sanna Taskila

D
MEDICA

Professor Olli Vuolteenaho

E
SCIENTIAE RERUM SOCIALIUM

University Lecturer Veli-Matti Ulvinen

E
SCRIPTA ACADEMICA

Director Sinikka Eskelinen

G
OECONOMICA

Professor Jari Juga

H
ARCHITECTONICA

University Lecturer Anu Soikkeli

EDITOR IN CHIEF

Professor Olli Vuolteenaho

PUBLICATIONS EDITOR

Publications Editor Kirsti Nurkkala

